

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет науки і технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Університет митної справи та фінансів

Всеукраїнська інтернет-конференція здобувачів вищої освіти
та молодих учених

«УКРАЇНА – СВІТ: ДІАЛОГ КУЛЬТУР»
(До Міжнародного дня філософії)

20 листопада 2025 р.
м. Дніпро

УДК 130.2(06)

В 85

*Друкується за рішенням Вченої Ради УДУНТ
(протокол № 3 від 26.11.2025 р.)*

ISBN 978-617-8314-64-4

Всеукраїнська інтернет-конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених **«УКРАЇНА – СВІТ: ДІАЛОГ КУЛЬТУР»** (До Міжнародного дня філософії), 20 листопада. – Дніпро: УДУНТ, ННІ УДХТУ. – 2025. – 216 с.

Режим доступу: <https://udhtu.edu.ua/viddil-ndrs/studentskinaukovizahodu>

В збірнику надані тези доповідей Всеукраїнської інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених **«УКРАЇНА – СВІТ: ДІАЛОГ КУЛЬТУР»** (До Міжнародного дня філософії) присвяченої питанням діалогу національних культур в різних формах, особистості у вимірах психологічної науки; дослідженням з психології, освіти, діджиталізації, проблемам сучасних міжнародних відносин, бізнесу в умовах глобалізації, а також культурній спадщині України та світу у сучасному фізичному вихованні.

Збірник розрахований для використання науковими співробітниками, аспірантами, студентами спеціальностей гуманітарного профілю.

УДК 130.2(06)

ISBN 978-617-8314-64-4

©Укр. держ. ун-т науки і технологій, ННІ УДХТУ, 2025

ЗМІСТ

Секція I

ДІАЛОГ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР (МОРАЛЬ, МИСТЕЦТВО, ПОЛІТИКА, РЕЛІГІЯ): ЄДНІСТЬ В РІЗНОМАНІТТІ	11
--	----

ЧАЙКА Дар'я, доц. ТАРАСОВА Н.

УКРАЇНА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЗУСТРІЧІ СХОДУ І ЗАХОДУ	13
---	----

ХОМІДОВА Аміна

ДІАЛОГ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР УКРАЇНИ ТА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ У ТРАДИЦІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ. ЄДНІСТЬ В РІЗНОМАНІТТІ.....	17
--	----

КРИВЧЕНКО Дмитро, д. політ. н., професор ІЩЕНКО І.

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ КРИЗОВОЇ ЕПОХИ.....	21
--	----

МАСЛЯКОВА Єлизавета, доц. КАКУРІНА І.

«МІСТО МАЙБУТНЬОГО» ЯК МІЖНАЦІОНАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР	23
---	----

БАЗАРОВА Яніна, доц. ТАРАСОВА Н.

САМОТНІСТЬ ЧИ ДІАЛОГ: ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОГО ВИБОРУ	26
--	----

ЗУБАКІНА Софія, доц. ТАРАСОВА Н.

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВЗАЄМОДІЇ КУЛЬТУРИ НАРОДІВ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ТОЛЕРАНТНОСТІ.....	29
---	----

КОНТА Кирило, доц. КАКУРІНА І.

ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ОСНОВА ТА ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА	34
--	----

БАГНО Владислава, доц. ТАРАСОВА Н.

СЬОРЕН К'ЄРКЕГОР ПРО СПОГЛЯДАННЯ ШЕДЕВРІВ МИСТЕЦТВА ЯК ШЛЯХ ЗАПОБІГАННЯ ТРАГІЗМУ СВІТОВІДЧУТТЯ. СУЧАСНИЙ ВИМІР.....	36
---	----

ВІТКОВСЬКА Дар'я, доц. КАКУРІНА І.

ОГЮСТ КОНТ — РОДОНАЧАЛЬНИК СОЦІОЛОГІЇ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО.....	40
--	----

<i>БРАНЦІРА Анастасія, доц. ТАРАСОВА Н.</i> ЖИТТЯ ЖІНКИ В ІДЕАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ ПЛАТОНА ТА ЖИТТЯ ЖІНКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	43
<i>БАБУРНИЧ Анастасія, доц. ТАРАСОВА Н.</i> РОЛЬ ВІРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР.....	46
<i>ЗАЄЦЬ Ірина, доц. КАКУРІНА І.</i> СИМВОЛІЧНА МОВА ЛЮБОВІ: РИТУАЛИ, ЗНАКИ, КОДИ	49
<i>ПАСІЧНИК Дмитро, ЛОМАКА М.</i> РОЛЬ КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТІЙКОСТІ, СПРОТИВУ ТА ІНФОРМУВАННЯ СВІТУ ПРО УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	51
<i>ВОДОП'ЯНОВА Єва, доц. ТАРАСОВА Н.</i> СВОБОДА В УМОВАХ НЕСВОБОДИ: ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ РАКУРС	54
<i>КОНТА Кирило, доц. КАКУРІНА І.</i> УМОВИ СВОБОДИ ЛЮДИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНОГО ДЕТЕРМІНІЗМУ: ЕКОНОМІЧНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ І ДУХОВНИЙ ВИМІРИ.....	56
<i>КУЗЬМІНА Аліна, доц. ТАРАСОВА Н.</i> ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙНЕР РЕКЛАМИ ЯК ТВОРЕЦЬ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ.....	59
<i>ШОКУР Віолетта, доц. ТАРАСОВА Н.</i> ДИЗАЙН ЯК ДУХОВНО-ПРАКТИЧНИЙ ФЕНОМЕН	61
<i>НАГУЛА Маргарита, доц. ЖАРКО С.</i> ВПЛИВ МІЖКУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ СВОЄРІДНІСТЬ ДИЗАЙНУ	63
<i>КОЛЕСНІКОВА Оксана, доц. ТАРАСОВА Н.</i> «ТВОРЧА ЕВОЛЮЦІЯ» АНРІ БЕРГСОНА І ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ.....	65

Секція II

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ..... 67

КОНОНЕНКО Аріна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО
ОРНАМЕНТУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО МИСТЕЦТВА 69

ШЕВЧУК Олеся, доц. ДАШКО Н.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДУХОВНИХ ТРАДИЦІЙ І СУЧАСНОСТІ В КУЛЬТУРНІЙ
ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ 72

ЛИЩУК Марія, проф. КАЛАШНИКОВА О.

МИКОЛАЇВСЬКИЙ РОЗПИС-ФЕНОМЕН СЕМАНТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ
ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ..... 75

ПОДВИЖНА Уляна, доц. КАКУРІНА І.

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ДІАЛОГ МІЖ СУЧАСНИМ Й МИНУЛИМ. 79

СКРИННІК Владислав, к. іст. н. МАРЧЕНКО В.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ПОСТАТЬ ПОЗА ЕПОХАМИ 81

ЛЕВЧЕНКО Марія, доц. ТАРАСОВА Н.

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ВОЛІ В КОЗАЦЬКИХ ПІСНЯХ ПРИДНІПРОВ'Я 84

БРАЖНІК Любов, к.п.н. СОСНОВА М.

МИСТЕЦТВО ЛЕСЯ КУРБАСА 86

ПРИЩЕПА Діана, доц. КАКУРІНА І.

СВЯТО «МАЛАНКИ» В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ
ТА СУЧАСНЕ СВЯТКУВАННЯ..... 89

ГИЛЬОВА Олександра, доц. ТАРАСОВА Н.

КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ ОРНАМЕНТ «ОРЬНЕК (Örnek)» ЯК ЕЛЕМЕНТ
НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.
КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД 92

Секція III

ОСОБИСТІСТЬ У ВИМІРАХ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУК..... 97

МІНІНА Ю., КОГТЄВА О., МІТІНА Н.

ОСОБИСТІСТЬ КРІЗЬ ЧАС У ВИМІРУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ..... 99

<i>ГОЛОВАНЬ Софія, к.ф.н., доц. ТАРАСОВА Н.</i> ІДЕЇ ФРОЙДА ПРО КУЛЬТУРУ. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР	101
<i>КОВАЛЬ Анна, доц. РЯБІК П.</i> ПРИВ'ЯЗАНІСТЬ У СТОСУНКАХ, ЯК ЦЕ ВПЛИВАЄ НА СТОСУНКИ, ТА ЧОМУ НА СЬОГОДНІ ЦЯ ТЕМА АКТУАЛЬНА.....	104
<i>ОВСІЄНКО Денис, к.п.н. ГЛЯНЕНКО К.</i> ВИЯВ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА У КОМУНІКАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ..	106
<i>НАГОРНА Валерія, РЯБІК П.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ..	109
<i>КОМАХА Єлизавета, доц. РЯБІК П.</i> САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЯК УМОВА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я	111
<i>ШЕВЧЕНКО Олеся, доц. РЯБІК П.</i> ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ З ТВАРИНАМИ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ АУТИЗМОМ.....	114
<i>ХАРУТА Кристина, доц. РЯБІК П.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ТИПИ ТЕМПЕРАМЕНТУ, РИСИ ОСОБИСТОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПАТЕРНИ, ЩО СПРИЯЮТЬ УСПІШНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	117
<i>ЧЕРНІЙ Забава, доц. ВОЛКОВ Д.</i> ЗВУКОЧУТЛИВІСТЬ ТА ВПЛИВ ШУМУ НА ДОСТУПНІСТЬ СЕРЕДОВИЩА	120
<i>ФАРАТ Каріна, доц. РЯБІК П.</i> ПЕРЕХОДИ ПСИХОЛОГІЇ В ПЛОЩИНУ ЕЗОТЕРИКИ: ПРИЧИНИ, РИЗИКИ Й НАСЛІДКИ	122
<i>ЛЄВШІН Володимир, доц. ЧИЧКОВ А.</i> ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ ОСОБИСТОСТІ.....	125
<i>ДЕМЧУК Тимофій, Ph.D.</i> РОЗВИТОК ФРУСТРАЦІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ	128
<i>КОРЖОВ Артем, доц. РЯБІК П.</i> ПСИХОЛОГІЯ ФРУСТРАЦІЇ. ЇЇ НАСЛІДКИ	131

<i>ВОЛОШКО Юлія, доц. РЯБІК П.</i> ОСОБИСТІСТЬ У ВИМІРАХ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ.....	133
--	-----

<i>ЛУНІНА-ВЕРШНЯК Катерина, САМОЙЛОВ О.</i> ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	136
---	-----

Секція IV ДИДЖИТАЛИЗАЦІЯ І СУЧАСНА КУЛЬТУРА.....	139
---	------------

<i>КАЗІМІРОВА Евеліна, ШКУРО Дар'я, проф. КАЛАШНІКОВА О.</i> СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОД ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ.....	141
--	-----

<i>ДУЛІЧЕНКО Яна, доц. ЧИЧКОВ А.</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ТА САМОСПРИЙНЯТТЯ У МОЛОДІ	144
--	-----

<i>СУТАКОВА П., викладач СОНЕЧКО О.</i> ОСОБИСТІСТЬ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЇ	147
---	-----

<i>ХОЛОПОВА Ілона, доц. ЖАРКО С.</i> УКРАЇНСЬКА МОВА В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ: МЕМИ, ІНТЕРНЕТ- КУЛЬТУРА	150
---	-----

<i>БІЛОВОДЕНКО Єрофей, доц. БОРИСОВ В.</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМОСПРИЙНЯТТЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ	153
--	-----

Секція V АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	157
---	------------

<i>ІВЧЕНКО Євгенія, доц. ПРИХОДЬКО О.</i> ПРОГРАМИ ЄС ЯК ДРАЙВЕРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.	159
---	-----

<i>СКРИННІК Владислав, КАРПОВСЬКИЙ В.</i> ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ РІВНЯ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН.....	162
---	-----

ДУКАЛЬТЕТИНКО Олександра, доц. РЯБІК П.
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН. .. 164

КРИКІН Микола, ЛОМАКА М.
ВІДНОВЛЕННЯ АВТЕНТИЧНИХ КУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ З ЄВРОПОЮ ТА СВІТОМ, ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КОЛОНІАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ 167

Секція VI

ЗАГАЛЬНІ РИСИ І НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА. КУЛЬТУРА І ВИХОВАННЯ: КОНЦЕПЦІЇ, МОДЕЛІ, ІНСТРУМЕНТАРІЇ..... 169

НІКОНОВА Ірина, доц. ФАТАЛЬЧУК С.
ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ЯК ОСНОВА ІСТОРИКО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ. 171

БОРИСОВ Владислав
ПЕДАГОГІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ТА ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ В ЧАСИ НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ У 1941-1943 р. 175

КАРПОВСЬКИЙ Василь, САДОВЕНКО С.
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ САМОСТІЙНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТРАНСПОРТНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 177

ТАТАРЕЦЬ Павло, АЛЕЙНИКОВ Т.
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ..... 180

Секція VII

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ ТА СВІТУ У СУЧАСНОМУ ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ.....183

БРАЖНИКОВА Єлизавета, доц. СОКОЛОВА Л., доц. ІВЧЕНКО О., ст. викл. КИРИЧЕНКО А.
ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНА ПІДГОТОВКА У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ..... 185

ВОЙЦЕХОВА Оксана, доц. СОКОЛОВА Л., доц. ГРИДНЄВА Т., проф. КРИШЕНЬ В., проф. ОВЧАРОВ В.
СИНЕРГІЯ ПЛАВАННЯ ТА НЕЙРОГІМНАСТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 188

<i>АФОНІНА Анна, доц. СОКОЛОВА Л., ст. викл. КИРИЧЕНКО А., викл. ТОКМАКОВА С., керівн. гурт. плавання КОСЕНКО І.</i> ПЛАВАННЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	191
--	-----

<i>ПЛАХТИРЯ Андрій, доц. СОКОЛОВА Л., доц. МЕЛЬНИК О., доц. САПА Ю., ШВЕЦЬ Ю.</i> ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ СЬОГОДЕННЯ.	194
--	-----

<i>ХИЖНЯК Артем, доц. СОКОЛОВА Л., доц. МЕЛЬНИК О.</i> ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПЕРШОЇ ДОЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ У ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ	199
---	-----

Секція VIII

БІЗНЕС В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ ДІАЛОГУ	203
--	------------

<i>МІТІН Дмитро, доц. ЧИЧКОВ А.</i> КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ	205
---	-----

<i>ДЬОМІНА Лідія, к.е.н., доц. ЧЕРНИШЕВА О.</i> УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ ЯК СКЛАДОВА САМОМЕНЕДЖМЕНТУ	207
---	-----

<i>КАЛІФІЦЬКИЙ Олександр, доц. ІВАНОВА М.</i> КОГНІТИВНИЙ КАПІТАЛ ЯК РУШІЙНА СИЛА ЕКОНОМІКИ: РИЗИКИ ТА РЕСУРСНІ МОЖЛИВОСТІ	210
--	-----

<i>ВІТТІХ Карина, доц. ЧЕРНИШЕВА О.</i> ТЕХНОЛОГІЇ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ КЕРІВНИКІВ	213
--	-----

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ, ДОРОГІ КОЛЕГИ ТА ДРУЗІ!

Всеукраїнська інтернет конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених «Україна – світ: діалог культур» стала гарною традицією в науковій роботі нашої кафедри. Конференція проводиться ось уже більше 10 років. За цей час ми придбали надійних партнерів. Це - кафедра міжнародних відносин ДНУ імені Олеса Гончара; кафедра експертизи культурних цінностей та дизайну Університету митної справи та фінансів. Ми знайшли цікавих однодумців, опонентів, співрозмовників які неодноразово виступали з глибокими, змістовними доповідями.

Щиро вітаю вас на нашій конференції, присвяченій темі, яка сьогодні звучить особливо актуально та глибоко: «Україна – світ: діалог культур». Ми зібралися тут напередодні Міжнародного дня філософії, щоб разом осмислити роль культури, філософії та духовних цінностей у сучасному світі – світі, що змінюється надзвичайно стрімко й інколи непередбачувано.

Філософія вчить нас не лише мислити критично, а й бачити іншу людину, іншу традицію, інший досвід як джерело збагачення. Україна сьогодні не просто бере участь у глобальному діалозі культур – вона формує його, засвідчуючи світу силу свободи, гідності та незламності. Наш культурний код, наша мова, наша історія й мистецтво звучать нині голосно, відкриваючи нові можливості для взаєморозуміння між народами.

Діалог культур – це не лише обмін думками чи традиціями. Це – шлях до миру, взаємоповаги та спільного майбутнього. Саме тому наш сьогоднішній науковий і філософський захід має важливе значення: він дає змогу зібрати разом тих, хто будує мости – між наукою й суспільством, між Україною та світом, між минулим і майбутнім.

**Бажаю всім плідної роботи, натхнення, нових ідей і змістовних дискусій.
Хай ця конференція стане ще одним кроком до глибшого порозуміння та
взаємного збагачення культур!**

Завідувач кафедри філософії та українознавства
Українського державного університету науки і технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»

Анатолій ЧИЧКОВ

Секція І

ДІАЛОГ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР (МОРАЛЬ, МИСТЕЦТВО, ПОЛІТИКА, РЕЛІГІЯ): ЄДНІСТЬ В РІЗНОМАНІТТІ

УКРАЇНА ЯК КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЗУСТРІЧІ СХОДУ І ЗАХОДУ

ЧАЙКА Дар'я, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

У сучасному глобалізованому світі діалог культур є основою мирного співіснування, взаєморозуміння та розвитку людства. Україна, розташована на межі Сходу і Заходу, історично стала місцем перетину цивілізацій, де поєднуються різні духовні, філософські та культурні традиції.

Діалог культур – це процес взаємного пізнання та осмислення культур через їхнє порівняння, інтерпретацію й адаптацію, коли кожна культура розкриває себе глибше завдяки зустрічі з іншою. Це не лише обмін інформацією, а співтворення нових смислів у ситуації часткового непорозуміння та різниці світоглядів.

Основним інструментом цього процесу виступає мова, адже саме через неї формується культурний код, виражається спосіб мислення та світосприйняття народу. Тому знання мови іншої культури є необхідною умовою справжнього діалогу, що ґрунтується на повазі, відкритості й прагненні до гармонії.

Українська мова, з її глибоко символічними поняттями «воля», «доля», «надія», «світло» і «серце» зберігає духовну силу народу через століття. Ще з прадавніх часів українці вірили у Дажбога [1] – бога сонця і добра, що дарує світло, життя й благословення землі. Цей образ став символом життєдайної сили, яка пізніше відобразилась у слові «світло», як уособленні істини й духовного прозріння. У творах Тараса Шевченка слово воля звучить як заклик до боротьби за правду й незалежність: «Борітеся – поборете, вам Бог помагає!» [2] – ці рядки стали символом прагнення до свободи. Вірш Лесі Українки «*Contra spem spero!*» утверджує віру в надію, що живе навіть «без надії»: «Так! я буду крізь сльози сміятись, серед лиха співати пісні...» [3]. А народна пісня, у якій звучить щире серце, передає глибину почуттів, просту людяність і любов, що ніколи не згасає: «Ой у вишневому саду...» [4]. Так через ці слова українська культура несе у віках свої духовні цінності, утверджуючи силу душі, віру й незламність народу. Її збереження – це форма опору культурній асиміляції.

Як підкреслював Ю. Лотман [5], інша культура – це пам'ять людства, зафіксована у певній мові та символічній системі. «Мова – це код плюс історія», – зазначав він, наголошуючи, що без розуміння мовного контексту неможливо збагнути глибинний зміст культури. Так, наприклад, вивчення українського фольклору чи іконопису допомагає іноземцям глибше зрозуміти

духовність українців, їхнє прагнення до свободи й гармонії з природою.

Отже, пізнання іншої культури потребує не поверхового знайомства, а глибокого занурення в її історію, духовні традиції, філософію, мистецтво та щоденне життя людей.

Діалог культур передбачає не асиміляцію, а взаємозбагачення, коли кожна культура зберігає власну ідентичність, але водночас відкривається до нового досвіду. У цьому полягає його гуманістичний зміст – утвердження багатоманітності світу як основи для миру та розвитку людства.

Мартін Бубер [6] розрізняв два типи стосунків – «Я – Воно» (ставлення до людини як до засобу для досягнення певної мети, як інструменту або об'єкту для вивчення, використання чи маніпуляції) і «Я – Ти» (справжній діалог, заснований на взаємній повазі й духовній присутності). Еммануель Левінас [7] наголошував, що обличчя Іншого пробуджує нашу моральну відповідальність; через зустріч з Іншим ми відкриваємо сенс людського буття. Ганс-Георг Гадамер [8] у своїй герменевтичній філософії підкреслював, що розуміння можливе лише через діалог – «злиття горизонтів» різних культур і досвідів. Отже, діалог у філософії цих мислителів – це не лише обмін думками, а основа людського існування, протиставлена монологічному, імперському мисленню (яке не визнає іншого, нав'язує лише одну істину, один центр, одну правильну точку зору). Діалогічне мислення натомість утверджує множинність істин, співіснування різних духовних традицій і повагу до Іншого як умову власного розвитку.

Особливий внесок у розуміння діалогу культур зробив Карл Юнг, який розробив концепцію колективного несвідомого та архетипів – універсальних образів, що проявляються у символіці, міфології, мистецтві різних народів. Архетипи є спільними для всього людства, але в кожній культурі вони мають власне втілення. Так, архетип Матері [9] в українській традиції набув образу Березини – захисниці дому, землі, духовного тепла; архетип Воїна – у постатях козака-захисника, героя, що поєднує хоробрість і жертвність. З розвитком суспільства ці архетипи трансформувалися: образ Матері став символом Батьківщини, яку треба берегти, а архетип Воїна в сучасній Україні виражається у мужності захисників, що боронять свободу і гідність народу. Таким чином, юнгіанський підхід показує, що діалог культур – це не лише зовнішня взаємодія, а й внутрішня робота колективної свідомості, у якій архетипи набувають нового змісту, збагачуючи духовний досвід людства.

Географічне та історичне положення України зробило її простором зустрічі різних культурних традицій. На українську духовність вплинули Візантія, Західна Європа, а також козацька традиція, яка поєднала в собі волелюбність і духовну глибину. Це добре видно в архітектурі: від

візантійської Софії Київської до барокових соборів Чернігова та готичних храмів Львова. Як зазначає Ігор Шевченко: «Взаємовиключні поняття «Схід» і «Захід» ввійшли в обіг ще за кілька століть до того, як Україна прилучилася до цивілізованого світу. В літературі, оминаючи Гомера, ці поняття уперше зустрічаємо в Геродота, що описував конфлікт між греками (Заходом) і персами (Сходом)» [10]. Під поняттям «Схід» у цьому контексті мається на увазі не лише географічний напрям, а насамперед духовно-культурна традиція, що включає візантійсько-християнську, слов'янську та азійську спадщину. Для Сходу характерні такі риси, як пріоритет духовного над матеріальним, цілісне сприйняття світу, колективізм і глибоке релігійне відчуття буття. Захід, натомість, асоціюється з раціоналізмом, індивідуалізмом, прагматизмом і розвитком науки та права.

Україна історично сприймала елементи обох світів: від Візантії – православну духовність і традицію соборності, від Європи – ідеї свободи, права, відповідальності. Саме це поєднання створило унікальну українську ідентичність, у якій поєднуються східна глибина та західна активність. Прикладом сучасного вияву цього синтезу є події Революції Гідності 2014 року, коли прагнення до європейських цінностей поєдналося з традиційним українським почуттям соборності та духовності. Українська філософська думка – від Григорія Сковороди до Дмитра Чижевського – розвивала ідею гармонії між раціональним європейським мисленням і східною духовною глибиною. Сковорода вчив про «сродну працю» [11] та внутрішню свободу - гармонійне поєднання внутрішньої природи людини з її життєвим покликанням; ця ідея духовної рівноваги перегукується з концепцією культурного діалогу, у якому Україна шукає гармонію між східною духовністю і західним раціоналізмом. Чижевський бачив Україну як міст між Сходом і Заходом.

Сьогодні українська культура інтегрує західні гуманістичні принципи свободи, демократії, прав людини та східне глибоке духовне сприйняття світу. Популярність йоги, медитації, майндфулнесу свідчить про прагнення українців до внутрішнього балансу, гармонії та духовної цілісності. Це прояв нової культури – відкритої до світу, але вірної своїй ідентичності. У економічному аспекті діалог культур реалізується через співпрацю України з країнами ЄС та Азії, розвиток інновацій, креативних індустрій і міжнародного партнерства.

Психологічно українське суспільство демонструє толерантність і адаптивність – здатність до взаєморозуміння навіть у складних умовах війни. Масова волонтерська культура, підтримка внутрішньо переміщених осіб і міжнародна солідарність є яскравими прикладами цього. Європейська інтеграція України – це не відмова від самобутності, а форма культурного

діалогу, який відкриває шлях до спільного гуманістичного майбутнього. Водночас російська агресія є спробою зруйнувати цей діалог і нав'язати монолог імперської культури, де немає місця свободі й рівності.

Таким чином, діалог культур – це основа не лише філософського, а й практичного існування сучасного світу. Україна, що історично поєднала в собі східну духовність і західну раціональність, стала живим прикладом можливості гармонійного співжиття різних традицій. Саме ця синтетична природа української культури робить її важливим учасником глобального цивілізаційного діалогу, де через взаємоповагу, співпрацю та відкритість народжується нове розуміння людини й світу.

Список використаних джерел:

1. <https://proridne.org/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D1%96%D1%84%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%94%D0%B0%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B3.html>
2. Кобзар. Збірка поетичних творів. Київ: ТОВ «Видавництво Глорія», 2023. 224 с
3. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=478>
4. http://library.dudaryk.ua/ua/song-texts/~Oy_u_vyshnevomu_sadu
5. <https://studfile.net/preview/5484809/page:7/>
6. <https://tureligious.com.ua/martin-buber-zhyttia-filosofia-dialohu-ta-vplyv-na-ievreysku-dumku/>
7. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1ed1a6f4-35be-4ba6-9f24-3021a96975c1/content>
8. <https://esu.com.ua/pdf/file/25464.pdf>
9. <https://journal.kdpu.edu.ua/filstd/en/article/download/219/212/411>
10. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fdd4e2af-1729-4b4a-8ae0-00f126a5290b/content>
11. <https://www.ukrlib.com.ua/answers/printit.php?tid=11096>

ДІАЛОГ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР УКРАЇНИ ТА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ У ТРАДИЦІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ. ЄДНІСТЬ В РІЗНОМАНІТТІ

ХОМІДОВА Аміна

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

В епоху глобалізації, коли культурні кордони стають все більш проникними, дуже зростає цінність національної ідентичності. Традиційне мистецтво виступає унікальним носієм культурного коду, що дозволяє нації зберегти самобутність. На перший погляд, Україна та Південна Корея є країнами з кардинально різними історичними та географічними шляхами. Проте детальний аналіз їхнього традиційного мистецтва дозволяє виявити глибокі світоглядні паралелі, що об'єднуються у концепції «єдність в різноманітті». Метою цих тез є дослідження спільних та відмінних рис у філософії та символізмі українського та корейського народного мистецтва через призму текстилю, кераміки та живопису.

Фундаментальною основою українського світогляду часто називають кордоцентризм, що є філософією «серця» та акцентує на пріоритеті емоційного, чуттєвого й інтуїтивного пізнання світу над раціональним. Це знаходить вираження у ліричності, експресивності та орнаментальній насиченості українського мистецтва. У корейській культурі схожим, хоч і не тотожним, є поняття «Чон», що означає глибокий, колективний емоційний зв'язок, який поєднує людей, місця та речі. Це почуття спільноти, прив'язаності та емпатії. Таким чином, обидві культури ставлять емоційний зв'язок з людиною, родом чи природою у центр свого світовідчуття, що і є точкою їхньої «єдності».

Текстильне мистецтво функціонує як сакральний код, що яскраво демонструють українська вишиванка та корейський «Часу». Найяскравішим прикладом українського кордоцентризму є вишиванка. Це не просто елемент одягу, а літопис роду, персональний оберіг та карта світогляду. Українська вишивка є глибоко символічною та геометризованою. Кожен її елемент має захисне та ритуальне значення. Наприклад, восьмикутна зірка Алатир є символом Сонця та гармонії, ромби з крапками символізують засіяне поле та родючість, а хвилясті лінії є знаком води, що дає життя. Кольори також сакральні, адже червоний символізує любов, захист і життєву енергію, синій означає спокій, жіночу енергію та воду, а чорний уособлює землю-годувальницю. Мистецтво вишивки передавалося з покоління в покоління як священне знання, що захищає тіло і душу.

Корейське традиційне вишивальне мистецтво, «Часу», також має глибоке символічне коріння, хоча й відрізняється естетично. На відміну від української геометричної абстракції, корейська вишивка частіше є образотворчою, натуралістичною. Вона значною мірою базується на даоських та конфуціанських уявленнях. Наприклад, на королівських шатах Ханбок та домашніх ширмах часто вишивали півонії, що були символом багатства, честі та королівського статусу. Також зображували лотос як символ чистоти, переродження та духовної досконалості, що є впливом буддизму. Поширеними були образи журавлів та сосен, які символізували довголіття та вічну молодість. Окрім того, тигр був одним з найважливіших образів, що слугував захисником від злих духів.

Українська вишивка тяжіє до абстрактного, космогонічного символізму, кодуючи стихії та родючість. Натомість корейське «Часу» є більш наративним, зображуючи конкретні побажання, як-от багатство чи довголіття, через усталені образи флори та фауни. «Єдність» же очевидна у функції мистецтва, оскільки і вишиванка, і «Часу» є потужними амулетами, покликаними гармонізувати простір людини та захистити її від зла, транслюючи ключові цінності культури.

Кераміка слугує віддзеркаленням національного характеру. Українська традиційна кераміка, зокрема зроблена в Опішні, Косіві та Бубнівці, є втіленням життєрадісності та зв'язку з землею. Вона характеризується буяннєм кольорів, серед яких зелений, жовтий та коричневий, а також експресивністю форм та багатством декору. Популярні зооморфні фігурки, наприклад леви та барани, рослинні орнаменти та деталізовані сюжетні розписи. Українська кераміка є максималістичною за своєю суттю, вона святкує життя в усій його повноті, вона «голосна» та емоційна, що знову ж таки відсилає до кордоцентризму.

Корейська кераміка, навпаки, є світовим еталоном мінімалізму та філософської стриманості. Її естетика базується на принципах натуралізму та «краси недосконалості». Існує два найвідоміші види. Перший це Селадон, кераміка періоду Корьо, відома своїм унікальним нефритово-зеленим кольором глазурі та витонченими інкрустованими візерунками, такими як журавлі та хмари. Другий вид це Пекча або «Місячні глечики», що є білою порцеляною періоду Чосон. «Місячні глечики» це великі, ледь асиметричні посудини молочно-білого кольору, часто без жодного декору. Їхня цінність полягає у чистоті форми, спокої та відчутті гармонії, що виникає при спогляданні. Вони втілюють конфуціанський ідеал скромності та чистоти.

Українська кераміка є експресивним вибухом кольору та форми. Корейська кераміка, навпаки, втілює медитативний спокій, тишу та

досконалість у простоті. Проте «єдність» лежить у глибокому зв'язку з природою. Українські майстри оспівують її родючість та енергію. Корейські майстри оспівують її гармонію, спокій та природну форму. Обидві традиції бачать у глині не просто матеріал, а філософське полотно для вираження національного характеру.

Народний живопис демонструє гумор та захист як в українському «Наїві», так і в корейській «Мінхва». Український народний живопис, або «наїв», найяскравіше представлений творчістю Марії Примаченко. Її світ наповнений фантастичними звірами, яскравими, неземними квітами та солярними знаками. Це мистецтво є глибоко емоційним, воно поєднує дитячу безпосередність із архаїчною мудрістю. Як і у вишивці, тут панує орнаменталізм, а кожен образ, наприклад фантастичний лев чи птахи, має символічне, часто захисне значення.

Корейський народний живопис «Мінхва», що означає «картини народу», має схожу функцію. Їх малювали невідомі митці для прикрашання домівок та захисту від злих сил. Найпопулярнішим сюжетом є тигр. Але, на відміну від більшості культур, де тигр є символом лютої, корейський тигр з «Мінхва» часто зображується дружнім, комічним, а іноді навіть незграбним чи «дурненьким». Поруч з ним часто малюють сороку, що приносить добрі вісті. Цей гумористичний, людяний погляд на грізного хижака є унікальною рисою корейського світогляду, що перетворює страх на дружній захист.

Український «наїв», і корейська «Мінхва» є формами мистецтва, що слугували оберегами для дому. Обидві традиції використовують яскравий колорит та стилізовані, нереалістичні образи тварин для передачі певного повідомлення. «Різноманіття» проявляється в естетиці, адже український наїв є більш поетичним, химерним та орнаментальним. Корейська «Мінхва» водночас є більш наративною та часто гумористичною. «Єдність» полягає у спільній функції, зокрема у захисті та принесенні удачі, та, що найцікавіше, у спільному гуманізмі й доброті. Ці риси здатні переосмислити навіть грізні сили, що демонструють фантастичні звірі Примаченко та комічні тигри «Мінхва».

Діалог культур України та Південної Кореї у традиційному мистецтві демонструє яскраву «єдність в різноманітті». «Різноманіття» проявляється у художній мові. Українське мистецтво тяжіє до експресії, орнаментальності, яскравого кольору та кордоцентричного, тобто емоційного, оспівування природи. Корейське мистецтво схильне до мінімалізму, філософської стриманості, натуралізму та гармонії, що базується на конфуціанських та даоських ідеалах.

Проте «єдність» виявляється набагато глибшою. Вона полягає у фундаментальних функціях мистецтва. В обох культурах традиційне мистецтво виконує схожі завдання. Воно є формою захисту, що видно на прикладі вишиванки та тигрів «Мінхва», які слугують потужними оберегами. Також воно виступає носієм цінностей, оскільки кераміка та живопис транслиують ідеали нації, такі як життєрадісність в Україні та гармонія і чистота в Кореї. Нарешті, воно є вираженням емоційного зв'язку. Український кордоцентризм та корейське поняття «Чон» знаходять своє втілення у мистецтві як способі вираження глибокої прив'язаності до роду, природи та спільноти.

Таким чином, незважаючи на різні естетичні шляхи, обидві культури використовували мистецтво для вирішення однакових людських завдань, а саме пошуку гармонії зі світом, захисту своєї родини та збереження національної ідентичності.

ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ КРИЗОВОЇ ЕПОХИ

КРИВЧЕНКО Дмитро, д. політ. н., професор ІЩЕНКО І.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Україна, Дніпро

Культура завжди була індикатором суспільних подій. Форма суспільної свідомості, що відображує цінності людства, як ніщо інше демонструє стан соціуму з усіма його нюансами та проблемами. Вже довгий час в мистецтві всього світу домінує постмодернізм – напрям, що «розбиває кордони» та «руйнує всі бар'єри». Фахівці підкреслюють його розповсюджені тези про «незмінний супутник чинного розвитку», «символ об'єднання народів світу» та інші глобалізаційні аспекти [1]. Чи справді постмодернізм є свідченням про «уніфікацію» суспільного устрою спробуємо розглянути на прикладі тих тенденцій європейського соціуму, що призвели до виникнення напрямку.

Одна з головних властивостей постмодернізму водночас може бути не найочевиднішою. Напрямок, що виник наприкінці ХХ століття в країнах Західної Європи був в першу чергу відповіддю на загальні питання тогочасного європейського суспільства, серед яких було основне: а що буде далі? Культура завжди мала на меті вирішення протиріч, тобто основних проблем соціального ладу. Західноєвропейські інтелектуали опинились в унікальних для людської історії умовах: центр післявоєнного світу, де на зміну страшним подіям двох світових війн доволі різко в історичній перспективі прийшов мир та стабільність. Наявність окремих дилем, соціальної нерівності, елементів неоімперіалізму та інших вад Європи турбувала людей з прогресивними поглядами. Ці дійсно негативні аспекти «прогресивного світу» врешті-решт призвели до кульмінаційних подій у Франції 1968 року, що більш відомі під назвою червоний травень. Небачені в сучасності студентські протести охопили прогресивну молодь Парижу, після чого залучили й інші соціальні прошарки Франції, включно з пролетаріатом. Сім тижнів прямо в серці капіталістичної Європи лунали гасла радикально лівого характеру, цитати Мао Цзедуна та заклики до соціалістичних перетворень. Стрімка поява ейфорії до радикальних змін не менш стрімко замінилась деяким розчаруванням. Врешті-решт, ніяких революційних перетворень не відбулось: президент Шарль де Голль пішов у відставку за власним бажанням лише через рік, що особливо положення суспільства не змінило. «Революція» зазнала поразки. І саме тут на думку деяких дослідників бере початок зазначена тема тез – постмодернізм як реакція на соціальну, політичну та ідеологічну кризу [2]. Червоний травень, як і зазначалось, був акцією протесту небачених масштабів, кульмінацією інтелектуальної та академічної дилеми про вирішення проблем капіталістичної

Європи. Невдача в реалізації радикально іншої програми з набором ідей, що буквально суперечать стовпам післявоєнної Західної Європи, призвела до масового розчарування в будь-яких конкретних ініціативах до змін. На тлі цього, виникає ідея про те, що в даній точці розвитку суспільства немає передумов до якихось глобальних перетворень. Все, що залишилось людству – це постійне використання в дискусіях всіх концепцій світу. Інколи не зв'язані, інколи не обумовлені, але дискутування про все. Кожна ідея важлива, абсолютно в усьому є сенс та вага, а отже – ніщо не важливо і ніщо немає ваги. Найголовніша властивість постмодернізму – це відсутність істини. «Дискутування» завжди має характер «філософствування» (яке жодним чином немає нічого спільного з філософією і означає постійні еклектичні роздуми), зрозуміло що без використання «результатів» дискусії на практиці (які можуть бути результати за відсутності істини?). Така практика призвела до того, що й по сьогодні постмодернізм є домінуючим напрямом всесвітньої культури. «Все важливо, все пов'язано», але сутність будь-якої ідеї кожен може знайти свою, отже – сутності немає. Що найбільш критично, такий абсурдний підхід поступово просочився в науки, перш за все соціальні. А це вже мало прямий негативний вплив на політичну обізнаність суспільства.

Так і вийшло, що наразі ми знаходимось на розі періодів, коли постмодернізм в певний момент ствердив себе «домінуючим і абсолютним» напрямом, а сувора реальність чинного соціального устрою вивела назовні весь пласт проблем, які практично не розв'язувались останні десятиліття. Криза міжнародного становища, політична, економічна та військова ескалація є найбільш видним індикатором того, що на зміну «відсутності істини» повинен прийти критичний аналіз дійсності з урахуванням об'єктивного становища світового устрою.

Список використаних джерел:

1. Douglas Kellner. Globalization and the Postmodern Turn. URL: <https://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/globalizationpostmodernturn.pdf>
2. Georgi Derluguian. Postmodernity's Unexpected Arrival: 1968 as Breakdown in Geoculture. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/slavic-review/article/abs/postmodernitys-unexpected-arrival-1968-as-breakdown-in-geoculture/0064C925D36438804F6A0BE6D7A57374>

«МІСТО МАЙБУТНЬОГО» ЯК МІЖНАЦІОНАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР

МАСЛЯКОВА Єлизавета, доц. КАКУРІНА І.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Графічне зображення проекту «Місто майбутнього»

У ХХІ столітті міста відіграють ключову роль у соціокультурному розвитку суспільства. Урбанізація, глобалізація та цифровізація формують нові умови, які визначають вигляд міст, їх розташування, можливості розвитку. Метою тез є аналіз концепції міста майбутнього як міжнаціонального культурного простору та визначення основних чинників його формування.

Насамперед звернемо увагу на глобальні кліматичні зміни, які відбуваються на нашій планеті. Прискорене танення льодовиків внаслідок глобального потепління відкриває нові, надзвичайно тендітні, ділянки суші в Антарктиді. Запитаємо: чи не можуть ці поки що невеликі ділянки землі стати батьківщиною «нашого міста» – «міста майбутнього». Запитаємо себе: яким може бути це місто? Та спробуємо створити модель освоєння цих нових земель.

Представляється, що «місто майбутнього» має відрізнятися такими рисами: технологічна інноваційність, автономність (нульовий вплив на

навколишнє середовище). Жителі цієї спільноти (5000-10000 мешканців) - представники різних народів, повинні мати найважливіші якості: стійкість та толерантність.

Місто є простором на якому розміщені будівлі, що представляють нову, характерну для даних кліматичних умов архітектуру. Житлові одиниці організовані у шестикутні кластери, що забезпечує гнучкість та масштабованість. Місто майбутнього зберігає й актуалізує локальну культурну спадщину, інтегруючи традиційні форми мистецтва та ремесел у міський ландшафт. Але всі різноманітні архітектурні форми та елементи мають щось спільне. Вони об'єднані в єдину систему – модуль. Кожен модуль покритий біоорганічним шаром (мохом). Мох виконує функцію природного утеплення, генерації кисню та підтримки місцевої мікроекосистеми. Енергетична автономія забезпечується комплексом відновлюваних джерел: сонячні панелі, розміщені на поверхні океану (Solar Ocean Platforms), хвильові гідрогенератори (Ocean-Frequency Hydrogenerators), що перетворюють рух води на електрику, та вітрові турбіни, ефективність яких оптимізується ШІ-системами. Для забезпечення стабільності енергопостачання під час пікового навантаження або недостатньої генерації (наприклад, в умовах полярної ночі чи сильних холодів) використовується концепція космічної сонячної енергетики. Вона включає систему перенаправлення сонячного променя через два спеціалізовані супутники (аналогічно до успішної місії Caltech SSPD-1), що гарантує додаткове живлення. Всі транспортні та логістичні операції між містом та зовнішнім світом, а також внутрішня логістика, виконуються за допомогою електролітаків, низькоємних транспортних засобів та автоматизованих дронів, мінімізуючи викиди вуглецю та фізичний вплив на тендітну екосистему.

Важливе значення має креативний потенціал міста майбутнього, що ґрунтується на взаємодії технологій і культури. Креативні індустрії – мистецтво, дизайн, урбаністика, цифрові медіа – стають універсальними платформами комунікації між різними культурними групами. Місто майбутнього постає як простір взаємодії культур, де різноманіття етносів, традицій та мов стає не перешкодою, а ресурсом для розвитку. У глобалізованих умовах урбаністичні центри перетворюються на осередки міжкультурного діалогу, що забезпечує соціальну гармонію та інноваційну активність. Місто майбутнього - це середовище, у якому кожна спільнота може презентувати свою культурну спадщину, брати участь у спільному культурному житті.

Отже, місто майбутнього як міжнаціональний культурний простір – це не лише географічна чи урбаністична структура, а жива соціокультурна система, що поєднує культурну різноманітність, технологічний розвиток і прагнення до

гармонійного співжиття. Саме культура стає універсальним інструментом інтеграції, завдяки якому місто майбутнього може забезпечити стійкий розвиток, соціальну стабільність і відкритість до глобальних трансформацій. Поряд із технологічними передумовами (автономність ресурсів), екологічною відповідальністю, людський фактор грає вирішальну роль у освоєнні людиною поверхня Землі, та розширенні ойкумени.

Список використаних джерел:

1. Морено Е. Місто 15 хвилин: нова модель урбаністичного розвитку // Urban Studies. – 2020. – Т. 57, № 4. – С. 889–902.
2. Хефез А. Урбаністичні простори майбутнього: культурна інтеграція та глобальні тренди // Культура і сучасність. – 2021. – № 1. – С. 34–42.
3. Концепція «Місто майбутнього» / «Data Pathways to Healthy Cities and Human Settlements» (Проектна документація). Презентаційні матеріали команди «Оріон», 2025. 3 с. та 7 с. URL://Downloads/Data%20Pathways%20to%20Healthy%20Cities%20and%20Human%20Settlements%20(1).pdf
4. Іванова І. Міжкультурні комунікації в урбаністичному середовищі мегаполісу // Соціологія міста. – 2019. – № 3. – С. 55–63.

САМОТНІСТЬ ЧИ ДІАЛОГ: ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОГО ВИБОРУ

БАЗАРОВА Яніна, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів

Україна, Дніпро

Проблема самотності є однією з вічних проблем людського існування. Вона набуває особливої актуальності в сучасну епоху, «час деконструкції світоглядних орієнтирів» та пошуку нових умов для комунікації. Філософське осмислення феноменів самотності та діалогу розгортається в контексті пошуку нової раціональності та становлення парадигми гуманітарного знання. Вибір між самотністю та діалогом, що постає як «екзистенціальна відокремленість людини від самої себе та інших людей на шляху набуття самототожності», є ключовою темою філософії XX століття, зокрема екзистенціалізму та комунікативної філософії. Дослідження цього вибору можливе через призму метаантропології – вчення про екзистенціальні виміри людського буття та умови особистісного виявлення і комунікації в них.

Філософія діалогізму, що розвивається завдяки працям М. Бубера, Ф. Ебнера та Ф. Розенцвейга, розглядає діалог як онтологічну умову людського буття». Михайло Бахтін дає антропологічне пояснення діалогу: людина формується як людина саме тому, що має «абсолютну потребу в іншій людині». Діалог як протистояння «Я» та «Іншого» є об'єктивною умовою досягнення світу як «буття-події». Людина «стає самим собою, тільки розкриваючи себе для «Іншого», через «Іншого» та з допомогою «Іншого».

Представники релігійного діалогізму критикують ізоляцію. Фердинанд Ебнер вважав монологічне «Я» оманною, що руйнує філософію. Самотність его може бути полегшена «тільки через пізнання «Ти» за допомогою мови». Франц Розенцвейг стверджував, що справжнє «Я» не є дійсним, доки воно «не зустріне «Ти», переростаючи з монологу в дійсний діалог. Мартін Бубер на противагу традиційному розмежуванню суб'єкта й об'єкта, запропонував «бісуб'єктну комунікацію» («Я–Ти» відносини), де діалог є єдино вірним способом взаємодії з навколишнім світом. Ізоляція «Я» не здатна досягнути дійсної комунікації. Філософія діалогу є «заклик до відмови від егоцентризму» і переходу до відносин, заснованих на рівноправності.

Внутрішня самотність є екзистенційною: вона постає результатом суперечності людини із собою, що веде до втрати та пошуку самототожності. Внутрішня самотність постійно породжується «принциповою відкритістю людського буття». Вона може виявлятися як самотність у колективі, «самотність-з-іншим». Внутрішня самотність може бути не тільки фатальною силою, але й свідомо обраною, стаючи «усамотненням». Усамотнення

«виражає екзистенціальну ситуацію, яка має сенс не у собі самій, а у інших ситуаціях, наприклад, у творчості». Наприклад, Г. Сковорода реалізував «мотив усамотнення» як свідому дистанцію від світу, що є умовою справжньої мудрості та пошуку автентичної комунікації. Усамотнення є «оволодіння стихією самотності» та вихід за межі її трагічного характеру.

Самотність-усобість (у-собість, у-собісність): Цей шлях веде до замкненості, егоцентризму та нарцисизму, що породжує бажання мати, а не бути. Така самотність-замкненість призводить до об'єктивації людини та маніпуляції іншими; вона є деструктивною.

Самотність-особість (о-собість, о-собісність): Це шлях самозаглиблення, що породжує відкритість світу. Це шлях бажання бути і приводить до формування «Відкритої Людини». Така самотність-відкритість є конструктивною, оскільки веде до саморозвитку, творчості та любові.

Вихід за межі внутрішньої самотності можливий лише у внутрішній комунікації - комунікації, що торкається глибинних смисложиттєвих орієнтацій і має вільний характер. Внутрішня комунікація є діалогом із власним «Я» (самопізнання та самовідтворення), а також «комунікацією-з-Іншим», в якій Інший постає як «Ти». Ця комунікація є єдністю духовного та душевного вимірів людського буття і може бути названа особистісною комунікацією.

Внутрішня самотність, як досвід самозаглиблення, стає основою внутрішньої комунікації, оскільки лише людина, яка пройшла цей досвід, може «дійсно відкритися світові». Подолання внутрішньої самотності відбувається у метаграницному бутті людини. На цьому рівні самотворення (творчість, спрямована на саму людину) повинно доповнюватися співтворенням – комунікацією людей, які дійшли до самотворення.

Співтворення реалізується через толерантність та любов. Толерантність, у розумінні П. Рікера, є активною позицією поваги до Іншого та готовністю до «зустрічі». Творча толерантність є «соборним єднанням творців», що базується на відчутті, що Істина «виступає лише результатом комунікації творців». Це долає як індивідуальну, так і колективну самотність.

Найвищим виходом із самотності є Любов, яка є «єдина універсальна форма існування людини, що оберігає її від самотності». Любов-цілісність, що долає статеvu роздвоєність, переходить у любов-співтворення як творення нового буття. Любов як світотворення означає «абсолютну відкритість світові» і «вихід за межі моно-направленості вольового акту, який постійно продукує внутрішню самотність і відчуження».

Людський вибір між самотністю та діалогом є екзистенціальним, що визначає можливість персоналізації. Хоча самотність може бути вимушеною,

вона також може бути свідомо обрана як усамотнення. Конструктивний вибір (самотність-відкритість, або о-собість) веде до внутрішньої комунікації. Внутрішня комунікація, будучи особистісною комунікацією, реалізується через толерантність та любов-світотворення. Це забезпечує набуття самісності – екзистенціальної передумови спів-буття, в якому самотність втрачає свій фатальний характер, стаючи умовою для вільного діалогу та цілісного буття.

Список використаних джерел:

1. Злочевська М. В. Концептуальний вимір філософії діалогізму [Текст] // Філософія діалогу в контексті сучасної культури. – Київ : НТУУ «КПІ», 2009. – С. 32–35.
2. Хамітов Н. В. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології [Електронний ресурс] / Н. В. Хамітов. – 2-е вид., виправл. і доповн. – Київ : КНТ, 2017. – 370 с. – Режим доступу: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/42624d49-b387-4bbf-a933-69d7c022c146/content>

**РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА, ЯК РЕЗУЛЬТАТ
ВЗАЄМОДІЇ КУЛЬТУРИ НАРОДІВ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ.
ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ТОЛЕРАНТНОСТІ
ЗУБАКІНА Софія, доц. ТАРАСОВА Н.**

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

«Якщо цивілізація хоче вижити, ми повинні
розвивати науку про людські стосунки –
здатність усіх народів, усіх видів, жити разом,
в одному світі в мирі»

Франклін Д. Рузвельт, 32-й Президент США

Громадянське суспільство є невід’ємною складовою міцної демократичної держави. Воно забезпечує активну участь громадян у політичному, соціальному та культурному житті, здійснює контроль над владою, сприяє забезпеченню та захисту прав людини, розвитку соціальної відповідальності тощо.

Українське суспільство та менталітет формувались в умовах тісної взаємодії з культурами інших народів, що мали різний вплив та змінювали його відповідно до власного досвіду, часто, підлаштовуючи під себе. Пройшовши цей великий та тернистий шлях ми прийшли до стійкого, активного та готового до змін громадянського суспільства, що активно розвивається, керуючись принципами демократизму, плюралізму, інклюзивності й толерантності. [5]

Важливо зазначити, що саме останній принцип є філософською та соціальною основою громадянського суспільства, забезпечуючи можливість участі представників різних етнічних, релігійних, соціальних та політичних груп. Саме він дає нам міцне підґрунтя для здорової комунікації та розбудови партнерств, але так було не завжди.

У часи перебування України в складі Російської імперії жорстка та всебічна дискримінацію різних етнічних, соціальних, політичних, релігійних груп була частиною державної політики: національні меншини піддавалися обмеженням у сфері мови, освіти та релігійних практик. Це призводило до насильної асиміляції та втрати власної культурної ідентичності. Особи, що були не згодні з думкою монархії підлягали переслідуванню та репресіям; особливе місце займали колишні засуджені, які зазнавали як соціальної стигматизації від тогочасного різко консервативного суспільства, так і юридичних обмежень, що закріплювали їхню маргіналізацію в суспільстві. Навіть у ситуаціях коли законодавством було передбачено

антидискримінаційні міри – це не допомагало, соціально вразливі групи залишалися поза ефективними системами соціальної підтримки і стикалися з маргіналізацією. Ледве не єдиною причиною для демонстрації проявів терпимості були локальні економічні або культурні потреби, наприклад у багатонаціональних містах, де торгівля чи ремесло вимагали співпраці різних груп населення. [1]

Загалом, імперська політика мала на меті формування громадян, що безумовно слухались владу, не мали права голосу чи навіть думки. Так формувалося суспільство, у якому відмінності не допускаються, а основною цінністю є царь. Закладені імперією принципи у спадок перейшли до її правонаступника, що не тільки зберіг ці норми, але й розвинув та вдосконалив їх.

Основою менталітету «совєтської» людини є принцип «навколо одні вороги», що формувався на культурі страху, підозр й постійній потребі в пошуку «ворогів народу». Держава продовжувала підтримувати багатовікову систему систематично підмінюючи ідеї рівності тотальним наглядом і уніфікацією, де будь-яка відмінність сприймалася як загроза: національна, політична, релігійна чи культурна. Наслідком було те, що радянське суспільство відзначалося високим рівнем ксенофобії, ворожим ставленням до усього чужого та до тих, хто виходив за межі «нормативного» образу громадянина.

Окрім ненависті до культур «ворожих» країн, СРСР також розгорнув масштабну роботу по боротьбі з національними меншинами. Активно проходив процес русифікації – нав'язування російської мови та культури як «єдино правильних». Інші мови, зокрема українську, обмежували в освіті, науці, діловодстві тощо, а історію та культуру - підмінювали радянською версією «спільного минулого». Будь-які прояви національної самосвідомості трактувалися як націоналізм, сепаратизм, космополітизм або «антирадянська діяльність».

Наслідком такої політики стала усталена в головах багатьох думка «толерантність – то є прояв слабкості», що було цілком логічним: якщо навколо тебе одні вороги, то чого ти будеш проявляти до них терпимість та повагу? В результаті у СРСР було відсутнє громадянське суспільство як таке, що суттєво вплинуло на подальший розвиток тих регіонів, що були в складі СРСР, та, в особливості, тих, що до цього були частиною Російської імперії. [2]

У країнах Західної та Центральної Європи формування громадянського суспільства відбувалося сторіччями та мало більший простір для розвитку й міцне підґрунтя. Європейці були більш толерантними ніж громадяни Російської імперії і тим більше СРСР, оскільки тут толерантність мала не лише

моральне, а й цілком практичне, економічне значення. У багатонаціональних і багатоконфесійних державах вона ставала необхідною умовою стабільності, розвитку торгівлі, науки, ремесла. Наприкінці XVIII ст. сталася Французька революція, що утвердила ідею громадянина як активного учасника суспільного життя, а не підданого влади. Європейські держави поступово вибудовували систему громадських інститутів – професійних спілок, наукових товариств, асоціацій, пресових видань – що дозволяло громадянам відстоювати власні інтереси, співпрацювати й впливати на державну політику. [6]

Виключенням не була й Австро-Угорська імперія: вона мала доволі розвинене громадянське суспільство; законодавство були значно м'якшим за сусідське; тут проживало безліч етносів, владі було вигідно розвивати взаємодію між ними та підтримувати міжкультурний діалог, адже конфлікти між народами підривали стабільність і прибутки та інші сфери життя імперії. На такому благодатному ґрунті виникли «Просвіта», «Руське товариство», кооперативні рухи, студентські організації – перші осередки українського громадянського суспільства.

Окрім цього українці були залучені до політичного життя Австро-Угорщини, зокрема до Галицького сейму та австрійського парламенту. У другій половині XIX століття українські представники поступово здобували місця в цих інституціях, що дозволяло впливати на ухвалення рішень, порушувати питання освіти, мови, культури та прав селянства.

Завдяки усім цим факторам на західноукраїнських землях почало формуватися справжнє громадянське суспільство. Воно виростало з активності громад, культурних організацій і політичного представництва, ставши тим підґрунтям, на якому згодом визріла ідея української державності і яке не було повністю винищене під час окупації Советським Союзом, не зважаючи на всі спроби.

Після розпаду Радянського Союзу колишні республіки пішли різними шляхами розвитку. Україна обрала проєвропейський курс, активно відстоюючи цінності демократії, прав людини та взаємоповаги. На відміну від радянської системи, яка формувала закриті й підконтрольні суспільства, де права громадян і свобода думки були обмежені, Україна скористалася можливістю для розвитку громадянського суспільства, закладаючи принципи толерантності, рівності та інклюзивності. Там, де подібні зміни не відбулися, як у сучасній Росії, продовжують домінувати страх, нетерпимість і пригнічення прав громадян, що сьогодні проявляється і у війні проти України. Сьогодні українське суспільство свідомо будує умови, де філософські засади терпимості стають основою для активної участі громадян, здорової комунікації та співпраці між різними соціальними, релігійними, етнічними й політичними

групами, створюючи міцне підґрунтя для демократичної держави.

У 2024 році ПРООН презентувала дослідження «Що українці знають і думають про права людини», у межах якого аналізується, як українці розуміють права людини, толерантність і прояви дискримінації. Це дослідження проводиться з 2016 року та є одним із наймасштабніших соціологічних проєктів ПРООН в Україні. Його мета – простежити зміни у свідомості громадян, визначити рівень обізнаності щодо прав людини та оцінити готовність суспільства приймати різноманітність. [3]

Порівнюючи результати опитування у різних роках, ми бачимо позитивну динаміку, українці демонструють зростання розуміння цінності рівності й недискримінації. Водночас через всі роки ми можемо побачити вікові та регіональні відмінності. Молодь, вихована в умовах незалежної України та європейського ціннісного простору, частіше визнає наявність дискримінації й активно реагує на несправедливість. Люди старшого віку, сформовані радянською культурою, схильні заперечувати існування дискримінації, вважаючи її перебільшенням. Це відображає вплив радянського виховання, де індивідуальні права й толерантність не були суспільними пріоритетами. Окрім цього навіть у останньому дослідженні відображається регіональний фактор: мешканці Західних областей України, що більшу частину історії були у складі Європейських країн більш відкриті, частіше визнають випадки дискримінації та легше йдуть на контакт – історично цей регіон мав міцні зв'язки з європейськими традиціями лібералізму й громадської активності. Натомість східні області залишаються більш стриманими, обережними у сприйнятті різноманіття, що частково є наслідком радянського спадку та відмінних історичних умов. Варто зазначити, що з кожним роком ця різниця у ставленні стає все меншою, особливо наразі, коли розвинені партнерства та активно функціонують програми обміну досвідом, Україна дедалі більше інтегрується в загальноєвропейський простір, а багато людей, які виїжджали до країн Європейського Союзу, перейняли європейські цінності й досвід та, повертаючись додому, поширюють ці ідеї серед друзів і у своїх громадах. [3]

Толерантність є одним із ключових чинників розвитку громадянського суспільства в Україні. Вона формує свідомість громадян, виховує повагу до прав людини та прийняття різноманіття, стаючи філософською основою соціального діалогу та партнерства. Завдяки цьому Україна будує спільне середовище, де різні етнічні, релігійні та соціальні групи співіснують і співпрацюють. Рухаючись проєвропейським шляхом, країна інтегрує гуманістичні принципи Європи – свободу, рівність і гідність людини – у власне життя, закріплюючи толерантність як фундаментальний фактор

демократичного розвитку, зрілого громадянського суспільства та стабільного майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Гарасимів Т., Канцір В. Tolerance as a Legal Basis for the Development of Civil Society. Вісник Національного університету. Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки № 1 (45) – Львів, 2025. – С. 15-22.
2. Дрожжина С.В., Чернішова М.В. Вплив толерантності на формування громадського суспільства в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. – Серія Філософія. Культурологія. Політологія. Соціологія - Том 24 (65), № 1-2, – АР Крим, 2012. – С. 346-353.
3. Звіт про результати 1 хвили дослідження (Що українці знають і думають про права людини) – Київ: ПРООН, 2017. – 306 с.
4. Хані М. А., Глянєнко К. А. Діалог культур: єдність та різноманіття, Всеукраїнська інтернет-конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених УКРАЇНА – СВІТ: ДІАЛОГ КУЛЬТУР (До Міжнародного дня філософії) – Україна, 2024. - С. 25 – 26.
5. Archambault E. French Civil Society: Historical Background, Present position and Major issues. Voprosy Statistiki, 22 (4), – 2019, p. 21-29.

**ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ОСНОВА ТА ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ
ГУМАНІСТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА**
КОНТА Кирило, доц. КАКУРИНА І.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

У ХХІ столітті людство опинилося в умовах стрімких глобалізаційних змін, які перетворюють культурні, політичні та моральні межі. У цих процесах особливе місце посідає діалог національних культур, який стає не лише формою спілкування між народами, а й фундаментом взаєморозуміння, толерантності та мирного співіснування.

Діалог культур – це не просто обмін інформацією чи традиціями, а глибокий процес взаємопізнання і взаємозбагачення. Він сприяє розвитку спільних цінностей, допомагає уникати стереотипів та упереджень, формує відчуття єдності людства. Через культурну взаємодію людина відкриває інші світи, але водночас глибше усвідомлює власну ідентичність. Важливо, що саме в культурному діалозі знаходить вираз поняття моральної відповідальності. Культура не лише відображає, а й формує етичні орієнтири суспільства. Здатність чути й розуміти іншу культуру є показником духовної зрілості нації. У цьому контексті особливого значення набуває роль мистецтва – універсальної мови людства. Музика, живопис, театр і кінематограф здатні долати мовні, політичні чи релігійні бар'єри, адже вони звертаються до загальнолюдських почуттів і цінностей.

Не менш важливим чинником є політичний вимір діалогу культур. Сучасні міжнародні відносини дедалі частіше демонструють, що культурна дипломатія може бути ефективнішою за політичні переговори. Культурний обмін формує позитивний імідж держави, сприяє налагодженню довіри між народами. Україна сьогодні активно розвиває цей напрям – через виставки, фестивалі, освітні програми, обміни між університетами та культурними центрами.

Релігійна складова також відіграє важливу роль у діалозі культур. Релігія формує моральні норми, що впливають на поведінку людей і суспільств. Міжконфесійний діалог сприяє зниженню напруги, запобігає конфліктам, відкриває шлях до духовного порозуміння. У сучасному світі, де релігійні переконання часто стають причиною непорозумінь, важливо відновити ідею спільної гуманістичної основи всіх віровчень.

В історичному контексті Україна завжди була простором зустрічі культур. Її географічне положення між Сходом і Заходом сформувало традицію

відкритості та толерантності. Українська культура увібрала в себе елементи різних цивілізацій – слов'янської, візантійської, європейської. Водночас вона зберегла власну автентичність, що проявляється в народному мистецтві, музиці, фольклорі, архітектурі. Така гнучкість і багатшаровість культурної ідентичності робить Україну важливим учасником глобального культурного діалогу.

Сьогодні, в умовах війни та політичної нестабільності, питання культурної єдності набуває ще більшої ваги. Культура стає духовним щитом нації, способом самозбереження та водночас – засобом комунікації зі світом. Через мистецтво, літературу, кінематограф Україна доносить до міжнародної спільноти власну правду, демонструє незламність духу та відкритість до співпраці. Особливо важливо, щоб діалог культур не зводився до поверхневого обміну інформацією. Його справжня сутність – у взаємоповазі, рівності сторін, визнанні права кожного народу на власну культурну ідентичність. Коли відбувається справжнє порозуміння, зникає поділ на «своє» і «чуже», а натомість постає усвідомлення спільного людського призначення.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що діалог національних культур є необхідною умовою розвитку сучасного світу. Він є ключовим чинником формування сучасного гуманістичного суспільства. У процесі культурної взаємодії створюються умови для порозуміння, взаємоповаги та духовного розвитку людства. Збереження культурної самобутності кожного народу не суперечить глобалізаційним тенденціям, а навпаки – збагачує світову цивілізацію новими смислами, традиціями та формами творчості.

Для України діалог культур має особливе значення, оскільки саме завдяки відкритості, толерантності та прагненню до взаєморозуміння українська нація здатна інтегруватися у світовий культурний простір, зберігаючи власну ідентичність. Таким чином, єдність у різноманітті стає не лише культурним ідеалом, а й реальним шляхом співпраці та духовного зростання людства.

Список використаних джерел:

1. Гадамер Г.-Г. Істина і метод : в 2 т. Т. 1. Основи філософської герменевтики / пер. з нім. Олександр Мокровольський. – Київ : Юніверс, 2000. – 464 с.
2. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://msuweb.montclair.edu/~lebelp/1993SamuelPHuntingtonTheClashOfCivilizationsAndTheRemakingofWorldOrder.pdf>

СЬОРЕН К'ЄРКЕГОР ПРО СПОГЛЯДАННЯ ШЕДЕВРІВ МИСТЕЦТВА ЯК ШЛЯХ ЗАПОБІГАННЯ ТРАГІЗМУ СВІТОВІДЧУТТЯ. СУЧАСНИЙ ВИМІР

БАГНО Владислава, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів

Україна, Дніпро

У сучасному світі, де нас постійно оточує нескінченний потік інформації та розваг, філософія Сьорена К'єркегора, мислителя 19 століття, стає дивовижно актуальною. Сьорена вважають «батьком екзистенціалізму», створив справжні філософські шедеври (такі як «Або-або» чи «Страх і трепет»), які змушують нас замислитися над тим, як ми насправді живемо. Головна ідея К'єркегора полягає в тому, що люди часто застрягають на «естетичній стадії» існування. Тобто ми захоплюємося зовнішніми речами, гонимося за миттєвими задоволеннями та живемо без глибокої відповідальності, уникаючи справжніх і складних виборів у житті. Ідеї К'єркегора – не є просто книжками для читання, вони є дзеркалом, яке показує, як легко сьогодні «застрягнути» в поверхневому світі. Я маю на меті розібратися, що саме К'єркегор критикував у такому способі життя і чому споглядання його філософських ідей допомагає нам сьогодні перейти від пасивного існування до свідомого, відповідального власного шляху.

Філософ критикував такий спосіб життя: зосереджений на миттєвих насолодах, уникненні рішень і втечі від внутрішньої істини; естет живе у розвагах, враженнях та постійному відкладанні справ, не беручи на себе жодної відповідальності – і саме тому врешті приходять до нудьги, відчаю й порожнечі. Споглядання ідей Сьорена сьогодні допомагає зрозуміти цей механізм втечі від свободи та усвідомити, що зміст виникає лише там, де людина знаходить себе і правду, беручи ризик власних рішень. Саме в цьому К'єркегор веде нас від пасивного споживання життя до свідомого, де відповідальність не тягар, а єдина форма живої автентичності.

Естетична стадія є першою і найбільш привабливою формою існування в знаменитій триаді життєвих стадій К'єркегора: естетична, етична та релігійна. Сутність естетичного життя – це тотальне прагнення до насолоди і чуттєвого досвіду. Естетик живе лише миттєвістю, намагаючись отримати від кожного моменту максимум задоволення: від краси, музики, інтелектуальної гри чи романтичних стосунків. Його життя перетворюється на нескінченний пошук нового і цікавого, де найбільшим ворогом є нудьга. Проте, ця гонитва за насолодою виявляється приреченою, адже нескінченне задоволення неможливе, і в кінцевому підсумку естетик неминуче зіштовхується з

внутрішнім спустошенням. Цей відчай виникає, коли людина усвідомлює, що, живучи лише задля задоволення, вона не створила справжнього, цілісного «Я» [1].

Для ілюстрації цієї стадії К'єркегор використовує яскраві образи у своїх працях. Найвідомішим прикладом є герой опери В. Моцарта – Дон Жуан, якого філософ аналізує у творі «Або-або». Дон Жуан – це символ чистого естетичного життя, присвяченого нескінченному спокушанню та чуттєвій насолоді. Він є ідеалом миттєвості та постійних змін, але саме ця невпинність перешкоджає йому зробити будь-який справжній, тривалий вибір [2].

У житті естетика будь-яке мистецтво: чи то живопис, чи поезія, чи філософські ідеї, відіграє центральну роль як об'єкт споглядання та джерело насолоди. Для такої людини краса і геніальність творів стають найвищою цінністю, а їх споглядання є способом уникнути нудьги та зануритися у світ ідеалів, відірваних від дійсності. Мистецтво служить естетику інструментом для витончення почуттів і підвищення якості свого гедоністичного досвіду. Однак, К'єркегор викриває обмеженість естетичного споглядання: мистецтво може бути прекрасним, але якщо воно не веде до дії і відповідальності, воно перетворюється на пастку. Естетик, який лише споглядає, залишається в невіданні; він лише спостерігає за життям, але не живе ним по-справжньому. Така позиція виключає етичний вибір – рішення, яке вимагає взяти на себе відповідальність перед собою та іншими. Отже, естетика для К'єркегора є лише початковою, недостатньою сходинкою, яка повинна підштовхнути людину до вищої форми існування, заснованої на моральному обов'язку та вірі [1].

Життя за першою стадією по Сьорену веде лише до внутрішнього розпаду – відчаю. Відчай – це усвідомлення того, що, людина не змогла стати справжньою, оскільки її життя порожнє і фрагментарне. Саме цей відчай є необхідним елементом переходу, що змушує індивіда зробити стрибок до наступного рівня існування – етичної стадії.

Етична стадія – це життя, кероване обов'язком, відповідальністю та універсальними моральними нормами. Прикладом є шлюб, професія та виконання законів. Людина, яка обирає етику, погоджується на стабільність і дотримання загальноприйнятих правил. Тут вперше з'являється справжній вибір і цілісне «Я». Проте, ця стадія також не є кінцевою. Її обмеженість полягає у відсутності певного абсолюту: етичні норми універсальні і стосуються всіх, але вони не задовольняють унікальний та глибоко особистий запит індивіда. Етичні правила не можуть пояснити абсолютну самотність і парадоксальність віри, і саме тут виникає потреба в релігійній стадії, як піку самопізнання.

Перехід від етичної стадії до релігійної вимагає ще одного, найбільш ризикованого «стрибка». Це вже не просто перехід від насолоди до обов'язку, а перехід до абсолютної віри, яка може навіть призупинити універсальні етичні норми заради особистого зв'язку з Богом, як ілюструє К'єркегор приклад біблійного героя Авраама у «Страху і трепеті». Вчинок Авраама – готовність принести в жертву власного сина Ісаака за Божим наказом, неможливо зрозуміти з позицій звичайної моралі. Адже такий крок порушує етичні норми, але Авраам робить це через абсолютну довіру Богові. Ось у чому полягає парадокс віри: у здатності діяти всупереч розуму та логіці, спираючись лише на трансцендентну впевненість. Центральною цінністю тут є суб'єктивність, адже «істина» народжується лише всередині індивіда через його особистий, незрозумілий іншим, вибір. Саме релігійна стадія є піком самопізнання і екзистенції для К'єркегора, адже тут людина остаточно формує своє «Я», виходячи за межі соціально прийнятного. У цьому контексті філософія К'єркегора стає засобом, а не метою [3].

Сьорен порушив питання, які виявились центральними для сучасності. Насамперед, його критика естетичної стадії ідеально лягає на проблематику масової культури та гедонізму ХХІ століття. К'єркегорівський естетик, який постійно шукає нових насолод, відчуває нудьгу і уникає зобов'язань, нагадує сучасного споживача. Суспільство, кероване безкінечним потоком контенту, соціальних мереж і швидких задоволень живе сучасним гедонізмом. Мислитель змушує нас запитати: чи не є наше постійне прокручування стрічки новин чи нескінченний перегляд серіалів лише спробою втекти від необхідності справжнього вибору і відповідальності. Концепції відчаю, страху, самотності вибору та унікальності суб'єктивності лягли в основу творчості й сьогодні проступають у сучасному мистецтві – в кінематографі, фільми про втрату ідентичності; літературі та театрі, які часто досліджують стан закинутості людини, її боротьбу з відчуженням та необхідність творити власний шлях без готових інструкцій.

Спадщина К'єркегора пропонує нам критичний інструмент для розуміння не лише мистецтва, а й власного життя. Його філософія допомагає критично оцінити власне існування, змушуючи нас відрізнити пасивну насолоду від справжнього життя. Вона прямо вказує на те, що справжній сенс і цілісність можна знайти лише через радикальний внутрішній вибір. Завдяки Сьорену ми усвідомлюємо, що наше завдання не в тому, щоб зробити життя комфортним, а в тому, щоб знайти мужність здійснити стрибок – свідомо прийняти свою відповідальність за власну екзистенцію та наповнити її сенсом.

Таким чином, споглядання шедеврів філософії Сьорена К'єркегора в сучасності є викликом до дії. Концепція трьох стадій існування пропонує нам

незамінний компас у світі, перенасиченому естетичною порожнечою та швидкими задоволеннями. К'єркегор переконує, що справжня цінність його ідей в усвідомленні необхідності переходу від пасивного спостерігача до автентичної особистості. Головний заклик полягає в тому, що істина не є об'єктивною формулою, а суб'єктивним, ризикованим вибором, який кожен мусить зробити наодинці.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія : підручник. Київ : Лібра, 1999. – 488 с.
2. К'єркегор С. Або-Або Київ : Арій, 2025. – 432 с.
3. К'єркегор С. Страх і трепет : діалектична лірика / пер. з дан. М. Худа. – Львів : Апріорі, 2025. – 184 с.

ОГЮСТ КОНТ – РОДОНАЧАЛЬНИК СОЦІОЛОГІЇ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО

ВІТКОВСЬКА Дар'я, доц. КАКУРІНА І.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Огюст Конт (Isidore Marie François Xavier Comte, 1798–1857) – французький філософ, мислитель і реформатор, який увійшов в історію як основоположник соціології та головний представник філософії позитивізму. Його життя і творчість тісно пов'язані з політичними та соціальними процесами, що відбувалися у Франції у першій половині XIX століття.

Вплив ідей Огюста Конта (французького філософа, засновника позитивізму та соціології як науки) на розвиток соціологічної думки в Україні був значним. В Україні ідеї Конта почали активно поширюватися у другій половині XIX століття, особливо через університетські центри – Київ, Харків, Одесу, Львів. Михайло Драгоманов був одним із перших в Україні, хто свідомо застосовував позитивістський підхід. Іван Франко використовував позитивістські методи в літературознавстві та суспільних дослідженнях. Ідеї позитивізму засвоїв Сергій Подолинський. Ідеї О. Конта він поєднав із економічним та екологічним підходом. У руслі позитивізму розвивали правову та соціологічну думку Борис Кістяківський, Микола Міхновський. Ідеї О. Конта були частиною методологічної основи формування української соціології. Вони сприяли становленню та розвитку раціонального, емпіричного підходу до суспільних явищ в українському суспільствознавстві.

Учення Огюста Конта стало основою позитивістської традиції в філософії та соціології. Він прагнув створити універсальну науку про суспільство, яка, подібно до природничих наук, спиралася б на спостереження, експеримент і раціональний аналіз. Центральними елементами його теорії є «закон трьох стадій», позитивна філософія, концепція соціальної статистики та динаміки, а також уявлення про роль науки та соціології у розвитку суспільства.

Найважливішими працями Конта є:

- «Курс позитивної філософії» (1830–1842) – шеститомна праця, де він виклав свій «закон трьох стадій» і концепцію позитивного знання.
- «Система позитивної політики» (1851–1854) – твір, де він розвинув ідею «релігії людства» та етико-соціальні аспекти позитивізму.

Одним із головних відкриттів Конта став закон трьох стадій розвитку людського мислення. На його думку, історія людства і кожної науки проходить

три послідовні етапи:

1. Теологічна стадія. На цьому етапі люди пояснюють світ через релігійні уявлення, надприродні сили та богів. Суспільні порядки легітимізуються авторитетом релігії. Для раннього суспільства характерні міфологія, магія та віра у всемогутніх богів.

2. Метафізична стадія. Тут релігійні пояснення поступаються місцем абстрактним філософським категоріям і сутностям. Люди вже не говорять про «волю богів», а шукають приховані сутності, які нібито стоять за явищами. Однак мислення все ще спекулятивне і відірване від реального досвіду.

3. Позитивна стадія. Це найвищий етап, коли пояснення ґрунтується на спостереженні фактів, експериментах і наукових узагальненнях. Завдання науки – не шукати «остаточні причини», а встановлювати сталі зв'язки між явищами та формулювати закони, які можна перевірити.

Цей закон, на думку Конта, універсальний: він описує як розвиток усього людства, так і окремих наук.

Конт називав свою систему «позитивною філософією». Її суть полягала у відмові від метафізичних і теологічних спекуляцій на користь точного знання. Він вважав, що істинне знання повинно бути:

- позитивним (спиратися на факти й досвід),
- корисним (мати практичне значення для суспільства),
- точним і систематизованим (вибудуванням у логічний порядок).

Відповідно, головне завдання науки полягає не у пошуку «абсолютної істини», а у виявленні законів, за якими функціонують явища. Наука має прагматичний характер: вона повинна допомагати передбачати події та керувати ними.

Конт розділив соціологію на дві великі галузі: соціальна статика і соціальна динаміка:

– Соціальна статика вивчає структуру суспільства, інститути та їхню взаємодію. Її завдання – показати, як суспільство зберігає рівновагу і цілісність. Тут він виділяв важливу роль сім'ї, моралі, освіти й релігії як інтегруючих чинників.

– Соціальна динаміка аналізує розвиток і зміни суспільства. Головним рушієм соціального прогресу Конт вважав інтелектуальний розвиток, зокрема перехід від теологічного до позитивного мислення. Він також наголошував, що прогрес має еволюційний характер і не повинен бути революційним чи руйнівним.

Таким чином, соціологія мала поєднувати аналіз стабільності й розвитку, що стало важливою традицією в подальшій соціологічній науці.

У 1850-х роках у Конта посилилися інтереси до морально-релігійних питань. У чотиритомній «Системі позитивної політики» (1851–1854) він висунув ідею «релігії людства», яка мала замінити традиційні релігії. Наука, на його думку, мала стати духовною основою суспільства, а вчені мислителі – «новими священиками».

Цей період вважається суперечливим: з одного боку, ідеї Конта про моральну єдність суспільства мали гуманістичний характер; з іншого – його «позитивна релігія» виглядала утопічною і не знайшла широкого визнання.

У пізній період Конт запропонував ідею «релігії людства». Вона мала замінити традиційні релігії, об'єднуючи людей не навколо надприродних догм, а на основі наукового знання та гуманістичних цінностей. У центрі цієї релігії стояла «людськість» як вища моральна цінність. Хоча ця концепція виглядала суперечливою та викликала критику сучасників, вона показує прагнення Конта надати своїй науці не лише пізнавальну, а й виховну, об'єднавчу функцію.

Не можна оминати увагою й обмеження вчення Конта. Його «закон трьох стадій» часто вважають надто спрощеним і схематичним. Ідея «релігії людства» сприймалася сучасниками як утопія. Крім того, його погляди іноді характеризуються надмірним раціоналізмом і недооцінкою ролі конфлікту чи ірраціональних факторів у суспільстві. Попри це, навіть критика Конта свідчить про важливість його внеску: він започаткував дискусії, які стимулювали розвиток соціології в різних напрямках – від позитивізму до марксизму й символічного інтеракціонізму.

Сьогодні ідеї Конта розглядаються радше як класичний фундамент, ніж як безпосередні теоретичні орієнтири. Проте його концепція науки як інструмента соціального порядку, його увага до структури та розвитку суспільства залишаються актуальними. У підручниках із соціології постать Конта завжди подається на перших сторінках, що свідчить про його незаперечне значення для становлення дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Агаларова К. А., Байдак Т. М., Болотова В. О., Бурега В. В., Григор'єва С. О. та ін. Історія соціології : навчальний посібник. Харків : ТОВ «Планета-Прінт», 2017.- 324 с.
2. Гнатчук О. С. Історія соціології : навчально-методичний посібник. Чернівці : Рута, 2013. - 256 с.
3. Рудзей І. Ю. Огюст Конт як засновник соціології. У: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Житомир : ЖДТУ, 2016. С. 45 – 48.
4. Конт О. Огюст // Енциклопедія історії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history> – Дата звернення: 15.09.2025.

ЖИТТЯ ЖІНКИ В ІДЕАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ ПЛАТОНА ТА ЖИТТЯ ЖІНКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

БРАНЦІРА Анастасія, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Питання становища жінки у філософській традиції має давнє походження і одночасно гостро актуалізується в сучасних дискусіях про рівність, справедливість і політичну організацію суспільства. В діалозі «Держава» Платона (особливо в книзі V), пропонуються радикальні для класичних Афін проекти щодо освіти й суспільних ролей жінок. Мета цієї розвідки – проаналізувати платонівську концепцію «життя жінки» в ідеальному світі, дослідити підходи до цієї проблеми сучасних дослідників, а також показати, в чому полягає її значення для сучасних феміністичних та політичних теорій.

У «Державі» Платон ставить під сумнів усталені для його часу уявлення про статеві ролі: для класу «охоронців» він пропонує однакову освіту для чоловіків і жінок, допускає жінок до військової та політичної підготовки й навіть до правління, якщо вони виявляють відповідні здібності. Теза про принципову рівність здібностей представлена як частина більш широкого платонівського проекту: справедливе місто має організовуватися відповідно до добродетелей і природних здібностей, а не до статі [4].

Однак платонівська «рівність» супроводжується низкою умов і збереженням певних ієрархічних мотивів. Наприклад, у «Державі» Платон стверджує, що жінки зазвичай фізично слабші, отже для них потрібні відмінності в тренуваннях [7]. А значить, рівність у правах не означає абсолютної ідентичності практик. Водночас ідея щодо скасування приватної сім'ї (комунальний устрій охоронців) ставить жінок у положення, де їх приватне життя підлягає суспільній реорганізації.

Як підкреслює Сьюзен Окін (Susan Moller Okin) [2], платонівська позиція позначена подвійністю: на поверхні - пропозиція про рівні освітні та професійні можливості для жінок (в сучасному розумінні - «феміністичний» аспект), але в глибині - ідеї, що підтримують приниження приватного життя та особистісної автономії жінки через інституційні втручання (наприклад, скасування родини як базового морального осередку). І як зауважує Окін, в західній політичній думці це сприяло народженню певних упереджень щодо жінок.

Дослідники вказують, що в цьому не можна не побачити й певний елітаризм: уявлення про «гідних» охоронців та філософів, які мають доступ до повноцінної освіти й влади, створює систему, де «рівність» реалізується лише

для обраної частини жіночого населення. Недоліком такого підходу є, однак, нехтування соціально-економічними факторами, що формують можливості жінок у реальному житті.

Сучасні платонознавці та теоретики фемінізму пропонують інші підходи. Зокрема, Л. Бріссон [1] наголошує, що платонівські ідеї слід тлумачити в історико-культурному контексті - як теоретичне узагальнення тогочасної аристократичної практики, а не як пряму пропозицію для безумовного впровадження. З іншого боку, Марта Нуссбаум [3] звертає увагу на ідею про рівність доступу до виховання і розвитку як підґрунтя для сучасних норм соціальної справедливості. Нуссбаум, зокрема, розглядає питання жіночого розвитку в термінах «спроможностей» - підхід, що надає практичні орієнтири для політики (освіта, здоров'я, економічна незалежність).

Інші дослідники, наприклад, Р. Сінгпурвалли [5] й С. Р. Zoller [6] аналізують, як платонівська ідея про рівний доступ до освіти та професій може бути універсалізована поза межами елітарної моделі, звертаючи увагу на класові, економічні та культурні бар'єри, які роблять «платонівську рівність» на практиці недоступною для більшості жінок.

То ж, що означає «життя жінки» сьогодні?

1. Відмінність між формальною та матеріальною рівністю. Платон пропонував формальні механізми (однакова освіта, відкриття професій), але сучасність показує, що формальність без матеріальної бази (економічної, культурної підтримки) не дає справжньої свободи й автономії жінці.

2. Проблема приватного та публічного. Платонівське скасування традиційної сім'ї може розглядатися як спосіб звільнення жінок від обов'язків, що обмежують їхній розвиток; але це також позбавляє їх приватної автономії та емоційної індивідуальності. Сучасні підходи (феміністична політична філософія) намагаються поєднати захист приватного життя з рівним доступом до публічних благ.

3. Практичні наслідки: ідеї Платона корисні як теоретичний стимул: вони змушують переосмислити інституційні бар'єри. Проте для сучасної політики більш актуальна методологія Нуссбаум: конкретизація людських можливостей і розробка політик, що створюють умови для їх реалізації (освіта, охорона здоров'я, захист від насильства).

Таким чином, можемо узагальнити: платонівське бачення жінки в ідеальному світі – знаковий та водночас неоднозначний крок у напрямі думки про рівність. Вона має одночасно й потенціал щодо емансипації (однакова освіта й допуск до публічної ролі), й проблемні етичні й соціальні наслідки (елітарність, вторгнення в приватне життя).

Для сучасних платонознавців важливо не лише питати «що пропонував Платон», але й «яку практичну політику рівності це дає нам сьогодні». А отже, «життя жінки» залишається політично та філософськи нерозв'язаною проблемою, яка вимагає одночасно теоретичної чіткості й політичної чутливості до соціального контексту.

Список використаних джерел:

1. Brisson L. Women in Plato's Republic // *Études platoniciennes*. – 2012. – С. 129 – 136.
2. Okin S. M. Philosopher Queens and Private Wives: Plato on Women and the Family // *Women in Western Political Thought*. – 1977/2013. – С. 345–369.
3. Nussbaum M. C. Plato's Republic: The Good Society and the Deformation of Desire та інші праці в межах «capabilities approach». – 1996–2000. – С. 30, 312.
4. Allen C. G. Plato on Women. – 1975. – С. 131–145.
5. Singpurwalla R. Plato on Women and the Private Family. – С. 202–216.
6. Zoller C. P. Plato and Equality for Women across Social Class. – 2021. – С. 35 – 62.
7. Платон. Держава [Електронний ресурс] / пер. з англ. Б. Джоуетта. – Режим доступу: https://files.romanroadsstatic.com/materials/plato_republic.pdf

**РОЛЬ ВІРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ:
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР**
БАБУРНИЧ Анастасія, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Проблема віри як сфери внутрішнього та соціального самовизначення людини є однією з ключових у філософії, релігієзнавстві та культурології [1]. Віра виступає не лише релігійною категорією, а й шляхом пошуку сенсу, регуляції поведінки та збереження моральної цілісності особистості. Історія розвитку віри демонструє її подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує психологічну стійкість і соціальну інтеграцію, з іншого – може бути джерелом гострих і тривалих релігійних конфліктів. В умовах сучасності, коли технологічний прогрес, глобалізація та війна підвищують рівень невизначеності, роль віри як чинника морального та екзистенційного врівноваження залишається особливо актуальною.

В античності християнство виникло як свого роду контркультурний рух, що суперечив світоглядним, етичним та соціальним нормам Римської імперії.

Перші віки християнства минали в атмосфері крові: віра вимірювалась здатністю витримати муки, а Церква формувалась навколо мучеників. Переслідування християн у I–IV століттях, зокрема за Нерона (64 р.) і Діоклетіана (303–311 рр.), мали на меті забезпечити соціальну дисципліну, проте історичні дані свідчать, що вони лише зміцнювали внутрішню стійкість християнських спільнот, формуючи уявлення про віру як ресурс психологічного та морального опору. Римська влада сприймала християнство як загрозу державному порядку, бо воно руйнувало імперську ієрархію та відмовлялося визнавати культ імператора. Легалізація християнства Міланським едиктом 313 року і подальше інтегрування у державні інститути продемонстрували функції віри: вона зберігала здатність забезпечувати особистісне врівноваження, водночас стаючи інструментом регуляції суспільних відносин.

У середньовіччі та ранньомодерний період віра виконувала подвійну функцію, об'єднуючи соціальні та моральні аспекти ставлення людини до світу. Релігійна нетерпимість у добу Середньовіччя стала формою політичного контролю: боротьба з єресю – це боротьба з інакомисленням.[1]. Католицька церква через канонічне право та централізовані обрядові практики забезпечувала моральну дисципліну, а Реформація XVI століття, започаткована Мартіном Лютером у 1517 році, сприяла індивідуалізації віри та розколу церкви, коли спасіння стало результатом особистої духовної практики, а не

колективного підпорядкування церковним догмам. Протестантські конфесії підкреслювали автономію індивіда у визначенні моральних орієнтирів, що одночасно створювало потенціал соціальних конфліктів і змінювало механізми збереження внутрішньої стійкості особистості. Епоха Просвітництва (XVII–XVIII ст.) поставила під сумнів інституційні форми релігії, одночасно зберігаючи її екзистенційне значення, оскільки філософи, такі як Паскаль і Кант, наголошували на необхідності віри для забезпечення морального самоконтролю та внутрішньої цілісності індивіда, навіть у контексті раціональної етики.

У XX столітті, після 1917 року, в часи тоталітаризму в Україні, система репресій щодо релігії продемонструвала секуляризаційні механізми контролю. Релігійні інститути були легально відокремлені від держави, проте фактичні дії держави включали масові репресії: закриття храмів, арешти священнослужителів, депортації. Радянська влада намагалася створити власну систему віри – без Бога, але з вірою у партію, у колектив і майбутнє. [1] За період 1920–1930-х років систематично переслідували віруючих, використовуючи психологічний тиск, примусову атеїстичну освіту та демонстративне насильство над релігійними спільнотами. Однак зовнішнє усунення релігії не усунуло потреби особистості у моральній та психологічній стабільності і тоді віра, що залишалася стійким внутрішнім ресурсом, була замінена на культ моралі, праці та колективізму.

Функції віри в сучасному світі у соціально-психологічному її вимірі проявляються через психологічну стабільність, соціальну інтеграцію та етичну регуляцію поведінки. Психологічна стабільність формується завдяки відповіді на фундаментальні питання про страждання, смерть та справедливість, що знижує рівень тривожності та підвищує емоційну стійкість, наповнюючи життя певним сенсом. Соціальна інтеграція проявляється через підтримку мереж спільнот та формування норм поведінки, що зменшує ризик соціальної ізоляції та девіантної поведінки. Етична регуляція забезпечує внутрішній контроль і зменшення агресивних проявів, що особливо важливо в умовах воєнних конфліктів та соціальної напруженості. Історичний аналіз демонструє подвійність віри: вона одночасно здатна обмежувати насильство за допомогою моральних принципів і слугувати мобілізаційним фактором у конфліктах.

В умовах військових конфліктів релігія функціонує як механізм внутрішньої стабілізації і регуляції емоційного стану людини. Зокрема, переконання у існуванні Бога або духовного порядку забезпечує внутрішню впевненість у тому, що навіть у випадку загибелі чи втрат, особистість продовжує існувати у певній формі, що знижує рівень екстремальної тривожності та психічних розладів на фоні дезорієнтації. У час війни молитва

перестає бути ритуалом – вона стає формою внутрішнього опору страху і хаосу. [2] Таке психічне врівноваження важливе для збереження функціональної здатності приймати рішення, контролювати страх і агресивні імпульси, а також підтримувати взаємодію із близькими і членами спільнот.

Як свідчать дослідження соціально-психологічних функцій віри в контексті війни в Україні, внутрішня релігійна переконаність допомагає бійцям та цивільним регулювати емоції, справлятися із втратою, підтримувати мотивацію та приймати морально складні рішення. Віра, яка надає безумовний сенс життя і смерті, виступає фактором психологічного розвантаження, дозволяючи людині зберігати відносну стабільність емоцій в умовах постійної загрози, втрати близьких та непередбачуваних обставин.

Таким чином, релігія у її внутрішньому, екзистенційному вимірі є ефективним механізмом морального і психологічного самозбереження. Вона забезпечує структуроване розуміння життя і смерті, підтримує емоційну рівновагу, зменшує ризик паралічу від страху та дозволяє діяти раціонально та гуманно навіть у надзвичайно критичних умовах. Ця функція релігії проявляється особливо чітко в умовах воєнних конфліктів, де фізична загроза поєднується з високим рівнем психологічного стресу, і дозволяє людині зберігати внутрішню цілісність та адаптивність.

Список використаних джерел:

1. Релігія як форма суспільної свідомості: її сутність, специфіка та роль в житті суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studies.in.ua/shpora-philosophy/674-83-relgya-yak-forma-susplnoyi-svdomost-yiyi-sutnst-specifka-ta-rol-v-zhitt-susplstva.html> . – Дата звернення: (вказіть дату, коли ви дивилися сайт, наприклад) 21.11.2025.

2. Віра і моральність в житті людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kyiv-pravosl.info/2020/12/03/vira-i-moralnist-v-zhytti-lyudyny/>

СИМВОЛІЧНА МОВА ЛЮБОВІ: РИТУАЛИ, ЗНАКИ, КОДИ

ЗАЄЦЬ Ірина, доц. КАКУРІНА І.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Люди відчували любов у всі часи: як бурхливий порив, як спокійне тепло, як глибоку прихильність чи всепоглинаючу ніжність. Це почуття може змінюватися, дорослішати, набувати нових форм, але завжди лишається тим, що намагаємося показати та відчувати.

Любов – це не лише почуття, а ціла система символів, жестів та ритуалів, через які люди передають тепло, наміри й близькість. У кожній культурі існують власні способи символічного вираження цього стану, що відображають бачення стосунків і уявлення про те, якою має бути близькість між людьми.

Найпоширеніший символ любові, який можна назвати, – серце. Його значення формувалося тисячі років, завдяки поєднанню різних культур, філософських уявлень та емоцій. У Стародавньому Єгипті серце вважали внутрішнім світом людини, саме його «зважували» після смерті, визначаючи чистоту душі.

Завдяки мистецтву й літературі серце закріпилося як символ. Воно постає центром душі та емоцій, підкреслюючи, що кохання – це не лише емоція, а глибокий духовний зв'язок.

Серце залишилось універсальним знаком кохання у світі – продовжуючи передавати найважливіші людські почуття через простий і зрозумілий образ.

Ще одним символом любові вважають лебедів. У багатьох традиціях вони уособлюють чистоту почуттів і непорушність зв'язку, адже ці птахи обирають пару на все життя. Їхня відданість стала метафорою тривалих і щирих стосунків, які не втрачають сили з роками.

В українській культурі силу вічної любові уособлює калина. За легендою, коли закоханих не дозволили поєднати шлюбом, дівчина перетворилася на калину, а хлопець – на кущ терну. Цей образ став одним із найстійкіших символів відданості в нашій культурі.

Одним із важливих способів показати любов є дії, тобто ритуали. Вони закріплюють емоції, зв'язок між людьми та показують наміри. Обмін подарунками стає способом матеріалізувати почуття. У предмет вкладається увага, турбота й частинка тепла.

Спільні традиції, певні дні чи місця, такі як ранкова кава, прогулянки по особливим місцям, відвідування улюбленого закладу – формують відчуття

стабільності та чогось особливого, окремого світу, де тільки ви у двох. А маленькі щоденні жести, як-от приготувати чай, обійняти після важкого дня чи залишити коротку записку, створюють атмосферу підтримки та безпеки.

Любов – це почуття, яке притаманне всім людям. Проте різні культури по-своєму визначають, як її правильно показувати. Саме ці прояви називають «культурні коди». Вони формують наші звички, очікування та навіть те, що ми вважаємо справжнім проявом любові.

У західних культурах любов часто пов'язана з романтикою та відкритими емоціями. Партнери легко говорять «я тебе люблю», влаштовують побачення, дарують символічні подарунки та очікують словесної підтримки. У східних культурах любов частіше проявляється через турботу та дії. Важливі не слова, а реальні вчинки – підтримати, подбати, допомогти, створити стабільність. Емоції зазвичай виражають стримано, але дуже послідовно.

Символи та ритуали любові – це важлива частина людських стосунків. Вони роблять почуття видимими, зрозумілими та впорядкованими, допомагають будувати емоційну близькість і підтримувати зв'язок у часі.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Фрагменти мови кохання. – К.: Основи, 2008 – С. 320
2. Гірц К. Інтерпретація культур. – К.: Альтерпрес, 2001. – С. 542.
3. Bogdanova M. V., Sirotina I. L. The Semiotic Space of Wedding Rituals: Religious Canon and Socio□Cultural Context, 2023. – 36–43 с.
4. Фромм Е. Мистецтво любові. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. [Електронний ресурс]: https://www.yakaboo.ua/book_publisher/view/Knizhnyj_klub_Klub_semejnego_dosuga_

РОЛЬ КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СТІЙКОСТІ, СПРОТИВУ ТА ІНФОРМУВАННЯ СВІТУ ПРО УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

ПАСІЧНИК Дмитро, ЛОМАКА Маріанна

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

Від початку повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року, Україна зіткнулася не лише з військовою агресією, але й із загрозою знищення своєї національної ідентичності та культури. У цьому екзистенційному протистоянні культура перетворилася на потужний інструмент – невидиму, але міцну зброю, що виконує три ключові функції: забезпечення стійкості всередині країни, організація спротиву окупації та інформування світової спільноти.

«Високий рівень освіченості та культури є запорукою стійкості суспільства до інформаційних викликів. Ми маємо зробити все можливе, аби культура особистості та суспільства розвивалася й зміцнювалася. Саме тому велика відповідальність сьогодні лежить на фахівцях з комунікацій, інформаційних технологій, національної безпеки, журналістах, лідерах громадської думки, психологах і діячах культури. Державні інституції потребують вашої експертизи та активної громадянської позиції для ефективної реалізації стратегії інформаційної безпеки», – заявив Микола Точицький.

Культура стала основою психологічної та соціальної стійкості українського суспільства. Вона працює як терапія та нагадування про цінність того, що захищається.

Музика, література, кіно та народне мистецтво слугують "кодом нації", який об'єднує людей перед лицем загрози. Читання віршів Лесі Українки у бомбосховищах, виконання гімну на руїнах міст чи волонтерські концерти є актами утвердження життя та української приналежності.

Українське кіно стало одним із найпотужніших голосів, що транслують світові українські реалії. Документальні та ігрові фільми привертають увагу міжнародних кінофестивалів та отримують престижні нагороди. «20 днів у Маріуполі» (Мстислав Чернов) отримав Оскар (2024) за найкращий документальний фільм. Перший «Оскар» в історії України. Фільм-свідчення про початок облоги Маріуполя, який став обов'язковим до перегляду для багатьох світових політиків та інтелектуалів.

«Будинок зі скалок» (A House Made of Splinters, Сімон Леренг Вільмонт). Номінація на «Оскар» (2023) у категорії «Найкращий документальний фільм».

Спільний українсько-данський проєкт, що розповідає про дитячий притулок на Донбасі, фокусуючись на гуманітарній катастрофі, спричиненій війною.

Створення мистецтва (від написання пісень до стріт-арту) допомагає українцям переживати травму війни, трансформувати біль у творчу енергію та знаходити емоційну розраду. Музика та сценічні виступи стали мовою скорботи, протесту та боротьби, що швидко долає кордони.

Пісня «Stefania», Go_A та Kalush Orchestra, стала першою піснею в історії конкурсу Євробачення-2022, яка була використана як гімн стійкості під час війни. Хоча Go_A брали участь у Євробаченні до повномасштабного вторгнення, їхні пісні, як і перемога Kalush Orchestra з піснею «Stefania», перетворилися на світові символи українського спротиву та національної ідентичності.

Світові тури українських артистів (наприклад, Джамала, гурт ONUKA, Alyona Alyona) активно гастролують, перетворюючи свої концерти на майданчики для збору коштів на підтримку ЗСУ та інформування про війну.

Українські оперні співаки та балетні трупи (наприклад, артисти Національної опери України) інтегруються у світові трупи, стаючи живими голосами своєї країни на головних сценах світу.

Культура активно сприяє процесу дерусифікації та переосмисленню власної історії. Це виявляється у перейменуванні вулиць, демонтажі пам'ятників російським діячам та активному поверненні до автентичних українських наративів, які були придушені колоніальним режимом.

Відновлення зруйнованих об'єктів культурної спадщини, публічні виставки та створення нових мистецьких творів, присвячених героїзму ЗСУ та цивільного населення, є прямим викликом агресору. Кожен вірш про Бучу, кожна пісня про Маріуполь – це свідчення, що не дозволяє забути злочини та стверджує незламність духу.

На міжнародній арені культура виконує функцію дієвого посла, який комунікує українські реалії швидше та глибше, ніж суха статистика чи політичні заяви.

У війні, розв'язаній Росією, культура стала фронтом, де формується майбутнє нації. Вона забезпечує внутрішню міцність, здійснює символічний і реальний спротив імперським зазіханням та ефективно доносить світові правду про війну.

Саме завдяки цьому культурному щиту Україна не лише вистояє, а й зміцнює свою ідентичність, перетворюючи травму на національну силу та здобуваючи місце, яке їй належить, у світовій спільноті.

Список використаних джерел:

1. Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП). Інформаційно-аналітичні звіти щодо стану культурної спадщини, культурної дипломатії та втрат, завданих війною.- Київ : МКІП, 2022–2024.
2. Про затвердження Стратегії культурної дипломатії України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1184-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text> – Дата звернення: 05.10.2025.
3. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – 168 с.
4. Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. – Київ : Критика, 2000. – 303 с.

СВОБОДА В УМОВАХ НЕСВОБОДИ: ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ РАКУРС

ВОДОП'ЯНОВА Єва, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Свобода – не лише зовнішні умови, а й внутрішній стан. Свобода часто сприймається як можливість діяти без обмежень: пересуватись, говорити, обирати. Але що відбувається зі свободою, коли настає війна, приходить диктатура або людина опиняється в умовах, які не може змінити? У таких ситуаціях поняття свободи набуває глибшого змісту. Вона стає внутрішньою – це свобода думати, відчувати, вірити, залишатись собою.

У часи війни в Україні це стало особливо відчутним. Люди, які перебувають під окупацією, у полоні, або змушені покинути дім, втрачають зовнішню свободу, але часто зберігають гідність, людяність, здатність вибирати добро. Саме це і є внутрішня свобода, про яку говорили великі філософи – незалежність від зовнішніх обставин [5].

Григорій Сковорода, український мандрівний філософ XVIII століття, вважав, що справжня свобода – не у владі чи багатстві, а в житті відповідно до своєї природи. Його ідея «сродної праці» полягає в тому, що кожна людина має свою внутрішню схильність, і лише коли вона живе і працює у відповідності з нею – вона вільна [1].

Сковорода сам жив, скеровуючись цим принципом. Він відмовився від кар'єри, комфортного життя при дворі чи в церковній ієрархії. Замість цього подорожував, навчав, розмовляв з людьми, жив скромно, але вільно. Його свобода була не в тому, що він міг робити що завгодно, а в тому, що нікому не дозволяв керувати своєю душею. Він писав, про те що свобода – це не робити, що хочеш, а не бути рабом бажань, людей чи обставин [1]. Це дуже близько до того, що відчуває сучасна людина, яка зберігає честь, навіть коли її позбавили вибору.

Французький філософ XX століття Жан-Поль Сартр говорив про свободу в дуже складному контексті – післявоєнної Європи, окупації, концентраційних таборів, зруйнованих доль. Він писав, що людина приречена бути вільною, бо навіть якщо вона не може змінити ситуацію – вона завжди може обрати, як на неї реагувати [4].

Для Сартра свобода – це не комфорт і не безтурботність. Це відповідальність за власні вчинки, навіть якщо вибір дуже обмежений. Наприклад, якщо людина змушена воювати, вона все одно вирішує, як це робити – з ненавистю, зі страхом, з відчаєм чи з вірою у справедливість.

Сартр також наголошував: навіть мовчати або нічого не робити – це теж вибір. У цьому полягає складність свободи: вона завжди з нами, хоч би якими були обставини.

І хоч Сковорода і Сартр жили в різні часи і мали різні світогляди (Сковорода – глибоко віруючий, Сартр – атеїст), обидва говорили про свободу як щось, що всередині людини. Для Сковороди вона походить від гармонії з власною душею, для Сартра – від усвідомлення власної відповідальності. Сковорода вірив, що свобода – це шлях до щастя, Сартр – що вона супроводжується тривогою і болем. Але обидва визнавали: тільки внутрішня свобода робить людину по-справжньому живою.

Їх ідеї доповнюють одна одну. Сковорода показує шлях до свободи через самопізнання і внутрішній спокій. Сартр – через активне прийняття вибору і відповідальності. Разом вони створюють повну картину: свобода – це і внутрішня сила, і зовнішня дія.

Сьогодні українці переживають те, що і Сковорода, і Сартр осмислювали у своїх творах – свободу у світі, де панує несвобода. Хтось втрачає дім, але не зраджує свою країну. Хтось іде на фронт, бо розуміє, що це – його відповідальність. Хтось рятує інших, залишаючись людиною навіть серед жаху. Отже, можемо підвести: це й є справжня філософія свободи – не в словах, а в діях. Ідеї Сковороди й Сартра стали особливо актуальними саме зараз. Сковорода вчив жити по совісті, Сартр – діяти відповідально. Обидва довели: ми не завжди можемо змінити світ, але завжди можемо залишатись вільними всередині себе.

Список використаних джерел:

1. Сковорода, Г. С. Повне зібрання творів [Текст] : у 2 т. / Г. С. Сковорода. – Київ : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с. ; Т. 2. – 576 с.
2. Чижевський, Д. Філософія Григорія Сковороди [Текст] / Д. Чижевський. – Харків : Прапор, 2004. – 272 с.
3. Sartre, J.-P. L'existentialisme est un humanisme [Texte] / J.-P. Sartre. – Paris : Nagel, 1946. – 144 p.
4. Сартр, Ж.-П. Буття і ніщо [Текст] / Ж.-П. Сартр ; [пер. з фр.]. – Київ : Основи, 2001. – 854 с.
5. Франкл, В. Людина в пошуках справжнього сенсу [Текст] / В. Франкл; [пер. з нім.]. – Київ : Наш формат, 2018. – 160 с.

УМОВИ СВОБОДИ ЛЮДИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНОГО ДЕТЕРМІНІЗМУ: ЕКОНОМІЧНИЙ, СОЦІАЛЬНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ І ДУХОВНИЙ ВИМІРИ

КОНТА Кирило, доц. КАКУРІНА І.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Проблема співвідношення історичного детермінізму та свободи людини належить до фундаментальних питань філософії історії й антропології. Вона виникає там, де постає потреба зрозуміти, чи є людська діяльність результатом свідомого вибору, чи її хід визначається об'єктивними чинниками, що не залежать від індивідуальної волі. Історичний детермінізм стверджує існування закономірностей, які керують розвитком суспільства, роблять історичний процес впорядкованим і певною мірою передбачуваним. Однак усвідомлення цих закономірностей не заперечує свободу людини, а радше задає рамки, у межах яких вона реалізує власні можливості. Таким чином, свобода не протистоїть детермінізму як абсолютний антонім, а взаємодіє з ним, набуваючи конкретності й реальності в історичному контексті.

Розглядаючи історичний детермінізм, варто підкреслити, що він не означає фаталізм або визначеність майбутнього наперед. Це концепція, яка наголошує на взаємозалежності суспільних процесів, на впливі матеріальних, політичних і духовних умов, у яких живе людина. Соціально-економічні системи, традиції, культурні норми, рівень науки та технологій формують те середовище, в якому відбувається людський вибір. Людина не є повністю вільною від обставин, але вона й не є їхнім пасивним продуктом. Вона діє, розуміє, інтерпретує, опирається або підтримує ті сили, які складають загальний хід історії. Завдяки цьому свобода людини проявляється як здатність усвідомлено ставитися до необхідності, знаходити в ній простір для творчого перетворення.

Свобода не є абстрактним станом, а має реальні, конкретні умови, без яких вона перетворюється на ілюзію. Економічні умови свободи полягають у можливості доступу до засобів існування та розвитку, у відсутності надмірної матеріальної залежності від інших. Економічна нестабільність або бідність істотно обмежують свободу, оскільки змушують людину орієнтуватися лише на виживання. Тому економічний фундамент свободи охоплює такі елементи, як право власності, справедливі умови праці, рівні можливості для підприємництва та соціальна захищеність. Без цих чинників свобода вибору стає формальною, бо людина не має ресурсів, щоб реалізувати власні рішення.

Соціальні умови свободи пов'язані з характером суспільних відносин, структурою соціуму та рівнем солідарності між людьми. Соціальна нерівність, дискримінація або дефіцит соціального капіталу звужують горизонт свобод, створюючи бар'єри на шляху розвитку особистості. Свобода не може бути повною в суспільстві, де відчуження, відсутність довіри чи культурні бар'єри ускладнюють можливість брати участь у спільному житті. Соціальне середовище стає умовою свободи тоді, коли воно забезпечує доступ до освіти, інформації, культурних ресурсів, коли зберігається баланс між індивідуальною автономією та суспільною інтеграцією. Тільки за таких обставин свобода стає не привілеєм небагатьох, а реальним життєвим становищем багатьох.

Політичні умови свободи є, можливо, найбільш очевидними, оскільки саме політичні інститути гарантують права людини й захищають її від свавілля влади. Демократія, розподіл влад, незалежні суди та вільні вибори створюють формальний каркас свободи, в межах якого особа може висловлювати свою думку, брати участь у політичному процесі, впливати на ухвалення рішень. Однак політична свобода не зводиться лише до можливості голосувати. Вона передбачає доступ до інформації, свободу слова, повагу до прав меншин, діяльність громадянського суспільства. Лише тоді політичні механізми працюють на користь людини, а не формують лише зовнішню оболонку свободи, яка не підтверджується реальністю.

Духовні умови свободи пов'язані зі здатністю людини мислити незалежно, критично оцінювати дійсність, не піддаватися маніпуляціям і стереотипам. Духовна свобода ґрунтується на внутрішній автономії, на можливості формувати власні переконання та життєві цінності. Людина, що має розвинене критичне мислення, здатна протистояти тиску ідеології, пропаганди або суспільних забобонів. Тому духовна свобода потребує широкого доступу до знань, розвитку освіти, різноманітності культурних форм, забезпечення свободи совісті та світогляду. Без цієї внутрішньої незалежності навіть найбільш прогресивні політичні чи економічні інститути не гарантують реальної свободи.

Проблематика свободи людини завжди пов'язана з питанням її відповідальності. Свобода не означає безмежної можливості робити все, що завгодно. Вона передбачає усвідомлення наслідків власних дій, розуміння того, що свобода однієї особи закінчується там, де починається свобода іншої. Тому у філософському плані свобода є не стільки відсутністю обмежень, скільки здатністю діяти відповідно до розуму, моральних норм та суспільних інтересів. Відповідальність робить свободу осмисленою та конструктивною, спрямованою на розвиток людини та спільноти.

Історичний детермінізм допомагає усвідомити, що свобода не виникає у вакуумі: вона завжди пов'язана з певними історичними обставинами. Людина вільна настільки, наскільки вона здатна зрозуміти необхідність і вплив умов, у яких живе. Чим глибше вона усвідомлює закономірності історичного процесу, тим більше можливостей має для цілеспрямованої діяльності. Отже, свобода та історичний детермінізм не виключають один одного. Навпаки, вони утворюють складну діалектичну єдність, у якій свобода є формою діяльності, а детермінізм - структурою, що визначає можливі межі та напрямки розвитку.

Підсумовуючи, можна сказати, що свобода людини – це результат поєднання багатьох чинників: економічних можливостей, соціальних умов, політичних гарантій і духовної автономії. Вона не є вродженим станом, а формується історично, у процесі подолання залежностей і обмежень. У різні епохи свобода набувала різних форм, і кожне суспільство виробляло власні уявлення про її зміст. Сучасний підхід підкреслює, що справжня свобода можлива лише тоді, коли людина має засоби для самореалізації, живе в демократичному й солідарному суспільстві, здатна мислити критично та відповідально. Лише у такій цілісності свобода перетворюється на реальний життєвий принцип, а не на абстрактну декларацію.

Список використаних джерел:

1. McIntyre R. The Conditions of Human Freedom / In: Morality and Metaphysics. Cambridge University Press. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/morality-and-metaphysics/conditions-of-human-freedom/87EFC4F733A0A7E444CD2061D1EC80D5> (дата звернення: 14.11.2015).
2. Kulenko V. Historical and philosophical study of the problem of freedom // HumStudios. 2019. Vol. 10, № 4. URL: <https://humstudios.com.ua/en/journals/tom-10-4-2019/istoriko-filosofske-doslidzhennya-problemi-svobodi> (дата звернення: 15.11.2025).

ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙНЕР РЕКЛАМИ ЯК ТВОРЕЦЬ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

КУЗЬМІНА Аліна, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Графічний дизайн сьогодні є не просто інструментом візуальної комунікації, а важливою частиною культурного простору, який формує наше сприйняття світу. Зокрема, в рекламі він виконує роль своєрідного перекладача між ідеєю бренду та свідомістю споживача. Проте ця діяльність має не лише естетичне чи комерційне значення, а й глибокий філософський зміст, адже дизайн реклами впливає на наше мислення, емоції й навіть моральні орієнтири.

З філософської точки зору, роль дизайнера в цій сфері можна порівняти з роллю творця, який за допомогою візуальних образів формує нову реальність. Іммануїл Кант у своїй «Критиці здатності судження» зазначав, що естетичне сприйняття пов'язане не лише з насолодою, а й із розумінням гармонії між формою та змістом [1]. Осмислюючи вплив сучасного графічного дизайну реклами, не можемо не помітити, що гармонія кольорів, шрифтів і композиції забезпечує тут баланс між візуальним задоволенням та інтелектуальним змістом. Коли реклама порушує цей баланс, вона перестає бути мистецтвом і стає лише маніпуляцією.

Дизайнер реклами є посередником між ідеєю та масовим сприйняттям. Його завдання полягає не лише в тому, щоб створити привабливий образ, а й у тому, щоб передати емоцію, цінність чи філософію бренду. З позиції естетики І.Канта, як зазначає дослідниця О.Парфьонова, мистецька практика передбачає одночасно і моральний підхід [3]. Тому дизайнерський процес має орієнтуватися моральним виміром, оскільки він формує культурне поле споживача. І значить, філософія дизайну реклами полягає у відповідальності перед суспільством: реклама не повинна лише продавати, вона має виховувати естетичний смак, надихати, сприяти гармонії у візуальному середовищі.

У психологічному контексті, сприйняття рекламного зображення тісно пов'язане з принципами гештальт-психології. Вона стверджує, що людина сприймає образи цілісно, а не через окремі елементи [2]. Це означає, що дизайнер реклами повинен мислити системно: шрифт, колір, текстура і простір мають утворювати єдину структуру, яка викликає потрібне емоційне враження. Кожен елемент реклами впливає на підсвідомість, створюючи певний образ, який формує у споживача відчуття довіри, захоплення або навіть ностальгії.

Сучасний графічний дизайн реклами часто стоїть на межі між мистецтвом і комерцією. Це породжує етичну дилему: чи має дизайнер право

маніпулювати свідомістю людей задля прибутку? Філософія дизайну реклами закликає шукати баланс між творчістю та відповідальністю. Адже кожен рекламний образ стає частиною інформаційного середовища, яке впливає на світогляд суспільства. Дизайнер реклами, таким чином, є не просто виконавцем замовлення, а учасником культурного процесу.

Узагальнюючи, можна сказати, що графічний дизайнер реклами працює з візуальними символами, створюючи не лише естетичний продукт, а й повідомлення, визначене певними філософськими ідеями й смислами. Його робота ґрунтується на гармонії між формою і змістом, етикою та естетикою, натхненням і відповідальністю. І в цьому полягає справжня філософія дизайну реклами – не лише впливати, а й формувати ставлення до світу та виховувати через красу.

Список використаних джерел:

1. Кант И. Критика силы суждения. – Киев: Основы, 2022. – 904 с.
2. Максименко С. Проблеми сучасної психології: гештальт-підхід у сприйнятті візуальних образів. – Житомир: Житомирський державний університет, 2020. – 280 с.
3. Парфьонова О. Естетика І. Канта в контексті мистецьких практик XVIII століття. – Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2019. – 200 с.

ДИЗАЙН ЯК ДУХОВНО-ПРАКТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

ШОКУР Віолетта, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів

Україна, Дніпро

Соціальні виклики останніх років, особливо війна в Україні актуалізують потреба в національній репрезентації, де візуальні знаки постають носіями глибшого сенсу. Це й актуалізує проблему розгляду дизайну не лише в практичному, але і в його духовному аспекті.

У дослідженнях, присвячених дизайну, звертає увагу думка про те, що дизайн має не лише утилітарний, але й духовно-практичний характер. Це означає, що форми й знаки в дизайні кодують цінності, історичні смисли і впливають на спосіб переживання реальності [1]. Семіотичний підхід дозволяє розглядати логотип як знак, що поєднує денотативний (зовнішній) і конотативний (глибинний) рівні – тобто форму й набір культурних асоціацій. Духовність у дизайні проявляється не у зовнішній красі, а у здатності візуальної форми передавати глибші сенси – моральні, культурні, емоційні. Графічний дизайн поєднує матеріальне й нематеріальне, стаючи мовою, через яку суспільство виражає свої цінності. З позиції семіотики кожен елемент – колір, шрифт, лінія чи форма – є знаком, що несе певний культурний код. Саме тому дизайн стає засобом осмислення часу, в якому він створений. Як зазначає Ю. Сосницький [2], українські художники використовують мову знаків, композиції та кольористики для створення емоційного й семантичного впливу на аудиторію. Це доводить, що дизайн не лише виражає ідеї, а й торкається внутрішнього світу людини, апелює до її почуттів.

Сучасний графічний дизайн також несе етичну відповідальність. Його завдання – не маніпулювати увагою, а формувати свідоме ставлення до зображення. Тому все більшого значення набувають чесність, простота, екологічність і соціальна чутливість. Через ці принципи дизайн набуває духовного виміру, стаючи не лише професією, а й формою етичної поведінки.

Для українського контексту духовність у дизайні часто пов'язана з культурною пам'яттю: використання народних символів, кириличних шрифтів чи орнаментів створює відчуття тяглості традицій і самоідентичності. Такі елементи не просто прикрашають, а несуть досвід поколінь і формують простір спільних цінностей. Це не те саме, що дозвіл бренду «говорити про духовне»: йдеться про здатність форми акумулювати колективні смисли. В умовах кризи (війни) візуальні знаки стають не лише маркуванням, а й інструментом солідарності й пам'яті. Від 2022 року та пізніше українська візуальна культура підсилила звернення до національних знаків і систематизації образу країни:

фахівці пропонують впорядкування національної айдентики, підкреслюючи значущість тризуба, «Kyiv Type» та кольорової палітри як елементів візуального бренду. Це – спроба перетворити візуальні коди на інструмент міжнародної репрезентації.

Світові тренди останніх років поєднують мінімалізм, інтеграцію технологій, повернення до рукотворності та увагу до локального контексту – тобто глобальна уніфікація співіснує з поверненням до автентичності. В українському випадку це означає, що технічні прийоми (сучасна типографія, чисті форми) поєднуються з локальними символами, що надає дизайну одночасно універсальної читабельності й глибинного локального сенсу.

Сучасний графічний дизайн – як в Україні, так і у світі – постає не лише сферою візуальної творчості, а формою духовного та культурного висловлення. Через логотипи, айдентичку, рекламу й соціальні плакати дизайнери передають не просто образи, а сенси, які відображають моральні орієнтири суспільства. Візуальні рішення покликані не лише привернути увагу, а й викликати емоційний відгук, звернутися до глибших рівнів сприйняття – пам'яті, ідентичності, почуття спільності. В українському контексті це особливо помітно: дизайн стає мовою культурного опору, способом осмислення національних символів і їх сучасного переосмислення. У світовій практиці, водночас, простежується прагнення до універсальності – створення образів, зрозумілих людям різних культур, але таких, що не втрачають автентичності. Тож сьогодні графічний дизайн постає не просто засобом візуального спілкування, а простором, у якому зустрічаються культура й емоція, національні традиції та глобальні ідеї, зовнішня форма й внутрішній зміст.

Список використаних джерел:

1. Рижова І. С. Становлення і розвиток дизайну як духовно-практичного феномена в інформаційно-культурному просторі. – Режим доступу: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_36_19.pdf?utm_source=chatgpt.com
2. Сосницький Ю. Семіотичний аналіз візуальних образів сучасного соціального українського плаката // Українські культурологічні студії. – Режим доступу: <https://ucs.knu.ua/article/download/3031/2893/12521>
3. Design4Ukraine. – Pragmatika.media, 13 травня 2022. – Режим доступу: <https://pragmatika.media/news/design4ukraine-proponuie-novu-koncepciju-vizualnoi-identichnosti-ukraini/>
4. Шостачук Т. В., та ін. Сучасні тенденції графічного дизайну у світі та в Україні, 2024. – Режим доступу: <https://ir.dpu.edu.ua/handle/123456789/4020>

ВПЛИВ МІЖКУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА НАЦІОНАЛЬНУ СВОЄРІДНІСТЬ ДИЗАЙНУ

НАГУЛА Маргарита, доц. ЖАРКО С.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Діалог культур – це процес взаємодії між різними культурними традиціями, стилями, що виявляється, зокрема, у мистецтві, моді, дизайні.

Маючи унікальну історію, українська культура завдяки стосункам з європейськими зазнає їхнього впливу, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Глобалізаційні процеси одночасно відкривають нові можливості, але й призводять до стирання міжкультурних кордонів та втрати власної автентичності. Масова культура почала витісняти національні традиції, прискорила формування в українській культурі елементів так званої масової культури [1]. Тому вкрай важливо, нині створюючи культурні цінності, не копіювати поверхнево національні елементи, а опрацьовувати глибинні культурні принципи традиційної творчості. Українська мода, архітектура та графіка повинні бути сучасними та конкурентними у світі, але при цьому мають зберігати свою національну сутність.

Українські науковці наголошують на значущості сучасного етнодизайну саме сьогодні, під час війни, адже він допомагає зберегти нашу національну ідентичність, відображає цінності та ідеологію суспільства, а використання етнічних мотивів у логотипах, рекламі, упаковці, вебсайтах сприяє популяризації української культури у світі. Етнодизайн формує «українізацію» візуального простору [2].

Сучасні дизайнери активно використовують українські орнаменти, традиційні національні кольори, шрифти на історичній основі, образи міфологічних персонажів. Це не лише декорація – це візуальна мова, яка створює відчуття єдності та культурної ідентичності.

Нові можливості для оновлення традицій, наприклад, у сфері 3D-графіки, відеоігор та мультимедіа відкриває цифрова культура. Завдяки цифровим технологіям українські народні мотиви стають сучасними і впізнаваними у світі.

Український дизайн сьогодні постає потужним інструментом культурної дипломатії України, презентуючи світові унікальність нашої візуальної мови, як і культури загалом.

Список використаних джерел:

1. Bets S. Вплив глобалізаційних процесів на культурну ідентифікацію та розвиток дизайну на теренах України // Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування. – 2019. – № 55. – С. 144–153. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2019.55.144-153>
2. Сиваш І. О. Мотиви етнодизайну в сучасній візуальній культурі // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. – 2024. – № 2. – С. 131–138.

«ТВОРЧА ЕВОЛЮЦІЯ» АНРІ БЕРГСОНА І ТВОРЧЕ МИСЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ

КОЛЕСНІКОВА Оксана, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Анрі Бергсон – один із визначних філософів свого часу, який поставив під питання механістичний погляд на еволюцію та час, запропонувавши концепцію тривалості (*durée*) і творчого життєвого імпульсу (*élan vital*). Його праця «Творча еволюція» стала класикою філософії процесу.

Тривалість (*durée*) – це не просто вимір часу за годинником, а якісний плин переживання, який не можна порізати на незалежні моменти. Внутрішній творчий імпульс (*Élan vital*) – імпульс, що штовхає життя до нових форм, які не можна пояснити тільки об'єктивними законами. Наприклад, у творчій еволюції, у Розділ I він пише про «життєвий поштовх» як про щось, що відрізняється від чисто механічних механізмів [1, 87].

У розділ IV, «Форма і становлення», Бергсон досліджує ідею руху й змін у філософії форм – як «становлення» протиставляється статичній формі [1, с. 298–304]. Бергсон розробляв свої ідеї в складний час: традиційні механістичні погляди були підірвані новими науковими відкриттями та мистецькими течіями. У фізиці теорія відносності (Ейнштейна) вже руйнувала загальноприйняте розуміння часу і простору.

В авангардному мистецтві (футуризм, кубізм, динамічне мистецтво) художники прагнули передати рух, зміни та плинність у формі. У гуманітарних науках (про людину) зростало значення особистого досвіду, психології та спостереження за явищами (феноменології). Бергсон виступав як філософ процесу, який закликає подивитися на світ не як на сукупність статичних об'єктів, а як на потік, що формується й змінюється [2].

Ця ідея творчої еволюції резонує з тим, як мислителі й митці початку XX століття шукали нові способи вираження зміни, руху та часу – і саме ця інтелектуальна атмосфера, на мою думку, стала передумовою для сучасного дизайн-мислення.

Сучасний дизайн (UX, продуктовий дизайн, сервіс-дизайн тощо) виріс із гуманістичного акценту на користувача, еволюційності підходів і врахування досвіду у часі. Дизайн мислення – це емпатія, визначення проблеми, генерація ідей, прототип та тестування. Це ітеративний підхід, де повторення багаточисленних циклів – норма. Візуальні принципи дизайну – ієрархія, контраст, баланс тощо – дозволяють організувати простір, але не замикають потенціал руху. В анімації, мікрровзаємодії, переходах дизайн бере час у свої

руки: мить переходу, затримка, плавність – частини досвіду. Фокус на часових сценаріях (user journey у часі) – не лише «екран за екраном», але шлях користувача через дні, тижні, місяці. Дизайнери мислять не як творці форми, а як скульптори процесу – і це перекликається з ідеєю еволюції Бергсона. Інтуїція й емпатія є аналогом інтуїтивного пізнання в Бергсона. Дизайн передбачає відкритість до змін, він продукує життєвий імпульс, який продовжується, як і еволюцію, що виростає та змінює.

Бергсон пропонував бачити життя як безперервний потік, у якому кожен момент наповнений минулим і відкритий на майбутнє. Сучасні фахівці з дизайну оперують схожими категоріями: інтерфейс, реклама, сервіс, продукт – це не застигли об’єкти, а динамічні простори, які формують людське буття, що безпосередньо рухається, що безперервно змінюється. Філософська думка Анрі Бергсона наголошує на плинності, русі, інтуїції та якісному вимірі часу, протиставляючи їх статиці, жорстким приписам, правилам, та надмірному спрощенню. Спираючись на його ідеї та власне бачення, дизайнери мислять категоріями тривалої динаміки, постійних змін, повторюваних процесів і циклів, а не ізольованих, нерухомих точок. Такий підхід є прямим відображенням філософії Бергсона у сучасному світі дизайну.

Філософія Анрі Бергсона, що акцентує на процесі, житті та новизні, знаходить відгук у сучасному дизайн-мисленні. Дизайнери, які враховують інтуїцію, час, рух і зміну, здатні створювати продумані продукти, що еволюціонують разом із користувачем. Таким чином, творчість стає не лише початковим етапом проекту, а й безперервною стратегією розвитку. Виходячи з філософії творчої еволюції Анрі Бергсона, сучасний дизайн керується такими принципами: дизайнер мислить категоріями плинності, розглядаючи взаємодії як безперервний потік. Цей процес не формується одразу, а розвивається через постійні цикли та зміни. Дизайн активно використовує динамічні елементи (рух, переходи, анімацію, паузи), щоб підлаштовуватися під природний потік досвіду користувача, а не змушувати його пристосовуватися до системи.

Список використаних джерел:

1. Bergson H. Creative Evolution / англ. переклад Arthur Mitchell. – Project Gutenberg. – Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/files/26163/26163-h/26163-h.htm>
2. Henri Bergson // Stanford Encyclopedia of Philosophy. – Режим доступу: <https://plato.stanford.edu/entries/bergson/>

Секція II

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СИМВОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ОРНАМЕНТУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СВІТОВОГО МИСТЕЦТВА

КОНОНЕНКО Аріна

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Український народний орнамент – це не просто візерунки, а «генетичний код» нації, її унікальна символіка і візитівка. Вишиванка та інші вишиті елементи одягу завжди були знаковими для української ідентичності – це своєрідний оберіг та інформаційний «зв'язок між поколіннями»

Народний орнамент формувався з прадавніх часів: його витoki сягають дохристиянських епох, коли візерунки на одязі, посуді і побутових речах несли сакральний зміст. Наші предки використовували геометричні та рослинні мотиви як охоронні заклинання – вони вірили, що вишиті на полотні символи захищають від зла і приносять благополуччя. Наприклад, хрестоподібні знаки і сонячні диски означають гармонію та єдність миру, ромби чи квадрати – родючість землі і жіноче начало, а кола і меандри – нескінченність буття. Рослинні орнаменти (калини, дуба, квітів) символізують красу, рід, силу і поновлення природи, тваринні – проліт птахів як знак весни і надії.

Символіка орнаменту є глибоко закодованою: вишитий узор передавав традиційні вірування та побажання. Так, українці вважають вишиванку оберегом: вона «має талісманне значення – силу захищати від усякого зла і приносити удачу». Упродовж багатьох століть в українській вишивці відображено думки і настрої людей, красу навколишнього світу, мрії про кращу долю та «оберегову символіку речей, позначених доторком голки з ниткою».

Український орнамент традиційно відігравав головну роль як в одязі, так і в побуті. Найпомітніше це проявлялося у вишиванках – жіночих і чоловічих сорочках із характерними рукавами та коміром, які шилися й розшивалися вручну як для повсякденного носіння, так і для свят. Вишиванка вважалася оберегом воїнів і селян, адже візерунки на ній символічно пов'язували людину з рідною землею та захищали від «дурного ока». Орнамент прикрашав і побутові речі – рушники, скатертини, серветки, обруси, постільну білизну, які часто мали сакральне значення. На рушниках, зокрема, вишивали «Дерево життя», солярні знаки чи родові символи як побажання добробуту. Такі речі дарували на весіллях, щоб передати благословення і оберіг наступному поколінню. Отже, орнамент пронизував усі сфери життя, формуючи мову символів національного вбрання і побуту, стаючи невід'ємним «кодом» культурного простору. Недарма українську вишиванку й нині називають

«кодом нації» – символом єдності поколінь і неперервність традиції.

У сучасному світі народні орнаменти набувають нових форм і популярності у дизайні та мистецтві. Українські дизайнери черпають натхнення з народного спадку. Наприклад, легендарна Vita Kin відома світовими колекціями «вишиванкових» суконь, Yuliia Magdych поєднує етновізерунки з авангардними силуетами, а бренд Etnodim створює сучасні орнаменти, спираючись на національні мотиви та сучасне мистецтво. Кольорові орнаменти часто використовуються в рекламних матеріалах, логотипах, оформленні упаковки та інтер'єрів, з'являються в декорі громадських просторів і будівель у вигляді мозаїчних візерунків.

У глобалізованому світі народна символіка часто стає об'єктом неправомірного використання без належної поваги до її історичних і культурних витоків. Показовим прикладом став інцидент із компанією Shein, яка в липні 2022 року була звинувачена Міністерством культури Мексики у культурній апропріації. Компанія використала традиційні майянські візерунки в моделі блузи «Fan-Trim Top with Floral Print», фактично скопіювавши елементи вишивки, характерні для традиційного орнаменту уїпіль, характерному для одягу жінок з народу Майя. Мексиканська влада зазначила, що ці орнаменти є частиною колективної спадщини цієї етнічної групи, переданої через покоління, і мають глибоке духовне та символічне значення, пов'язане з їхньою ідентичністю та світоглядом. Після офіційної скарги уряду Shein була змушена зняти товар із продажу та оприлюднила заяву, у якій запевнила, що не мала наміру порушувати культурні права корінних народів і висловила повагу до майстрів Мексики.

Подібні ситуації є застереженням і для України, адже українські орнаменти також привертають увагу світових брендів, тому важливо не лише популяризувати власні традиції, а й оберігати їх від спотворення чи комерційного використання без згоди носіїв культури.

Український народний орнамент – це багатошарова мовна система символів, що формувала світогляд поколінь. Починаючи з давніх часів і до сьогодення, він відображає природні, космічні й духовні уявлення народу. У традиційному побуті орнамент служив не лише прикрасою, а й захистом, передачею побажань і цінностей. Нині національні мотиви набувають нового дихання: вони інтегруються у світову культуру моди, дизайну й мистецтва, сприяючи самовираженню української ідентичності. Разом з тим необхідно пам'ятати про моральну відповідальність – надихаючись народною спадщиною, слід поважати її носіїв і не допускати зловживань, які можуть призвести до втрати автентичності.

У підсумку, інтерпретація українського орнаменту у сучасному мистецтві – це діалог традиції та інновації, що допомагає відкрити багаті культурні шари нашого народу міжнародному загалу.

Список використаних джерел:

1. Хорошун Н. В. Теорія орнаменту: походження класифікація // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2015. – № 2. – С. 72.
2. Рихлицька О. Д., Косик О. І. Орнаментальні мотиви сучасних дизайн-практик // Ukrainian Cultural Studies. – 2021. – № 1(8). – С. 59–65.
3. Захарчук-Чугай Р. Українська народна вишивка (західні області України). – К. : Наукова думка, 1988. – 192 с.
4. Колісник О. В., Мисак С. В. Символіка орнаменту народної вишивки у графічному дизайні // Art and Design. – 2018. – № 2. – С. 35–41.
5. Символічні ряди та структурні елементи орнаменту творів декоративно-ужиткового мистецтва ритуального призначення / Б. Хаймович, Т. Романовська, Ф. Петрякова, Х. Бойко // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – [Б. р.]. – Вип. 21. – 227 с.
6. Fast Fashion Creating Even Faster Copies: Examining Shein's Intellectual Property and Racketeering Suit [Електронний ресурс] // UNC Law Journals. – Режим доступу: <https://journals.law.unc.edu/ncjolt/blogs/fast-fashion-creating-even-faster-copies-examining-sheins-intellectual-property-and-racketeering-suit/>
7. Культурна апропріація – комерційне використання культурних символів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/640/16957/35971-1?inline=1>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДУХОВНИХ ТРАДИЦІЙ І СУЧАСНОСТІ В КУЛЬТУРНИЙ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

ШЕВЧУК Олеся, доц. ДАШКО Н.

Університету митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Сучасний глобалізований світ характеризується інтенсивним культурним обміном, де особливе місце займає діалог між східними та західними традиціями. Україна та Південна Корея, незважаючи на географічну віддаленість, демонструють взаємну зацікавленість, яка зростає й ґрунтується не лише на економічних або політичних факторах, але й на глибинному культурному тяжінні. Ключовим аспектом такої взаємодії є співвідношенням духовних традицій та їхньої актуалізації в сучасному культурному просторі. Аналіз цього процесу дозволяє зрозуміти механізми культурного діалогу, його вплив на національну ідентичність та мистецтво обох країн.

Культурна взаємодія України та Кореї не є поверхневим явищем: вона має ґрунт у схожих парадигмах формування національної ідентичності та духовного відродження. Для Кореї основою виступає конфуціанська етика, буддизм та шаманізм, які визначають колективізм, шанування предків і гармонію з природою. В українському контексті аналогічну роль відіграють християнські цінності (зокрема, православ'я та греко-католицизм), народний космізм та козацький кодекс честі, що вихваляють соборність, свободу та зв'язок із землею. Сучасний культурний продукт (кінематограф, література, музика) обох країн часто є реінтерпретацією цих архетипів. Наприклад, корейські історичні драми («Королева Чхорин», «Червоний манжет») наповнені конфуціанськими мотивами вірності та обов'язку, що знаходить відгук в українському глядачі через розуміння подібних патріотичних наративів у власній культурі, зокрема у творах, присвячених козацтву. Це створює міцний фундамент для діалогу, оскільки сприйняття відбувається не на рівні екзотики, а на рівні розпізнавання універсальних духовних викликів.

Сучасні українські та корейські митці активно впроваджують духовні традиції в нові форми, роблячи їх зрозумілими великій аудиторії. Яскравим прикладом є гурт «BTS», музика та імідж якого інтегрує ідеї корейського буддизму та конфуціанства (наприклад, концепт «любові до себе» як шлях до гармонії суспільства). Їхній феномен 한류 (Hallyu – Корейська хвиля) знайшов потужний резонанс в Україні, де молодь знайомиться з корейською філософією через популярну культуру, що відзначають у своїх розвідках дослідники [1].

З іншого боку, український анімаційний фільм «Мавка. Лісова пісня» за мотивами драми Лесі Українки демонструє, як національний міф, сповнений анімістичних уявлень, може бути представлений сучасною мовою кіно. Такі твори стають культурним мостом, оскільки корейський глядач може провести паралелі між українським лісовим духом Мавкою та корейськими міфологічними істотами, як-от 토끼 (tokki – міфічний кріль), що також символізують зв'язок із природою. Таким чином, традиція не консервується, а стає живим інструментом творчості та взаєморозуміння.

Як показує дослідження Hyejung Ju (2018) [3], Корейська хвиля ніколи не була одностороннім потоком, а швидше – складною мережею транскордонних культурних обмінів. Хоча К-драми та К-поп слугували основним рушійним механізмом Hallyu, їх глобальне поширення супроводжувалося активним залученням місцевих аудиторій, які переосмислювали та адаптували корейський культурний продукт під власні потреби. Наприклад, у країнах Латинської Америки та Європи К-драми іноді обганяли за рейтингами місцеві теленовели, що свідчить не лише про їхню привабливість, але й про здатність конкурувати з місцевими форматами. Цей процес був прискорений завдяки соціальним медіа та стрімінговим платформам, таким як YouTube, Netflix та DramaFever, які дозволили К-контенту досягати розсіяних глобальних аудиторій, часто безпосередньо минаючи традиційні канали дистрибуції. Завдяки цим платформам українські глядачі отримали доступ до корейських серіалів, що, у свою чергу, сприяло формуванню локальних «фандомів» (спільнот прихильників певного культурного продукту), які не лише споживають, але й інтерпретують, перекладають та обговорюють корейський контент, створюючи нові форми культурної участі та діалогу.

Культурний діалог між Україною та Кореєю розвивається як двосторонній процес, де відбувається взаємне збагачення традиціями. Українські митці все частіше звертаються до корейських художніх технік, як-от традиційний живопис мінхва або сучасне цифрове мистецтво, адаптуючи їх для вираження власних культурних смислів. Наприклад, українські ілюстратори використовують елементи корейського пейзажного живопису для візуалізації образів української природи. З іншого боку, корейські дизайнери інтегрують мотиви української народної вишивки та писанкарства у свої колекції, створюючи унікальні кросс-культурні роботи. Особливо помітним є взаємний вплив у галузі кінематографу: українські режисери використовують прийоми корейського оповідання, тоді як корейські кінематографісти звертаються до української поезики для розкриття універсальних тем. Цей творчий обмін сприяє формуванню нового мистецького простору, де традиційні елементи обох культур набувають сучасного звучання.

Основним викликом у цьому діалозі залишається ризик поверхневого сприйняття, коли духовні традиції редукуються до моди або естетичного тренду без глибинного розуміння їхнього змісту. Іншою проблемою є мовний бар'єр та недостатня кількість академічних досліджень, що спеціалізуються саме на порівняльному аналізі української та корейської духовних культур. Проте перспективи є значними. Розвиток спільних освітніх програм, культурних резидентств та академічних обмінів між університетами двох країн може значно поглибити взаєморозуміння. Створення спільних мистецьких проєктів, наприклад, театральних вистав або кінофільмів, що поєднують українські сюжети з корейськими режисерськими техніками (і навпаки), може стати наступним кроком в інтеграції традиції та сучасності.

Таким чином, взаємодія України та Кореї в культурній сфері є яскравим прикладом того, як духовні традиції, пройшовши через тисячоліття, не тільки не втрачають актуальності, але й стають потужним ресурсом для сучасного діалогу. Вони слугують міцним фундаментом, який дозволяє уникати поверхневої культурної гомогенізації, сприяючи глибинному та осмисленому обміну. Інтеграція цих традицій у сучасне мистецтво, літературу та кінематограф створює новий культурний код, зрозумілий обоюма народами. Подальший розвиток цієї взаємодії має великий потенціал для збагачення національних культурних просторів та формування нового, інтелектуального та емоційного, мосту між Сходом і Заходом.

Список використаних джерел:

1. Кан Д. С., Стелюк М. Феномен сучасної корейської культури – корейська хвиля Халлю // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. – 2025. – Вип. 60. – С. 89–96.
2. Демич О. Дифузія (пост)конфліктних культур та пошук спільних контекстів між Україною та Південною Кореєю: Hallyu, політика та k-pop. – Львів: Український католицький університет. Кафедра культурології, 2024. – 67 с.
3. Ju Hyejung. The Korean Wave and Korean Dramas. – Claffin University, 2018. – URL: https://www.researchgate.net/publication/326518806_The_Korean_Wave_and_Korean_Dramas (дата звернення: 09.11.2025).

МИКОЛАЇВСЬКИЙ РОЗПИС-ФЕНОМЕН СЕМАНТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

ЛІЩУК Марія, проф. КАЛАШНІКОВА О.

Університет митної справи та фінансів

Україна, Дніпро

Культура – це жива ріка, а не застиглий монумент. Вона існує, доки її практикують, передають та осмислюють нові покоління. Однією з таких унікальних, але недостатньо відомих перлин є Миколаївський розпис – самобутня художня традиція села Миколаївка на Дніпропетровщині. Це мистецтво із власним, 300-річним кодом, що сягає корінням старих скринь та побутових дрібниць. І хоча цей розпис не стільки популяризований, як та ж Петриківка, але за ним стоїть багата історія та семантика, яку сьогодні я спробую розібрати.

Українська традиційна творчість просякнута у кожній деталі сеансами.

Кожний колір символізує своє почуття, або явище. Миколаївський розпис не виключення. Він використовує теорію семи кольорів, де кожен колір має своє глибоке символічне значення:

Червоний: Життя, життєва сила, радість, любов, енергія, могутність, урочистість, успіх.

Жовтий: Сонце, світло, радість, добробут, духовність, родючість, відродження.

Зелений: Спокій, гармонія, Весна, Відродження природи, буяння життя, ліси.

Синій: Духовність, чистота, прохолода, мир, небеса, мудрість, вічність, оберіг.

Білий: Чистота, невинність, баланс, рівновага, віра у світле майбутнє.

Помаранчевий: Вогонь, тепло, комфорт, затишок, радість, енергія, оптимізм.

Чорний: Символізує родючість української землі (позитивне) або траур/втрату (негативне); використовується переважно для промальовки.

Ці кольори створюють гармонію та відображають світогляд, закладений у кожному розписі.

У кейсі Миколаївського розпису з'являється особливий, не підданий семантиці капрало́вий(краплаковий) колір. «Цей відтінок майстри Миколаївського розпису описують так: "Крапак – це коли до холодного червоного трошечки додати холодного синього, виходить не фіолетовий і не коричневий, – а як вишня. Але – не буряк.» Можливо, він ніс сенс злиття чоловічого та жіночого начала, але наразі семантику й історію появи цього

новаторства ми ніяк не можемо обґрунтувати. Головним є те, що цей колір наповнює розпис тією самою родзинкою, яка у перші ж миті приковує погляд та додає предметам розпису шарму і глибини. І це не єдина особливість, притаманна Миколаївському розпису. Як слід, почати треба з канонічного кольору тла. Майстри Миколаївки використовували темний зелений колір(як теплі так і холодні відтінки), рідше- охристий, що як вище згадано символізувало природу та ліси Присамар'я. Для більш яскравого ефекту на своєрідному тлі з'явилася техніка наслоювання шарів та кольорів. «За технікою нанесення фарб Миколаївський розпис – плоске писання, – підкреслює Ю. Рацибарська, – Мазок на мазок, колір на колір. Так і створюються квіти, які ніби виринають із зеленої глибини.» (Рацибарська, 2009). Більш того, квіти часто створюються пошарово (4-5 шарів), що надає їм ефекту об'єму за рахунок поєднання світлої та темної сторони елемента. Мазки при цьому є впевненими, розмашистими та крупними.

Сам розпис принципово виключає фауну, концентруючись виключно на флористичних мотивах Присамар'я (зокрема, стилізоване зображення квітки-мальви, ружі, шипшина, півонії, мак).

Миколаївський розпис – це не просто декоративне мистецтво, але й глибокий семантичний код, вписаний у флористичних мотивах та композиційних елементах, нанесених переважно на дерев'яні скрині. Ці скрині, що передавалися з покоління в покоління, ставали головними носіями коду нації та традицій пращурів. Через їх розпис можна було прочитати історію та зрозуміти долю їхнього господаря. Скриня була центральним предметом у домі, вона зберігала придане нареченої, сімейні цінності та пам'ять роду.

На відміну від Петриківського розпису, який часто наносився на стіни (штукатурку), Миколаївський розпис концентрувався на дерев'яних поверхнях (домашні меблі та посуд, але найбільше – скрині місцевого виробництва) (Рацибарська, 2009). І тільки згодом його почали представляти на картоні та папері.

Ключові Символічні Елементи

Дерево Життя та Три Світи

Одним з найпомітніших символів у розписі є Дерево життя. Воно зустрічається у багатьох прикладах українського традиційного мистецтва і символізує Всесвіт та його циклічність. Виділяють три світи: три покоління: коріння- минуле, наші пращури, стовбур і квіти- теперішнє, тобто ми наш час, і, пуп'янки- пряма аналогія нашим наслідникам, новій епосі. Інколи зображення насіння та пуп'янок роз'яснюють, як символ плодючості української землі. Часто в оздобленні цієї символіки використовують сині та червоні кольори, які

в свою чергу несуть сенс чоловічого та жіночого начала. Семантика Древа життя часто перекликається з символом хреста, що як раз таки несе сенс злиття двох статей(горизонтальна та вертикальна вісь) і трьох світів: небесного, земного(горизонтальна вісь) та підземного? вертикальна вісь поєднує усі три світи в єдиний порядок. Наскільки ж глибше можна вдатися в осмислення розпису, розуміючи його символи. Такі символи наносилися з метою захисту роду.

Кола на Кришках Скринь – це стилізація сонця і неба, що означало безперервний зв'язок із космосом і виконувало функцію оберега. (Технології – це круто!,2023).

Поділена Навпіл Квітка відображає дуальність світу – боротьбу та єдність світла і темряви, добра і зла (Радіо Свобода, 2023).

Особливий, неповторний елемент композиції – Мальва, що малюється проти годинникової стрілки – підкреслює унікальність саме цієї регіональної традиції.

Таким чином, розпис на дерев'яних поверхнях, що передавалися з покоління в покоління, ніс у собі не просто декор, а код нації та традиції пращурів (Рацибарська, 2009). Як зазначала дослідниця, майстри «оздоблювали домашні меблі та посуд, але найбільше – дерев'яні скрині місцевого виробництва», які й стали головними носіями цього унікального коду" (Рацибарська, 2009).

Значення як Феномену Культури

Миколаївський розпис є важливою частиною традиційної культури, оскільки: Це приклад автентичного українського народного мистецтва, яке передавалося поколіннями, відображаючи світогляд та естетику місцевого населення. Він є унікальною «родзинкою» Дніпропетровщини, що, попри свою меншу відомість порівняно з петриківським розписом, здобуває визнання і є частиною матеріальної спадщини регіону. Це неповторний феномен синтезу мистецтва і багатовікової сокральної символіки, яка безустанно зберігає і несе в маси культурний код нації, традиції та патріотичний дух.

Список використаних джерел:

1. Новомосковський історичний музей отримав в дарунок скриню з унікальним автентичним розписом // 0569.com.ua. – 2020. – 14 лют. – Режим доступу: <https://www.0569.com.ua/news/2662874/novomoskovskij-istoricnij-muzej-otrimav-v-darunok-skrinu-z-unikalnim-avtenticnim-rozpisom>

2. Обласний культурологічний проєкт «Нематеріальна культурна спадщина Дніпропетровщини-2021»: [Звіт про підсумки] / Управління з питань гуманітарної, соціально-культурної сфери та освіти Дніпропетровської

обласної ради, КП «Представництво Придніпров'я», ГО «Жінки Плюс». [Б. м.], 2021. 7 с. URL: <https://womenplus.com.ua/wp-content/uploads/2022/08/Nematerialna-kulturna-spadshhina-Dnipropetrovshhini-2021.pdf>

3. «Миколаївка»: як попри війну відроджують давній декоративний розпис Дніпропетровщини // Радіо Свобода. – 2023. – 17 черв. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/mykolayivskyu-rozpys-zeberezheniya-viyna/32462219.html> (Цитується як (Радіо Свобода, 2023))

4. Рацибарська Ю. На Дніпропетровщині повертається із забуття унікальний «миколаївський» народний розпис // Радіо Свобода. – 2009. – 19 січ. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1371724.html>

5. Сухоніс Д. Маловідомий, але прекрасний Миколаївський розпис Дніпропетровщини // Вісті Придніпров'я. – 2016. – 21 листоп. – Режим доступу: <https://vesti.dp.ua/malovidomij-ale-prekrasnij-mikolayivskij-rozpys-dnipropetrovshhini/>

6. «Технології – це круто!» Південноукраїнський розпис: З минулого в майбутнє // Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – 2023. – 25 трав. – Режим доступу: <https://us.bdpu.org.ua/tekhnolohii-tse-kruto-pivdennoukrainskyu-rozpys-z-mynuloho-v-maybutnie.html>

ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС ЯК ДІАЛОГ МІЖ СУЧАСНИМ Й МИНУЛИМ

ПОДВИЖНА Уляна, доц. КАКУРІНА І.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Зараз помітно зростає значення мистецтва в суспільному житті, трансформуються ті форми й методи, які сприяють глибшому усвідомлюванню навколишнього світу, взаємовідносин мистецтва як важливої форми суспільної свідомості та всебічного осмислення дійсності, що зумовлює необхідність синтезу всіх його основних функцій. Однією з найважливіших граней мистецької комунікації є власне процес функціонування мистецького твору в суспільстві і з одного боку, ставлення людини до мистецького витвору, з іншого – його вплив на реципієнта загалом. Щоб глибше розуміти процеси, які відбуваються в сучасному мовно-культурному просторі, необхідно усвідомлювати ціннісні орієнтири, які віддавна побутують у житті українського народу. Петриківський розпис є тим камертоном, що з покоління в покоління передає ключ до пізнання внутрішнього світу українця. [1]

Метою тези є аналіз петриківського розпису як форми культурного діалогу між минулим і сучасним, виявлення способів збереження традиційних основ при їх адаптації до нових соціокультурних реалій.

У 2013 р. петриківський розпис було включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО, що засвідчило його унікальність і вагоме значення у світовому культурному контексті. Петриківський розпис виник як складова побутового та обрядового оздоблення житла. Первісно його виконували безпосередньо на стінах хат, на печах, скринях, домашніх предметах ужитку. Такі практики мали не лише естетичне, а й символічно-оберегове значення, відображаючи народне світосприйняття та міфопоетичну картину світу українців. Науковці (зокрема Є. Коваленко, Л. Остапенко, К. Харченко, В. Яковлева, О. Вовченко) пов'язують формування стилю петриківського розпису з розвитком кустарних промислів Придніпров'я XIX ст., коли народні майстри виробили характерну колористику, орнаментальну ритміку та специфічну техніку мазка.[2]

Так, історичний етап становлення розпису демонструє органічне поєднання етнографічних, естетичних та символічних чинників, що забезпечили його подальший розвиток і перетворення на мистецьке явище загальнонаціонального масштабу.

В сучасному культурному просторі ХХІ ст. Петриківський розпис набуває нового змістового і функціонального навантаження, виходячи за межі народно-ужиткового мистецтва та інтегруючись у простір професійного дизайну, архітектури, візуальної культури. Як зазначає А. Чуднівєць, у сучасних інтерпретаціях відбувається «співвідношення традицій і новацій», де класична техніка та орнаментальні мотиви адаптуються до нових матеріалів, масштабів і середовищ – від фасадів будівель до цифрової графіки. [3]

Діалог сучасного та минулого у Петриківському розписі демонструє безперервність культурного розвитку українського народу, здатність традиційної естетики адаптуватися до нових соціокультурних реалій, не втрачаючи своєї автентичності. Петриківський розпис постає не лише як форма художньої спадщини, а як динамічна система, у межах якої відбувається творче переосмислення історичного досвіду.

Минуле втілює естетичні, символічні та технічні засади народного мистецтва – орнаментальну структуру, колористику, техніку мазка, а також світоглядні мотиви, що мають глибоке коріння в українській культурі. Сучасність, своєю чергою, розширює межі застосування цих елементів, інтегруючи їх у нові види художньої практики – архітектуру, дизайн, цифрове мистецтво.

Така динаміка розвитку свідчить про те, що петриківський розпис функціонує як міст між історичною традицією та сучасною творчістю, забезпечуючи взаємодію поколінь і збереження культурної ідентичності. Цей діалог є не лише формальним відтворенням минулого, а й процесом активної культурної реінтерпретації, завдяки якій національна спадщина продовжує жити й розвиватися в контексті сучасної цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Безугла Л. С., Ігнат'єва С. Є., Цюп'як І. К. Петриківський розпис як форма мистецької комунікації в українському мовно-культурному просторі // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. – Київ, 2024. – С. 6.
2. Яковлєва В. А., Вовченко О. О. Технологія петриківського розпису: сучасні тенденції. – Кривий Ріг: ЗВО «КДПУ», 2019. – 70 с.
3. Чуднівєць А. Інтерпретація петриківського розпису в сучасному архітектурно-просторовому середовищі // Художня культура. Актуальні проблеми. – 2017. – № 13.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ПОСТАТЬ ПОЗА ЕПОХАМИ

СКРИННІК Владислав, к. іст. н. МАРЧЕНКО В.

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки
Українського державного університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

Тарас Шевченко є митцем світового значення завдяки своїй універсальній обдарованості (поет, художник) та впливу на українську та світову культуру. Його творчість підняла українську мову до рівня найрозвинутіших мов світу, збагатила літературу новими темами та жанрами, а також стала основою для формування національної свідомості та боротьби за незалежність.

Творчість поета сьогодні особливо актуальна, адже в культурному плані він постав проти російської імперії, яка боялася його пророцтв, оскільки твори митця сприяли пробудженню в українців самосвідомості. «Тарас Шевченко! Досить було однієї людини, щоб урятувати цілу націю!», – вказував Остап Вишня.

Світогляд поета відображено у його спадщині: літературній, епістолярній і малярській. Власне його творчість – це відбиття глибокого історичного світогляду, в основі якого історична пам'ять, освіта та власний життєвий досвід. На історичні погляди Т. Г. Шевченка вплинула його суспільна діяльність, громадянська позиція. Будучи палким прихильником незалежності України, поет відповідно й оцінював події, що стосувалися історії України. Його історична концепція формувалася в умовах і під впливом світового визвольного руху, але, головним чином, із досвіду соціальної і національно-визвольної боротьби українського народу. Особисті переживання і спостереження сучасної поетові історичної дійсності та засвоєння усних народних переказів про історичні події минулого мали важливе значення для формування цих поглядів. Важливе значення тут займають імпульси й інтелектуальні новації другої половини XIX ст., зокрема Відродження слов'янських народів. Саме вони спричинили початок нового етапу українського Відродження, пов'язаного з Кирило-Мефодіївським братством, активним учасником якого був Шевченко [1, 231.].

Поет формує цілісну концепцію історії України, в основі якої виражена ідея незалежності України, української державності, вирішальна роль народу в історії, феномен українського козацтва:

«Було колись – в Україні ревіли гармати;
Було колись – запорожці вміли панувати.
Панували, добували і славу, і волю»[5].

Митець вірив у те, що «...Встане Україна. І розвіє тьму неволі, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти!..» [7].

Тарас Шевченко своїми творами підкреслював національну самотність української культури. Це було тим важливо, що в тодішніх несприятливих умовах українська культура і, зокрема, українська література могли стати лише провінційною складовою «загальноросійської» літератури або літературою «для хатнього вжитку» (до цього в свої пізні роки схилявся навіть М. Костомаров) [2]. Шевченків «Кобзар» поклав початок новому етапу в історії українського письменства. «Ся маленька книжечка відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла, мов джерело чистої холодної води, заяснила невідомою досі в українським письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову», – наголосив Іван Франко [3].

Творчість Шевченка глибоко інтернаціональна. Він завжди ставав на захист знедолених незалежно від їх національної приналежності. Наприклад, у поемі «Кавказ» змальована боротьба народів Кавказу проти поневолення російського царату, у поемі «Єретик» – боротьба чеського народу проти національного і соціального гноблення.

Твори поета актуальні поза його епохою і донині. На сьогодні «Заповіт» є неофіційним, духовним гімном українського народу. Митець закликав до безкомпромісної боротьби. Перекладений більш ніж на сто мов народів світу. «Великий Заповіт виконано до кінця, – писав О. Гаврилюк, – тепер залишається лише дивуватись, як можна було в таких коротких словах накреслити так певно й так непомильно образ майбутнього» [4, 211]. Заклик «Вставайте, кайдани порвіте» ось уже понад століття є зброєю багатьох борців за справедливість [6].

У XX ст. географічний діапазон обізнаності з Шевченковою спадщиною розширюється. Вірші Т. Шевченка вплинули на білоруських поетів Янка Купала та Якуба Коласа. Перші переклади Шевченка грузинською мовою здійснив поет Акакій Церетелі. Зростає кількість публікацій про поета та перекладів його творів у Польщі, Чехословаччині, Болгарії, Німеччині, Англії, Франції, Італії, США, Канаді. Виявився інтерес до творчості Шевченка в країнах Азії (зокрема Японії, Китаї, Кореї) та Латинської Америки, Африки та Австралії [2].

Пам'ятники Великому Кобзареві побудовані не тільки в Україні, а і у Вашингтоні, Нью-Йорку, Парижі, Буенос-Айресі, Тулузі, Палермо, Братиславі, Варшаві, Ашгабаті – власне на всіх материках.

Отже, Тарас Шевченко – явище світове, велике, невичерпне, незборенне, нескінченне, незупинне і вічно живе. Він жив, творив і боровся у XIX столітті. Але він наш сучасник. Його ідеї, помисли, поезії співзвучні нашому

сьогоденню. Т. Шевченко як митець і громадянин ХХІ століття утверджує повсякчасність і безвічність національного духу. Творча спадщина поета спонукала і спонукає до вшанування його пам'яті, посилення уваги до національно-громадських проблем, що особливо проявилось в умовах незалежності України.

Список використаних джерел:

1. Задорожна О. Тарас Шевченко і сучасність // Шевченкознавчі студії. Збірник наукових праць. – Вип. 18. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2015. – Режим доступу: <https://knu.ua/pdfs/sh-200/sh-s-18.pdf> (дата звернення: 19.10.2025).
2. Культурологія: теорія та історія культури. Навчальний посібник / За ред. І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – Режим доступу: <https://www.info-library.com.ua/books-text-1156.html> (дата звернення: 19.10.2025).
3. Піскун В. «Кобзар». Історія видань особливої книги для українців. – Режим доступу: <https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=38&idg=192> (дата звернення: 19.10.2025).
4. Степанишин Б. Українська література. – Київ: АРТ-ОСВІТА, 2004. – 336 с.
5. Шевченко Т. Іван Підкова. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev114.htm> (дата звернення: 19.10.2025).
6. Шевченко Т. Заповіт. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=729> (дата звернення: 19.10.2025).
7. Шевченко Т. Стоїть в селі Суботові. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/styslo/printit.php?tid=3985> (дата звернення: 19.10.2025).

ПРОБЛЕМА СВОБОДИ ВОЛІ В КОЗАЦЬКИХ ПІСНЯХ ПРИДНІПРОВ'Я

ЛЕВЧЕНКО Марія, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Проблема свободи волі є однією з центральних тем української культури, і козацькі пісні Придніпров'я відображають її унікально. Свобода для українця завжди була не лише правом діяти на власний розсуд, а й моральною та духовною відповідальністю перед собою, громадою та історією. Козацькі пісні, визнані ЮНЕСКО елементом нематеріальної культурної спадщини людства [1], передають уявлення про те, що свобода волі – це постійний вибір між власними бажаннями і моральним обов'язком, між особистим щастям та національною відповідальністю. Л. Довженко у своїй роботі підкреслює, що пісенна традиція є важливим чинником національної самоідентичності, формуючи у свідомості українця уявлення про моральні та культурні норми [2].

Козацькі пісні виникли у XV–XVII століттях, на тлі боротьби українців проти зовнішніх загроз – татаро-турецьких нападів і польського гніту. Вони не були просто усною історією: через них народ усвідомлював, що право на власне життя та дії завжди пов'язане із моральною відповідальністю. Виконання пісень перед походами, після боїв або під час свят на Січі відображало не лише фізичний, але й внутрішній вибір козака – йти на ризик заради свободи себе і громади.

У героїчних піснях козаки постають як захисники віри, честі та землі. Наприклад, пісня «Гей, не дивуйте, добрії люди» демонструє, що свобода вимагає активного вибору: не коритися гнобителям і боротися за рідну землю. Ритм, повтори та гіперболічні образи підкреслюють, що моральний вибір часто пов'язаний із небезпекою і труднощами. Проблематика свободи тут проявляється через суперечність між бажанням залишитися у безпеці та обов'язком захищати спільне благо.

Ліричні пісні демонструють внутрішню боротьбу між особистим і колективним. У пісні «Їхав козак за Дунай» козаки стикаються з дилемою: залишитися з родиною або піти на війну заради свободи [3]. Цей конфлікт відображає універсальну проблему волі: свобода завжди пов'язана з відповідальністю і вибором, який може суперечити особистим бажанням.

Козацькі пісні мають глибокий філософський вимір, перегукуючись із ідеями Григорія Сковороди, який розглядав свободу як духовну самодостатність людини – здатність робити усвідомлений вибір і нести за нього відповідальність [4]. Через пісні козаки навчали, що справжня свобода неможлива без морального закону і честі.

Сучасна Україна продовжує осмислювати цю проблему. В умовах війни та соціальної нестабільності українці роблять вибір між пасивністю та активним спротивом, між особистою безпекою та захистом громади. Виконання козацьких пісень сучасними колективами («Богуславочка», «Криниця», «ПереВесло», «Лілея») дозволяє усвідомлювати спадкоємність моральних цінностей і важливість свободи. Альбом «De Libertate» гурту «Хорея Козацька» показує, як стародавні мотиви інтегруються у сучасну культуру і суспільну свідомість [5].

Сучасний українець, слухаючи та відтворюючи козацькі пісні, співпереживає моральним виборам і духовній свободі своїх предків. Ця спадщина допомагає формувати почуття відповідальності за власні дії, колективну свідомість та солідарність, показуючи, що ментальність українця сьогодні безпосередньо перегукується з цінностями та дилемами, описаними в козацьких піснях.

Отже, проблематика свободи волі, розкрита у козацьких піснях Придніпров'я, демонструє, що українська ментальність формується як поєднання особистого вибору та моральної відповідальності. Спадщина козацьких пісень актуальна і сьогодні, адже сучасний українець також стикається з дилемами, де свобода неможлива без мужності, відповідальності та солідарності. Пісні залишаються живим дзеркалом української ментальності та навчальним інструментом, який виховує почуття свободи і морального вибору.

Список використаних джерел:

1. Cossack's songs of Dnipropetrovsk region // UNESCO Intangible Cultural Heritage. – Режим доступу: <https://ich.unesco.org/en/USL/cossack-songs-of-dnipropetrovsk-region-01194>
2. Довженко Л. Пісенна традиція як чинник національної самоідентичності. – Режим доступу: https://www.folklore.kiev.ua/articles/dovzhenko_2017.pdf
3. Козачі пісні Дніпропетровщини // Authentic Ukraine. – Режим доступу: <https://authenticukraine.com.ua/blog/kozacki-pisni-dnipropetrovsini>
4. Філософія та культура: дослідження студентів // Osvita.ua. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13014/>
5. Народні пісні Дніпропетровщини // Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28148749.html>

МИСТЕЦТВО ЛЕСЯ КУРБАСА

БРАЖНИК Любо́в, к.п.н. СОСНОВА М.

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного
університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

Мистецьке життя є відлунням соціальних подій кожної епохи. У такі часи з'являються, насамперед, творчі особистості, які стають авангардом культурного життя і відображають у своїй творчості найістотніші тенденції мистецтва та життя суспільства. За цих обставин вони неминуче потрапляють у вир боротьби, ідеологічної, творчої, уподобань стилю, емоцій, досить часто лейтмотивом у їхній творчості звучить духовна історія народу. До таких митців належить і Лесь Курбас, який прийшов на українську сцену напередодні кардинального зламу в її історії, що припав на період глобальних соціально-політичних зрушень у першій чверті XX століття. Ці карколомні події знайшли відгук у роботах талановитого режисера, який створив новий український театр, акторську школу, виховав плеяду молодих здібних режисерів, а також був одним з початківців українського кіно.

Курбас – геній, який здійснив революцію, прагнучи створити театр «європейський за формою і глибоко національний за змістом», на противагу застарілому етнографічному. Він бачив мистецтво як «могутній засіб перетворення грубого в тонке» і «релігійний акт». За Курбасом: «Тоді дійсно театр – храм, і мусить бути чистим і тихим». Творчість його була нерозривно пов'язана з державницькими процесами в період Української революції, а ідея «театру завтрашнього дня» кидала виклик сучасності. Митці-візіонери, за його словами, мають «створити те, чого немає в дійсності, кинути людям фантазію, ідеальне, неіснуюче, але прекрасне», що є єдиною різницею між актором та «гарно вишколеною мавпою». Мистецтво – це магія перетворення, здатна підносити людину до вищих сфер буття, відволікаючи від сірої реальності.

У Тернополі народжуються «Тернопільські театральні вечори». Перший стаціонарний професійний український театр, що одразу став ковчегом спасіння в розпал Першої світової: там, де ставилися і модерна класика Винниченка, і етнографічний репертуар, актори знаходили не лише мистецький хліб, а й просто хліб для виживання.

У 1916-му Лесь Курбас переїздить до Києва, а за рік запалює «Молодий театр» – осередок пошуків і радикальної відмови від застарілих форм. Курбас розірвав пута етнографізму, відкривши сцену для сучасної української драматургії та світової класики. Згадаймо Одеську школу, де жили актори, харчуючись з одного казана, без зарплати. Саме про таку незламність духу, про

відмову йти на компроміс із сірістю, Курбас проголошував: «Коли ми принижуємо наші вимоги до того, що ми можемо в наших нинішніх обставинах, то це не дасть ніякого прогресу».

У 1922-му нарешті створюється мистецьке об'єднання «Березіль». Ця творча кульмінація знайшла свій золотий ключик у драматургії Миколи Куліша, в п'єсах якого, як-от «Мина Мазайло», Курбас бачив ідейну співзвучність. «Я особисто вважаю п'єсу «Мина Мазайло» за виключну річ, як і взагалі Куліша я вважаю за геніальну людину», – казав Режисер. Він вимагав від березильців бути висококультурними, тому трупа вивчала античну філософію, історію мистецтва, займалася акробатикою і фехтуванням.

У юності, коли палке зізнання в коханні Катерині Рубчаковій отримало у відповідь сміх і розбило серце режисера на дзуски, він, схопивши театральний револьвер, вистрілив собі у груди. Дивом урятований, він носив ту кулю як метафоричний тягар долі. Пізніше його серце знайшло прихисток у балерині та актрисі Валентині Чистяковій. Ця любов була настільки всепоглинаючою, що пунктуальний Курбас, за словами колективу, почав спізнюватися на репетиції через кохану Валентину, а трупа жартома ревнувала його до нової «музи».

Незламний дух Курбаса, що знав вісім мов, але принципово не вивчав російську, не міг ужитися з диктатурою. Коли його запросили до москви, він подякував і поїхав до Грузії, щоб творити мости співпраці з тамтешніми митцями. Режисер відверто говорив: «Комунізм несумісний з природою людини, як вогонь з водою». За таку позицію у 1933 році його усувають від керівництва «Березолем», а остання спільна вистава з Кулішем, «Маклена Граса», була заборонена після сьомого показу. Протокол Колегії Наркомосу УСРР цинічно звинуватив його у «позиції українського націоналіста». Його відправили до московії, засудивши до виправних робіт.

Навіть на засланні режисер не припинив свого творчого опору, поставивши близько десяти п'єс. 9 жовтня 1937 року «особлива трійка» НКВД підписала смертний вирок 1825 людям. Це було винищення цілого пласту культури. 3 листопада, до двадцятої річниці Жовтневої революції, Лесь Курбас і його друг Микола Куліш були розстріляні в урочищі Сандармох. Існує легенда, що двох друзів було вбито одним пострілом, щоб зекономити кулі.

Перед внесенням до «розстрільних списків» Лесь Курбас втратив останній зв'язок із дружиною: листи більше не доходили, а послання Валентини почали вертатися з табору без жодної відповіді. Апогеем муки стала підступна вистава під час останнього допиту: Курбас почув жіночий крик із сусідньої кімнати. Слідчі цинічно відповіли, що то його дружина, Валя, яку катують, і крик той – її.

Отже, справжнє мистецтво не можна розстріляти. Воно живе у душі, який не вдалося зламати. Навіть коли тиранія намагається знищити людину, вона не може знищити її здатність творити сенс свого життя та смерті. Саме тому, незважаючи на обставини, які можуть здаватися нездоланими, ми всі маємо наслідувати один заклик: «Творити! Творити! – всупереч усьому! І ніколи не падати духом». Творіть себе щодня, відстоюючи свою ідентичність. Творіть правду, не піддаючись брехні. Творіть майбутнє, навіть якщо минуле залишає незагоєні рани та навіть якщо немає сил йти далі, адже: «Тільки від дій людини у житті залежатиме фінал її п'єси».

Список використаних джерел:

1. Веселовська Г. І. Дванадцять вистав Леся Курбаса. Вінниця: Нова книга, 2005. – 316 с.
2. Шість театрів, вісім мов і одна куля в грудях: історія життя неперевершеного Леся Курбаса // Суспільне. Культура. – URL: <https://suspilne.media/culture/593315-sist-teatriv-visim-mov-i-odna-kula-v-grudah-istoria-zitta-nepereversenogo-lesa-kurbasa/> (дата звернення: 07.10.2025).
3. Лесь Курбас: історія розстрілу та знущань. Фільм про режисера: Суспільне. Культура. – URL: <https://youtu.be/ESaxdAGbaQs?si=SqrPexHCwszU4JSw> (дата звернення: 07.10.2025).

СВЯТО «МАЛАНКИ» В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ТА СУЧАСНЕ СВЯТКУВАННЯ

ПРИЩЕПА Діана, доц. КАКУРІНА І.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Свято «Маланки» безпосередньо пов'язане з днем святої Меланії Римлянки, який у церковному календарі припадає на 13 січня (за юліанським стилем). Постать святої Меланії поєднала християнську традицію з давніми народними обрядами, що існували на теренах України задовго до прийняття християнства. Ім'я святої Меланії стало основою для назви свята.

У народній культурі день святої Меланії трансформувався у обрядове свято «Маланки», яке символізує перехід до Нового року, оновлення та достаток. З XIX століття воно стало веселою забавою. «Маланка» – це новорічний обхід із перевдягненими персонажами, своєрідний народний карнавал, який супроводжується музикою, співами та театралізованими сценами. Це - дійство з багатьма персонажами. Серед них: Маланка, солдат, лікар, коваль, мисливець, перукар, смерть, піп, циган, чорт, ведмідь та багато інших. Кожен має спеціальний костюм і маску, а також власну узгоджену роль у святі. Таке дійство носить жартівливий характер, переповнене веселощами та імпровізацією. Особливо цінними є костюми, які часто відтворюють побутові деталі старовини настільки точно, що їх можна вважати музейними експонатами. Центральну роль у даному святі відіграють шлюбні мотиви. Так, наприклад, хлопці насамперед заходили до тих хат, де жили незаміжні дівчата, тому обряд часто мав символічне значення, пов'язане зі створенням пари та побажанням щасливого життя. Колись на Новий рік маланкарі також посівали, а господарі запрошували їх посидіти, щоб «добро сідало» на господарство. Поведінка учасників свята часто виходила за межі буденної моралі – це так звана «карнавальна свобода». Цікавим є те, що «Маланка» починається та закінчується на перехресті доріг. На Прикарпатті подібні зібрання називають «плес», «данець», «сход» чи «жок». У центрі кола традиційно стоять музиканти, навколо них – чоловіки, а далі – дівчата. Давніше тут навіть оголошували, хто впродовж вечора дав найбільшу винагороду Маланці. Таку дівчину вважали найщедрішою, і вона отримувала почесне право першою станцювати. Це називали «робити сабаш».

Ще одним елементом свята були обрядові змагання – боротьба ряджених або кулачні бої. У різних регіонах збереглися поєдинки переодягнених «ведмедів», де головною метою було повалити суперника. Поруч з ведмедами

завжди перебували «цигани», які контролювали хід змагання за допомогою ланцюга. Переможений гурт мусив частувати переможців, а також втрачав право проводити загальносільський «данець».

Обряд «Маланки» пов'язаний і зі стихіями води й вогню. На Водохреще існував звичай купання учасників свята в крижаній воді. У наш час це швидше спортивне змагання, де молодь демонструє силу й витривалість. Важливим є також спалення дідуха або «діда» – солом'яних фігур, які стояли від Святвечора. У деяких селах спалювали й соломку, якою були набиті костюми персонажів. Це символізує очищення та завершення обрядового циклу, а також повернення речей до природних стихій.

Вся «Маланка» умовно поділяється на кілька етапів: організація гурту, підготовка маршруту, сам ритуальний хід і окремі дії в домівках. Хлопці заздалегідь готували маски, одяг, вчили пісні та визначали ролі. Особливу функцію виконував «калфа» – керівник гурту, який відповідав за увесь маршрут, давав команди, підтримував порядок і визначав послідовність дій.

Свято «Маланки» є однією з найяскравіших та найцікавіших традицій української культури. Воно виникло на Буковині, на території, де протягом багатьох століть поруч жили українці, румуни та молдавани. Близьке сусідство цих народів призвело до того, що їхні обряди і звичаї перепліталися, впливаючи один на одного. Окремі дослідники наголошували, що свято «Маланки» народилося в молдавському середовищі. Але воно має українське коріння. Це підтверджується тим, що обряд поширений лише серед тієї частини молдавського населення, яка історично контактувала з українцями. У наукових роботах зустрічаються дискусії про походження пісень, присвячених Меланці. У молдавській традиції Маланка іноді постає як героїчна постать – українська дівчина, яка начебто загинула у боротьбі з татарами. Це додає обряду додаткового драматичного змісту.

Географія поширення «Маланки» доволі широка, але найбільш розвинена вона в Галичині, Поділлі, Буковині та Придністров'ї Молдови. Саме тут формується своєрідний комплекс «карнавальних» традицій, що перегукується зі щедрівками, які вперше систематизував музикознавець К. Квітка [1]. Свято Маланки в цих регіонах тісно переплетене з румунськими та молдавськими традиціями. Особливо це помітно у місцях, де тривалий час жили змішані громади, тому обряди поступово поєднувалися.

У деяких регіонах, наприклад у Вашківцях або Красноільську, «Маланка» перетворилася на масштабні святкування, які тепер збирають безліч туристів. Кожен кут села змагається за найкращі маски, костюми та образи. У місті Чернівці щороку проходить великий фестиваль «Маланок», де можна побачити найоригінальніші постановки й образи. У Вашківцях святкування

«Маланки» називають Переберією, і головною рисою тут є гіпсові маски, які кожен робить сам. Кожен кут міста намагається створити свій власний неповторний гурт, тому тут завжди панує дух змагання та творчості.

Музиканти супроводжують маланкарів протягом усього свята – від троїстих музик до цілих оркестрів. Учасники постійно жартують, імпровізують, можуть навіть розіграти перехожих, додаючи святу веселості та непередбачуваності.

У підсумку можна сказати, що «Маланка» на Буковині є не просто давнім обрядом, а символом багатотисячолітньої історії, культурного діалогу та народної творчості. Вона зберегла дух давніх часів, але водночас не втратила актуальності у сучасному світі, продовжуючи об'єднувати людей та нагадувати їм про цінність традицій.

Список використаних джерел:

1. Свято Маланки (13 січня) // Етнографія України. URL: <https://ethnography.org.ua>
2. Осипенко, Я. Специфіка святкування «Маланки» на Буковині: історія та сучасність // Актуальні проблеми гуманітарних наук. 2022. URL: <https://www.aphn-journal.in.ua>
3. Свято Маланки: традиції та звичаї Щедрого вечора // УНІАН. URL: <https://www.unian.ua>.
4. Святкування Маланки в Україні: традиції, обряди та звичаї // KyivPost. URL: <https://www.kyivpost.com> Маланка або Меланка – українське народне і церковне свято // МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua>.

КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ ОРНАМЕНТ «Örnek» ЯК ЕЛЕМЕНТ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ. КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД

ГИЛЬОВА Олександра, доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Кримськотатарський орнамент «Örnek» являє собою не просто естетичний об'єкт, а унікальну систему знакової комунікації, що зосереджує історію, світогляд та етнічну ідентичність кримськотатарського народу. Актуальність дослідження посилюється його глобальним визнанням – включенням до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО у грудні 2021 року. Це визнання переводить «Örnek» з площини локального етнографічного інтересу в категорію світової культурної цінності.

Водночас, дослідження набуває критичної значущості в умовах тимчасової окупації Криму. Загроза стосується не лише самого орнаменту як мистецької традиції, але й його носіїв: під загрозою зникнення перебуває кримськотатарська мова та існування самого корінного народу на своїй історичній батьківщині через політичні репресії, асиміляцію та примусове витіснення. Таким чином, збереження та наукове осмислення «Örnek» є не лише культурологічним, але й актом збереження національної пам'яті та ідентичності в умовах екзистенційного виклику.

Слово «орнамент» походить від латинського «ornamentum», що в перекладі означає спорядження, озброєння. Спорідненим є слово «агмор» (броя, озброєння). Це вказує на первинну функцію орнаменту – не лише декоративну, але й допоміжну та захисну (оберегову), що забезпечує додаткове підкріплення до образів і форм, на яких він використовується.

Орнамент в історії людства виникає, коли побут людини наповнюється додатковим естетичним, художнім сенсом. Це знаменує перехід суспільства до більш високого рівня осмислення навколишнього простору. Форми орнаменту виникають як стилізоване відображення світу (реальних образів), а також як спосіб передачі абстрактних уявлень, звідки зароджується світ казки, чаклунства та магії. Як і перша музика, орнамент має базову структуру ритму, близького до ритмів природи: щоденна праця, зміна дня і ночі, сезонні цикли. Таким чином, древня людина передавала музику свого життя орнаментальними малюнками, задовго до появи нотного запису.

Залежно від використовуваного мотиву, орнамент ділиться на:

– Геометричний: складається з абстрактних фігур (ромби, лінії, трикутники).

– Рослинний (флористичний): стилізовані зображення квітів, листя, плодів.

– Зооморфний: стилізовані зображення тварин і птахів.

– Антропоморфний: стилізовані зображення людини.

– Геральдичний, а також змішаний.

За структурою композиції виділяють такі види:

– Стрічковий (фризовий): розташований по смузі, використовується для оздоблення країв.

– Центричний (розетковий): елементи розташовані навколо одного центру.

– Рапортний: елемент (рапорт) повторюється, заповнюючи простір (килими, шпалери).

Орнамент використовується в кераміці, металі, різьбленні по дереву і кістці, в інтер'єрі та архітектурі, в графічних мистецтвах, декорі костюмів, музичних інструментах, виконуючи художню, символічну та захисну роль.

«Örnek» формувався на перетині цивілізацій: тюркські та кочові традиції, візантійські впливи, але найсуттєвіший вплив мала ісламська культура після утворення Кримського ханства. Орнамент є унікальним синтезом іранотурецьких мотивів, трансформованих місцевою традицією.

У кримськотатарській культурі «Örnek» завжди виконував комплексну функцію, що відображає його етимологічне походження ("спорядження, озброєння"):

– Апотропеїчна (Оберегова): Захист людини та дому.

– Соціальна (Маркування): Відображення статусу, роду, віку.

– Комунікативна: Передача зашифрованих побажань, мрій.

Переважаючий у «Örnek» рослинний характер (флористика) відповідає ідеї Райського саду (Джаннат) в ісламській традиції та символізує ідею вічного життя.

Символ	Значення
Кипарис (Servi)	Чоловіча сила, прямий шлях до Бога, вічність, сила
Троянда (Gül)	Жіноча краса, милосердя, духовна досконалість
Тюльпан (Lale)	Дівоча чистота, молодість
Гвоздика (Qaranfil)	Мужність, відвага, захист
Виноградна лоза (Üzüm pitagi)	Жіноча родючість

Геометричні мотиви

Символ	Значення
Зірка (Yoldız)	Світло, знання, Всесвіт
Ромб (Kobek)	Жіноче лоно, жіночий живіт, жінку
Трикутник (Üçgen)	Вогонь, духовний ріст

Ісламська культура зробила орнамент головним засобом вираження духовності та філософії. Це сталося через заборону зображення живих істот у сакральному мистецтві, що мало запобігти ідолопоклонству та спробам змагання з Богом-Творцем. Орнамент став єдиним шляхом відобразити абсолютну досконалість і нескінченність Бога.

Арабеска – це складне, нескінченне плетиво рослинних (флористичних) та геометричних форм, що стало основним візуальним засобом вираження духовності у культурі, де заборонено фігуративне зображення. Ключовий принцип арабески – Нескінченність – є прямим візуальним відображенням ісламської доктрини Таухіду (єдинобожжя). Арабеска, як втілення порядку, базується на строгих геометричних правилах: чіткі геометричні основи (складні сітки, зірки, багатокутники) втілюють ідею Божественного Закону та математичної досконалості, що лежить в основі хаотичного світу. Усі природні форми (листя, квіти в «Örnek») перетворюються на ідеалізовані, ритмічні та абстрактні елементи. Це дозволяє майстру відображати красу природи, не намагаючись копіювати її, уникнувши таким чином гріха ідолопоклонства.

У XX столітті, особливо після депортації 1944 року, традиція «Örnek» зазнала катастрофічного розриву. В умовах вимушеного вигнання (у Середню Азію) та подальшої заборони на збереження національної ідентичності знання про орнамент, його семантику та технології (особливо фарбування) були майже втрачені. Це стало трагічною сторінкою в історії нематеріальної спадщини.

Повернення кримських татар на Батьківщину ознаменувало початок потужного відродження «Örnek». Орнамент став символом відновлення та стійкості. Над цим працює ціла плеяда майстрів: Рустем Скибін: Відновлення традицій кераміки. Мамут Чурлу: Майстер килимарства та ткацтва. Ельдар Гусейнов, Ельвіра Османова, Гульнара Негляденко, Зера Аблязісова: Майстри вишивки, ювелірного мистецтва, які повертають «Örnek» у національний одяг та сучасний побут.

Включення досьє «Örnek - кримськотатарський орнамент та знання про нього» до Репрезентативного списку ЮНЕСКО у грудні 2021 року є найвищим визнанням. ЮНЕСКО захищає не лише візерунки, а й знання про них – методи створення, семантику та передачу традиції. Це свідоцтво того, що культура

Криму, його корінного народу, є надзвичайною і має бути збережена на міжнародному рівні, слугуючи інструментом культурної дипломатії та захисту. Орнамент визнаний елементом, що збагачує культурне розмаїття всього людства.

В умовах тимчасової окупації Криму та екзистенційної загрози для народу, «Örnek» набуває особливої значущості. Він є живою ниткою, що з'єднує минуле, сьогодення та майбутнє. Кожна вишита пелюстка або геометричний елемент перетворюється на невербальний акт збереження ідентичності та культурного опору проти асиміляції, що підтверджує стійкість народу, який бореться за своє існування на своїй землі.

Я як представниця цього народу хочу допомогти зберегти мову, культуру, звичаї та традиції. Маю честь продекламувати Вам вірш кримськотатарського поета Ешрефа Шем'ї-Заде:

Dağ artında dağlar bar,

Yıl artında yıllar bar.

Dünyada biz belmegen Nice-nice allar bar. Ne kelgenne körgen bar, Ne ketkenne bilgen bar.

Ne başına yağacaq

Burçaqlarını sezgen bar.

Aylar öte avışıp,

Yıllar öter yılışıp.

Anna-mına degence

Ömer kete savişip

«Örnek» – це кодова система: Він функціонує як глибокий код культурної пам'яті. Орнамент має унікальну композиційну філософію, зокрема, кольорову асиметрію, що виводить його за межі суто декоративного мистецтва. Відродження «Örnek» є не лише мистецьким процесом, а й ключовим елементом захисту самобутності кримськотатарського народу та його мови, які перебувають під реальною загрозою зникнення. Включення до списку ЮНЕСКО надало «Örnek» статус нематеріальної спадщини, яку необхідно зберегти на глобальному рівні.

«Örnek» – це потужний символ культурної незламності. Він доводить, що нематеріальна спадщина народу може не тільки вижити в умовах історичних випробувань, але й отримати найвище світове визнання, ставши частиною спадщини всього людства.

Список використаних джерел:

1. Кримськотатарський орнамент Орьнек включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/krimskotatarskij-ornament-ornek-vklyuchenodo-> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Кримськотатарська традиційна культура та орнамент Орьнек [Електронний ресурс]. – URL: <https://mkip.gov.ua/content/krimskotatarskatradiciyna-kultura-ta-> (дата звернення: 22.10.2025).
3. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України [Електронний ресурс]. – URL: <https://mcsc.gov.ua/kulturnaspadshchyna/natsionalnyy-perelik-elementiv-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynyukrainy/> (дата звернення: 22.10.2025).
4. Шлях додому. Світ кримськотатарських орнаментів Рустема Скібіна [Електронний ресурс]. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2018/05/17/215194/> (дата звернення: 22.10.2025).
5. ЮНЕСКО внесла кримськотатарський орнамент «Орьнек» до списку нематеріальної культурної спадщини [Електронний ресурс]. – URL: <https://tsn.ua/ukrayina/yunesko-vnesla-krimskotatarskiy-ornament-ornek-do-spiskunematerialnoyi-kulturnoyi-spadschini-1933747.html> (дата звернення: 22.10.2025).

Секція ІІІ
ОСОБИСТІСТЬ У ВИМІРАХ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУК

ОСОБИСТІСТЬ КРІЗЬ ЧАС У ВИМІРУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

МІНІНА Ю., КОГТЄВА О., МІТІНА Н.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Особистість, як об'єкт дослідження турбувала психологів та філософів здавна. Існує багато визначень поняття «особистість». Одні характеризують її як фізичний об'єкт, що наділений певними параметрами, такими як зріст, та властивостями – здібностями, талантами. Інші поняття відображають той ефект, що справляє особистість на оточуючих. Так, американський філософ і психолог XIX ст. Уільям Джеймс вважав, що «особистість людини складає загальна сума всього того, що вона може назвати своїм: не лише її фізичні чи душевні якості, але й її плаття, будинок, дружина, діти, предки і друзі, її репутація і праці, її маєток, її коні, її яхта та капітали...». Мараб Мамардашвілі вбачав індивід у особистості: «Людина створюється. Безперервно, знов і знов створюється. Створюється в історії, за участю її самої, її індивідуальних зусиль». Маслоу впевнений, що особистість проявляється у саморозвитку та самоактуалізації [1]. Сучасна психологія також ще не дійшла єдиної думки щодо визначення особистості [2]. Автор ґрунтовно вважає, що історії психологічних наук немає ані початку, ані кінця, а особливо теорії особистості. Можливо, тому, що і особистість увесь час перебуває у русі, у русі змін та подій, постійна еволюція. Так, Майкл Махоуні вважає, що історію розвитку теорії не можна розглядати як рух в напрямку кінцевого пункту призначення. Теорія особистості розвивається безперервно і у багатьох напрямках одночасно. На відміну від поглядів минулих десятиліть, сучасна психологія розглядає особистість крізь призму генетики, спадковості, уявлень, що формуються під впливом змінних суспільств і чисельних культур. На відміну від сильного генетичного впливу на особистість, вплив загального середовища, тобто особливостей домогосподарства, на особистісні характеристики виявляється дуже слабким. Натомість, вплив середовища на особистості головним чином пов'язані з унікальним оточенням, тобто з досвідом, який є різний [3, 4].

Список використаних джерел:

1. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К., 2003.
2. Горностай П. П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности. К.: Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.
3. Frank Dumont (2015). Historical and Conceptual Perspectives. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition). 906-913p.
4. Ashton, Michael C. (2018). Individual Differences and Personality || Genetic and Environmental Influences on Personality. , (2018), 127–156.

ІДЕЇ ФРОЙДА ПРО КУЛЬТУРУ. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

ГОЛОВАНЬ Софія, к.ф.н., доц. ТАРАСОВА Н.

Університет митної справи та фінансів

Україна, Дніпро

Під час війни питання культурні та питання психології культури можна вважати одними з найважливіших. Більше того, ці питання не будуть втрачати свою актуальність і в мирний час. Зараз пишеться історія, література, картини, приймаються політичні рішення, формуються нові цінності – це все і є культура, а більш детально природу людини у цей момент досліджує психологія.

Саме тому дуже актуальним постає завдання розглянути концепцію Фрейда з проблем культури, та проаналізувати думки сучасних психологів-науковців у контексті війни в Україні. Визначити роль культури у реабілітації після війни.

Війна завжди була викликом для людства, вона перевіряє міцність моралі та переконань людини, також ставить етичні питання без об'єктивно правильної відповіді. І, як на мій погляд, одна з самих цікавих тем для гуманітарних наук – це війна. Чи можна знайти більш жорстоку крайність маси людей, які покладають стільки сил, ресурсів для знищення іншої маси людей. Це той період де стрімко змінюється бачення народу, психологія, цінності, а з цим і культура.

Як зазначав Фрейд, культура – це не лише джерело розвитку, а й ключовий фактор який обмежує людську свободу, агресію та потяг до руйнування. Людина повинна стримувати свої бажання, щоб бути у соціумі, який їй так необхідний для комфортного існування. Саме тут і починається конфлікт інтересів.

Сучасна війна в Україні піднімає питання: Чи може культура стримати схильність людини до руйнування, коли вона бачить хаос у світі? Чи здатна культура бути не тільки обмеженням, а й способом зцілення?

Фрейд у своєму творі «Невпокій у культурі» писав про культуру як про систему, яка не дає людині проявляти свою природу – насамперед агресію та сексуальність. На його думку ця система (культура) тримається на внутрішньому компромісі людини: індивід відмовляється від частини своєї свободи заради безпеки і існування у соціумі.

Фрейд стверджував, що у людині постійно йдеться боротьба між «Воно» та «Я». «Воно» Фрейда має суто природне походження, біологічну природу і зосереджує в собі всі первісні потяги людини. Ці потяги зводяться Фрейдом до двох головних:

1. сексуальні бажання;

2. потяг до смерті, який реалізується як тяга людини до руйнування;

Тим часом «Я» (свідоме) контактує з зовнішнім світом та підлаштовується під етичні принципи та приймає рішення. «Я» постійно бориться з «Воно», у якого ціль – насолода. А «Я» перемагає тільки завдяки культурі і розуму. Але Фройд вважав, що це тільки ілюзія, що нашим жаттям керує тільки «Я», бо є ще «Над-Я», це психічна інстанція, яка відповідає за мораль, норми поведінки та совість. У тому же творі «Невпокій у культурі» Фройд дійшов до висновку, що людське щастя зменшується пропорційно розвитку культури, бо ключові для людини імпульси несвідомого, антиномічні культурі, потрапляють під подвійну цензуру «Я» і «Над-Я».

Сучасні українські психоаналітики з початку повномасштабного вторгнення почали замислюватися о ролі психоаналізу у гострий час. Так, зокрема, Ігор Романов зазначає: «Під час війни. Психоаналіз у сучасному світі та у воєнні часи» підняв питання: Чи є сенс у психоаналізі, коли у народі єдина ціль – зберегти життя? Він розглянув думки на цю тему, та прийшов до висновку, що душа та психіка нікуди не зникає, а тому розвиток і дослідження остаються актуальними, і хочу привести уривок з його статті: «Тому, коли я думаю про те, чи можливий і чи важливий психоаналіз під час війни, я згадую пацієнта, який дзвонить своєму аналітику з війська, щоб розповісти про безпорадність і жах, а часом – про типові для нього ейфорію та піднесення, що наражають на небезпеку. Я згадую солдата, який втратив здатність розмовляти і спілкується з терапевтом меседжами. Дітей, які малюють палаючі будинки і померлих улюблених тварин». [3]

Щодо актуальності ідей Фрейда стосовно внутрішнього конфлікту та культури, то Ольга Черепехіна пише про парадокси, які з'явилися з розвитком технологій, та оглядає їх [1]. Вона піднімає проблему конфлікту між бажанням людини бути унікальним і самореалізованим і необхідністю бути частиною колективу. А спираючись на те, що ми спостерігаємо і у цифрову війні, то думки є своєчасними.

Ці дослідження є актуальними для нашого часу. Вони пишуть про проблеми, що стосуються становища в Україні. Їх можна застосовувати при освітніх процесах та для психологічної реабілітації.

Так, Фройд вважав, що культура – це те що стримує людину від своєї природи. Але саме культура допомагає людині жити у колективі і користатися благами цивілізації. Саме завдяки культурі ми можемо спостерігати стрімкий розвиток технологій, які для нас відкриють нові можливості. И у майбутньому нам прийдеться будувати ще більш міцну культуру, у якої одна із цілей буде допомогти людям, які постраждали від воєнних дій. Навіть вже у цей час культура служить опорою та мотивацією для суспільства.

Висновок. Можливо культура і стримує людину від якихось потойбічних потреб, але вона дозволяє людям жити у комфорті та в інноваційному, розвинену світі, який с кожним днем відкриває нові можливості, і розширює наукові рамки. Ми повинні читати, писати, слідкувати за здобуттями науки, знати культуру на якій ми вирости, щоб більше зрозуміти себе, цікавитися культурою інших, щоб більше розуміти. І саме нам перепала можливість дивитися на соціальні зміни в період війни. І саме ми будемо будувати нову культуру, яка буде більш комфортна для людей, які постраждали через цю війну.

Список використаних джерел:

1. Cherepiekhina O. Paradoxes of Modern Reality: A Psychoanalytic View on the Ambivalence of the New Era / O. Cherepiekhina. – Kyiv: Ukrainian Psychoanalytic Association, 2025. – 14 с.
2. Freud S. Das Unbehagen in der Kultur / S. Freud. – Wien: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 1930. – 136 с.
3. Романов І. Збереження його живим. Під час війни. Психоданаліз у сучасному світі та у воєнні часи / І. Романов // Український психоданалітичний журнал. – Київ: Українська психоданалітична асоціація, 2025. – Т. 3, № 1. – С. 59

ПРИВ'ЯЗАНІСТЬ У СТОСУНКАХ, ЯК ЦЕ ВПЛИВАЄ НА СТОСУНКИ, ТА ЧОМУ НА СЬОГОДНІ ЦЯ ТЕМА АКТУАЛЬНА

КОВАЛЬ Анна, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

У сучасному світі, де темп життя постійно зростає, а спілкування все частіше переходить у віртуальний простір, тема прив'язаності у стосунках стає особливо актуальною. Прив'язаність – це глибокий емоційний зв'язок між людьми, який формується ще з дитинства і впливає на те, як ми будемо стосунки в дорослому житті. Вона визначає, наскільки людина здатна довіряти, відкриватися та відчувати безпеку поруч з іншими. Сьогодні багато психологів зазначають, що типи прив'язаності (безпечна, тривожна, уникаюча чи дезорганізована) значною мірою визначають якість взаємин між партнерами. Від того, яку модель поведінки ми засвоїли в дитинстві, залежить наше вміння любити, підтримувати, сприймати близькість і вирішувати конфлікти.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що сучасні люди часто стикаються з проблемами недовіри, страхом втрати чи залежністю від партнера. Розуміння власного типу прив'язаності допомагає не лише покращити стосунки, а й знайти внутрішню рівновагу, навчитися будувати здорову любов і повагу до себе та іншого.

Прив'язаність – це емоційний зв'язок, що формується в дитинстві під впливом взаємодії з батьками і визначає, як людина буде стосунки в дорослому житті.

Зазвичай виділяють 4 типи прив'язаності у стосунках:

1. Безпечна прив'язаність – коли людина, відчуває себе комфортно, наближаючись до інших. У неї немає страху відмови або надмірної близькості у своїх стосунках. Люди із таким стилем прив'язаності легко налагоджують доброзичливі, відкриті, рівноправні стосунки. Вони не займаються маніпуляціями, а готові до співпраці та компромісу.

2. Амбівалентна або тривожно-амбівалентна прив'язаність – коли людина боїться, що її відкинуть. Вона дуже сильно дорожить близькими стосунками, боїться їх втратити. Людина часто вдається до нав'язливої поведінки, намагається контролювати іншого, телефонувати, писати повідомлення чи постійно підлаштовуватися, тільки щоб її не покинули.

3. Тривожно – відсторонена, або уникаюча прив'язаність характерна для людей, які часто уникають близьких стосунків, проявляють емоційну відчуженість. Інші люди для них ненадійні і є джерелом небезпеки, а не

спокою та комфорту. Зазвичай такі люди прагнуть до незалежності і так себе поведуть. Проте це більше захисна реакція для того, щоб контролювати свої страхи і тривогу, щоб не стати вразливим або залежним від інших.

4. Дезорганізований тип прив'язаності – це коли люди прагнуть до емоційної близькості і одночасно відчують сильний дискомфорт від неї. Не довіряють своїм партнерам і зазвичай намагаються уникати людину, яка їм подобається та добре до них відноситься.

І навпаки, можуть бути у стосунках там де є насильство, пояснюючи це собі якимись нераціональними причинами.

Кохання - глибокий емоційний зв'язок, що базується на взаєморозумінні, повазі та підтримці. Експерт каже, що прив'язаність може базуватися на звичках, комфорті або страху втрати особу. Це може включати в себе потребу у безпеці, але не обов'язково передбачає глибокий емоційний зв'язок. Прив'язаність може бути більше пов'язана з розрахунком та відсутністю глибокого розуміння партнера. Ключова відмінність між ними полягає у тому, що любов розвивається на основі спільних цінностей та емоційної взаємодії, тоді як прив'язаність може бути більше пов'язана із зовнішніми обставинами. Для розрізнення, важливо оцінювати свої відчуття та динаміку відносин. Якщо ви відчуваєте глибокий емоційний зв'язок, підтримку, взаєморозуміння, це, можливо, любов. Важливо те, що справжнє кохання повинно приносити радість та задоволення, а не страх, біль чи розчарування. Не потрібно знищувати себе та свою особистість, щоб комусь догодити, адже людина, яка вас насправді любить, ніколи не допустить цього. Дайте собі можливість бути щасливими та не намагайтесь знайти любов там, де її немає. Просто прийде ваш час і ви обов'язково зустрінете свою справжню половинку, яка принесе в ваше життя тільки позитивні зміни. Багато сучасних стосунків руйнуються не через відсутність почуттів, а через емоційні бар'єри, страх близькості або залежність від партнера. Саме тому важливо розуміти, як формується прив'язаність і як вона впливає на наше спілкування, довіру та здатність любити.

Список використаних джерел:

1. Столяренко О. Б. Психологія особистості: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
2. Партико, Т. Б. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Т. Б. Партико. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 416 с.

ВІЯВ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА У КОМУНІКАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ОВСІЄНКО Денис, к.п.н. ГЛЯНЕНКО К.

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного
університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

Головним способом реалізації особистісних якостей будь-якої людини є комунікація та взаємодія з навколишнім середовищем. Включена в суспільство і його спільноти людина, очевидним чином розвиває набір певних цінностей, норм та характеристик, що в подальшому реалізуються, як у життєвих, так і професійних обставинах. Такий соціальний досвід напряду впливає на формування міжособистісних відносин, спілкування та формує основу для соціальних дій [3].

В педагогічній діяльності, сформовані вчителем цінності стають джерелом для мотивів та цілей, а для студентів, досвід вчителя стає фундаментом, як для отримання академічних та культурних знань, так і для залучення студентів до активної самостійної наукової роботи, розвитку їх творчості та критичного мислення.

Т. Щербан у своїх дослідженнях визначає рівень, якості педагогічної комунікації за набором конкретних складових: спостережливість (дослідницькі здатності); педагогічний такт (гуманістичні); любов до дітей, емпатія (почуттєві); здатність до навіювання, вплив на учнів (сугестивні); здатність проектувати активність учнів (конструктивні); уміння словом виражати свої думки (мовленнєві здатності); здатність використовувати інноваційні методи навчання (дидактичні); уміння підсилювати думки мімікою і пантомімікою (експресивні); вміння організовувати процес навчання і виховання (організаторські); здатність проникати у внутрішній світ учня (перцептивні); знання психології учнів (гностичні); уміння налагоджувати взаємини з людьми (комунікативні); науково-дослідницькі; здатність об'єднувати разом різні, несхожі елементи (синкретичні); здатність допомагати народженню думки, почуттів та образу (майєвтичні) [2, 135 с.].

І дійсно, кожна із заявлених складових буде відрізнятися в своїй реалізації, залежно від індивідуальних фізичних, психологічних та особистісних якостей викладача.

Так, спостережливість, тактовність, емпатія, організаторські елементи перцептивності, способи вирішення конфліктних ситуацій та мовні тактики,

будуть відрізняти в залежності від характеру та темпераменту викладача, його емоційного інтелекту, навичок каузальної атрибуції, рефлексії, ідентифікації, можливостей до боротьби з ірраціональними переконаннями та пошуку конструктивних рішень.

Сугестивність, мовленнєві здатності, комунікативність, майєвтичність будуть по-різному виявляти себе, в залежності від техніки дихання, виразності, чистоти мовлення, орфоепічної грамотності, словарного запасу, засобів логіко-емоційної виразності та адаптивності викладача. Мова в цьому випадку стане засобом самовираження та віддзеркалюють професійні знання, моральні та психологічні аспекти особистості вчителя та його вміння висловлювати думки, вести педагогічні бесіди, ставати прикладом до наслідування [1].

Експресивні особливості та зовнішній вигляд будуть виражатися по-різному, адже кожна людина має свої особливості підсвідомого невербального спілкування: міміка, жести, поза, хода, візуальний контакт та інші фактори, очевидним чином будуть формувати враження, щодо поведінкових проявів викладача. Психологи, що досліджували вплив невербального спілкування, дійшли до твердження, що «60-80% комунікації відбувається з використання невербальних засобів, значущість у спілкуванні міміки, жести становить 55%, інтонації – 38%, слів – 7%, більш 90% інформації з перших секунд спілкування передається невербальними засобами» [1, 150 с.]. Це твердження ймовірним чином описує значущість та ефективність невербальних елементів мови.

Крім того, сам навчальний процес буде мати свої відмінності, адже в залежності до свого ставлення до предмету введення, досвіду роботи з колегами та учнями, зацікавленості в конкретній темі, кожен вчитель може по-різному проявляти рівень власної ініціативності, залучення креативних навичок, щодо організації плану ведення заняття та підготовки матеріалу.

Комунікація за такому підході, стає багатогранним способом реалізації особистісних якостей та потужним засобом для впливу на інших людей, формування власного іміджу та створення бажаного настрою та атмосфери, що в свою чергу допомагає співрозмовнику залучитись до активної взаємодії. Стиль спілкування педагога напряду впливає на загальний хід навчального процесу та є прямим відображенням існуючих моральних цінностей та якості професійної діяльності, формуючи принципи на яких буде ґрунтуватись освітній процес та взаємодія з колегами і здобувачами освіти.

Отже, викладач, що володіє повним набором комунікаційних складових, може не тільки надавати наукову інформацію, що залишиться в довгостроковій пам'яті, але й правильно організувати освітній процес, побудувати відносини

базовані на повазі та довірі, зможе адаптуватися під конфліктні ситуації та індивідуальні особливості колективу та отримувати постійний та якісний зворотній зв'язок, формуючи можливості для самоаналізу, рефлексії, що стануть джерелом для розвитку професійних педагогічних якостей та компетентностей.

Список використаних джерел:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : «Академія», 2006. - 257 с.
2. Карпенко Є. В. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посіб. Львів, 2014.- 152 с.
3. Соціологія / Требін М. П. та ін ; за ред. М. П. Требіна. Харків, 2010.- 224 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЛОВИХ ПЕРЕГОВОРІВ

НАГОРНА Валерія, РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Одним із головних засобів дипломатії є проведення переговорів, але ділові переговори це не лише обмін інформацією, але й складний психологічний процес. Психологія, як наука по поведінку і психіку людини, відіграє надзвичайно важливу роль у підготовці, проведенні та аналізі результатів ділових переговорів. Вона вчить нас не просто говорити, а чути, не просто слухати, а розуміти, розпізнавати емоції та наміри партнера по переговорах, навіть якщо вони не говорять про це прямо.

Ефективна психологічна підготовка є запорукою успішних переговорів. Вона включає не лише збір інформації про предмет переговорів, але й про потенційних учасників: їхні цілі, інтереси, можливі психологічні особливості. Важливо визначити власні сильні та слабкі сторони, а також потенційні емоційні тригери. Психологічна готовність передбачає формування впевненості, стресостійкості та позитивного настрою, що допоможе ефективно реагувати на непередбачувані ситуації.

Одним з найважливіших психологічних факторів у переговорах є перцепція, тобто процес сприймання іншої сторони. Успішні переговорники повинні вміти формувати позитивне враження про себе, а також коректно інтерпретувати сигнали, що подає інша сторона – вербальні та невербальні. Невербальні сигнали – міміка, жести, постава, зоровий контакт, дистанція – становлять значну частину комунікації. Вони можуть підтверджувати або суперечити сказаному, видавати приховані емоції та наміри.

Не менш важливою є емоційна компетентність, під час переговорів емоції можуть мати як позитивний, так і деструктивний вплив на процес і результат взаємодії. Важливо вміти розпізнавати та керувати як власними емоціями, так і емоціями партнера. Контроль над емоціями дозволяє зберігати раціональність, уникати імпульсивних рішень та маніпуляцій, спрямовуючи обговорення в конструктивне русло.

Окрему увагу варто приділити мотиваційним аспектам. Розуміння мотивів, які керують поведінкою партнера, дозволяє будувати аргументацію, яка буде сприйнята з більшою довірою. Наприклад, орієнтація на досягнення, потреба у контролі, прагнення до стабільності чи визнання можуть обумовлювати різні стилі ведення переговорів – від кооперативного до конкурентного.

Також значну роль відіграють когнітивні процеси, зокрема – увага, пам'ять, мислення та прийняття рішень. Важливо розуміти, як когнітивні упередження, груповий тиск або емоційний стан можуть впливати на вибір. Людина під час переговорів обробляє велику кількість інформації, тому психологічна підготовка допомагає уникати когнітивних викривлень, наприклад ефекту фреймингу, упередження підтвердження або ефекту якоря. Особи з високим рівнем критичного мислення та когнітивної гнучкості здатні адаптуватися до змінних умов, ефективно реагувати на неочікувані виклики і приймати обґрунтовані рішення.

Психологія також є базою для розвитку навичок переконання та впливу, що є ключовими в переговорному процесі. Аргументація, апеляція до емоцій, використання авторитету, демонстрація взаємної вигоди – все це ґрунтується на психологічних механізмах сприйняття і прийняття рішень. Психологічні прийоми, такі як надання обмежених опцій, акцент на вигодах або створення відчуття терміновості, можуть допомогти підштовхнути до потрібного рішення. Знання теорій впливу (наприклад, концепції Роберта Чалдіні) дозволяє більш ефективно формувати меседжі та будувати стратегії ведення діалогу. Однак, етично важливо використовувати ці інструменти відповідально.

Окремо варто зазначити значення індивідуального стилю переговорника, який формується під впливом типу темпераменту, рівня тривожності, особистісних установок та соціального досвіду. Інтроверти та екстраверти, наприклад, мають різну манеру ведення переговорів: перші – більш зосереджені на змісті, другі – на емоційній складовій взаємодії. Ефективні переговорники здатні адаптувати свій стиль відповідно до ситуації та особливостей партнера.

Отже, психологія є невід'ємною складовою процесу ділових переговорів, забезпечуючи не лише глибше розуміння партнера, а й оптимізацію власної поведінки. Формування психологічної компетентності переговорника дозволяє зменшити ризики непорозуміння, підвищити ефективність комунікації, зміцнити ділові зв'язки та досягти максимально вигідних результатів для обох сторін.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєв І. Діловий етикет : 2-е вид., перероб. і доп / Афанасьєв І. – К. : «Альтерпрес», 2001. – 352 с.
2. Галушко В. П. Діловий протокол та ведення переговорів / Галушко В. П. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2002. – 223 с.
3. Герчанівська П. Е. Культура управління : навч. посібник / Герчанівська П. Е. – К. : ІВЦ Видавництво “Політехніка”, 2005. – 152 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : навч. посібник / Орбан-Лембрик Л. Е. – К. : Академвидав, 2003. – 568 с.

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЯК УМОВА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

КОМАХА Єлизавета, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Самоактуалізація – це прагнення людини до повного розкриття свого потенціалу, здібностей і внутрішньої природи. Це безперервний процес розвитку, самопізнання й прийняття себе, тісно пов'язаний із самореалізацією та пошуком сенсу життя.

У широкому розумінні самоактуалізація означає прагнення до єдності й цілісності особистості. Вона забезпечує узгодженість між «реальним» і «ідеальним» Я, що є основою психічного здоров'я, гармонійного сприйняття себе, світу та власних цілей.

Поняття самоактуалізації та самореалізації взаємопов'язані, проте відображають різні аспекти розвитку особистості.

Самоактуалізація (від англ. self-actualization) – це процес виявлення та розвитку внутрішнього потенціалу людини, її природних можливостей, здібностей і смисложиттєвих орієнтацій. Вона передбачає усвідомлення власної унікальності, формування внутрішньої гармонії, прагнення до автентичності та досягнення особистісної зрілості.

Самореалізація – це процес практичного втілення результатів самоактуалізації у зовнішній діяльності, соціальних ролях та життєвих досягненнях. Вона виражається у конкретних формах діяльності, спілкуванні, творчості, професійних або громадських ініціативах.

Таким чином, самоактуалізація є передумовою самореалізації.

Перша – це шлях внутрішнього становлення, друга – його зовнішнє втілення.

Людина усвідомила, що її покликання – допомагати іншим (це результат самоактуалізації). Вона вирішує стати психологом і відкриває власний центр психологічної підтримки (це вже самореалізація).

За своїми проявами самоактуалізація може бути діяльнісною, соціальною та особистісною. Діяльнісна виражається в прагненні робити свою справу якісно й зі змістом; соціальна – у налагодженні гармонійних стосунків з іншими; особистісна – у внутрішньому самопізнанні, прийнятті себе, усвідомленні власної унікальності. Кожен із цих аспектів пов'язаний зі станом психічного благополуччя, адже сприяє формуванню почуття сенсу життя, стабільної самооцінки, емоційної рівноваги та впевненості у власних можливостях.

Проблему самоактуалізації досліджували багато видатних психологів, зокрема А. Маслоу, який визначав її як вищу потребу людини, що стоїть на вершині його піраміди потреб. Лише задовольнивши базові фізіологічні, соціальні та потреби в безпеці, людина прагне розкрити свої здібності, таланти й духовний потенціал. Самоактуалізація, за Маслоу, – це прагнення стати тим, ким людина може стати. Подібної думки дотримувався К. Роджерс, який вважав самоактуалізацію природною тенденцією до розвитку, гармонії та психологічного зростання.

Самоактуалізація є процесом розкриття й реалізації внутрішнього потенціалу особистості, що безпосередньо пов'язане з формуванням і підтриманням психічного здоров'я. Вона сприяє глибшому розумінню власного «Я», розвитку здатності до саморегуляції, зміцненню внутрішньої мотивації, гармонізації внутрішнього світу людини та формуванню цілісної, зрілої особистості.

1. Самоактуалізація і самосвідомість.

У процесі самоактуалізації людина глибше усвідомлює свої цінності, потреби, інтереси, сильні та слабкі сторони. Це формує реалістичне уявлення про себе, зменшує внутрішні конфлікти й допомагає прийняти власну індивідуальність. Вона діє узгоджено зі своїми переконаннями, що знижує рівень напруги та тривожності.

2. Самоактуалізація і саморегуляція.

Самоактуалізована особистість уміє керувати емоціями, поведінкою й рішеннями. Усвідомлюючи свої потреби й цілі, людина регулює внутрішній стан незалежно від обставин. Вона діє не імпульсивно, а з позиції внутрішньої рівноваги, що забезпечує стійкість до стресу, адаптивність і психічну стабільність.

3. Самоактуалізація і внутрішня мотивація.

Прагнення до самоактуалізації спонукає людину діяти не заради зовнішніх винагород, а через внутрішнє задоволення від розвитку. Така мотивація стійка й наповнена особистісним змістом. Людина, що керується внутрішнім бажанням зростати, відчуває натхнення, енергію та сенс життя, що підтримує її психічне благополуччя.

4. Самоактуалізація і гармонізація особистості.

У процесі розкриття потенціалу інтегруються різні сторони особистості – розумова, емоційна, духовна, поведінкова. Людина досягає внутрішньої цілісності, зникає розрив між «повинен» і «хочу». Такий баланс забезпечує гармонійне функціонування психіки, позитивні емоції й стабільну самооцінку.

5. Самоактуалізація як умова психічного здоров'я.

Психічне здоров'я – це не лише відсутність розладів, а й здатність до розвитку, адаптації та відчуття сенсу життя. Самоактуалізація сприяє цьому, бо реалізована людина відчуває повноту буття, задоволення від себе й своїх дій. Вона більш стійка до труднощів, має усвідомлені цінності та внутрішню рівновагу – основу психічного благополуччя.

У процесі самоактуалізації особистість проходить кілька етапів: самовизначення, самовираження, особистісне зростання та інтеграція. Кожен із них пов'язаний із формуванням внутрішнього сенсу, відчуттям автентичності й відповідальності за власне життя.

1. Самовизначення – це початковий етап, коли людина починає усвідомлювати власні цінності, інтереси, здібності та життєві цілі. Вона задається питаннями: Хто я? Чого хочу? У чому мій сенс? Це створює основу для подальшого внутрішнього розвитку.

2. Самовираження – етап, на якому особистість починає виявляти свої можливості у поведінці, спілкуванні, творчості чи діяльності. Це спроба зробити видимим те, що усвідомлено всередині, – свій внутрішній світ, переконання, почуття, здібності.

3. Особистісне зростання – процес подолання внутрішніх суперечностей, виходу за межі звичних обмежень і розширення власних можливостей. Людина вчиться приймати себе, не заперечуючи потреби змінюватися. Саме на цьому етапі формується зрілість і внутрішня стійкість.

4. Інтеграція – завершальний етап, коли всі попередні складові поєднуються в цілісну систему. Людина досягає гармонії між своїми цінностями, діями та почуттями. Вона усвідомлює себе як єдине «Я», приймає відповідальність за своє життя та взаємини з іншими.

Таким чином, самоактуалізація – це не одноразова подія, а поступовий рух до внутрішньої цілісності, що забезпечує психологічну рівновагу, емоційну стабільність і здатність будувати здорові стосунки з навколишнім світом.

Отже, самоактуалізація є необхідною умовою психічного здоров'я, оскільки сприяє гармонійному розвитку, внутрішній цілісності та стійкості особистості. У процесі самопізнання, самовираження й особистісного зростання людина формує зріле «Я», здатне до саморегуляції, усвідомлених рішень і відповідальності.

На відміну від самореалізації, спрямованої на зовнішні досягнення, самоактуалізація відображає внутрішній розвиток і пошук сенсу життя. Вона забезпечує психологічну рівновагу, позитивне ставлення до себе й інших, а також створює основу для глибокого відчуття щастя та внутрішньої свободи.

ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ З ТВАРИНАМИ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

ШЕВЧЕНКО Олеся, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

У сучасному світі проблема соціальної ізоляції дітей із розладами аутистичного спектра (РАС) є надзвичайно актуальною. Такі діти мають труднощі у спілкуванні, не завжди розуміють емоції інших людей, часто уникають контакту й надають перевагу самотності або рутинним діям. Одним із найефективніших напрямів є спілкування з тваринами – зоотерапія.

Зоотерапія – це метод психокорекційної та реабілітаційної роботи, у якому спеціально підготовлена тварина виступає посередником між фахівцем і дитиною. До цього напрямку належать:

- каністерапія (терапія з собаками),
- іпотерапія (з конями),
- фелінотерапія (з котами),
- дельфінотерапія (з дельфінами) тощо.

Головна цінність цього методу в тому, що тварини не сприймають людину через соціальні очікування чи стереотипи – вони реагують на щирі емоції. Для дитини з аутизмом це особливо важливо, адже саме щирість і безумовне прийняття часто є тим, чого їй бракує у спілкуванні з людьми. Тварина, зокрема собака, створює атмосферу довіри й безпеки. Дитина, яка зазвичай не йде на контакт з іншими, може вперше проявити емоцію саме у присутності собаки: усміхнутися, торкнутися, обійняти. Під час занять із каністерапії діти часто починають самостійно промовляти команди («Сидіти», «Дай лапу»), спостерігають реакції собаки, і це стимулює мовлення та розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Такий досвід формує відчуття впливу на навколишній світ, що надзвичайно важливо для дитини з аутизмом, у якої часто спостерігається відчуття «відірваності» від реальності. Спілкування з тваринами сприяє розвитку емпатії. Доглядаючи за твариною – годуванням, розчісуванням, іграми – дитина вчиться розуміти її потреби, бачити, коли собаці приємно, коли вона хоче гратися чи відпочити.

Через це формується емоційний інтелект – здатність розуміти емоції іншої істоти й реагувати на них. Згодом дитина переносить ці навички у людські стосунки: вчиться відчувати настрій іншого, співпереживати, бути обережнішою у поведінці. З психологічного погляду, у присутності тварини активізуються зони мозку, що відповідають за емоційне задоволення і відчуття

безпеки. Від дотику до собаки знижується рівень кортизолу (гормону стресу) і підвищується рівень окситоцину – «гормону прихильності». Це фізіологічне підґрунтя пояснює, чому дитина відчуває спокій і довіру саме поруч із твариною. Такий стан є ідеальним для навчання: у спокої дитина краще сприймає інформацію, концентрує увагу, легше наслідує дії дорослого. Під час занять з каністерапії важливу роль відіграє ігровий компонент. Діти кидають м'яч собаці, дають команди, вчаться чекати своєї черги, радіють успіхам. Це – соціальні навички, які у звичайних умовах засвоюються важко, бо дитина з аутизмом часто не відчуває внутрішньої мотивації до взаємодії. Але коли поруч собака, взаємодія набуває емоційного сенсу. Дитина починає розуміти, що співпраця приносить задоволення, і що комунікація може бути приємною.

Важливо, що зоотерапія не лише розвиває соціальність, а й допомагає зменшити тривожність і агресивність. У дітей із РАС часто спостерігаються напади емоційного збудження, самоізоляції або крику, коли вони не можуть виразити емоції словами. У присутності тварини такі стани м'якшають. Дитина заспокоюється, відчуває тілесне тепло, ритм дихання собаки, може просто сидіти поруч – і це теж терапевтичний процес. Спокійна взаємодія допомагає стабілізувати нервову систему й відновити емоційну рівновагу. Дослідження показують, що після кількох місяців зоотерапії діти стають більш відкритими, починають самостійно звертатися до дорослих, посміхатися, більше проявляти ініціативи в грі. В українських центрах реабілітації вже існує позитивний досвід застосування зоотерапії. Наприклад, у Київському центрі «Дитина з майбутнім» каністерапія проводиться у формі ігор: діти кидають собаці м'яч, вчаться давати команди, спостерігають за її реакціями. За словами фахівців, діти, які спочатку боялися або ігнорували тварину, через кілька занять самі проявляють ініціативу – хочуть гладити собаку, пригощати, кликати її. Така зміна свідчить про пробудження емоційної сфери, яка часто «закрита» у дітей з аутизмом. Не менш важливо, що спілкування з тваринами розвиває відповідальність і самостійність. Коли дитині доручають погодувати чи почистити тварину, вона виконує завдання, що має конкретний результат. Це створює відчуття власної компетентності – «я можу, я допомагаю, я корисний». Так формується самооцінка й внутрішня мотивація до дії.

Психологічна цінність цього методу полягає ще й у тому, що тварина виступає нейтральним емоційним посередником між дитиною і дорослим. Часто дитина не готова безпосередньо контактувати з психологом, але охоче взаємодіє із собакою. Через цю взаємодію фахівець може поступово включатися у процес, не порушуючи меж безпеки дитини. Таким чином, собака допомагає налагодити терапевтичний альянс. Однак варто пам'ятати, що використання тварин у терапії має бути етичним і професійним. Тварини

повинні бути здоровими, спеціально навченими, не проявляти страху або агресії. Під час занять обов'язково враховуються індивідуальні особливості дитини, рівень її чутливості, реакції на дотик, звуки, нові стимули. Заняття тривають коротко, щоб не перевтомлювати ні дитину, ні тварину. Важливо також пояснювати дітям правила взаємодії: як можна торкатись, як треба говорити, коли собаці потрібен відпочинок. Якщо розглядати спілкування з тваринами у ширшому сенсі, то його користь виходить далеко за межі аутизму.

Отже, спілкування з тваринами – це не просто приємна взаємодія, а глибокий психологічний процес, який допомагає дитині з аутизмом зробити крок назустріч світу. Тварина не вимагає бути «нормальним» – вона приймає, якою дитина є. І саме через це прийняття у дитини з'являється шанс розкритися, спробувати нові форми поведінки, побачити, що спілкування може бути джерелом радості, а не страху.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОФІЛЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ТИПИ ТЕМПЕРАМЕНТУ, РИСИ ОСОБИСТОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПАТЕРНИ, ЩО СПРИЯЮТЬ УСПІШНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ХАРУТА Кристина, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Військова служба є особливим видом професійної діяльності, що наразі стала однією з професій з найбільшим попитом. Отже, з точки зору психолога, розглянемо психопрофіль військового. Цей вид діяльності вимагає від особистості високого рівня психологічної готовності, дисциплінованості та здатності діяти в умовах постійного ризику. Психологічний профіль військовослужбовця формується на основі комплексу індивідуально-психологічних характеристик, серед яких провідне місце займають тип темпераменту, риси особистості, мотиваційна сфера та особливості емоційно-вольової регуляції.

Темперамент визначає динамічні аспекти психічної діяльності – швидкість реакцій, емоційну стійкість, схильність до ризику та способ адаптації до стресових ситуацій. Дослідження показують, що найбільш придатними для військової служби є сангвінічний і флегматичний типи темпераменту.

Сангвініки характеризуються високою активністю, емоційною стабільністю, комунікабельністю та здатністю швидко пристосовуватися до змін у бойовій обстановці. Вони добре працюють у групі, мають гнучке мислення і вміють підтримувати бойовий дух.

Флегматики відзначаються рівноваженістю, витримкою і стабільністю емоційних реакцій. Ці якості роблять їх надійними у виконанні тривалих завдань, що потребують точності та концентрації.

Холерики можуть бути ефективними у кризових ситуаціях завдяки рішучості та енергії, проте схильність до імпульсивності вимагає розвитку самоконтролю та дисципліни.

Меланхоліки рідше виявляють стійкість у стресових умовах, однак вони здатні до аналітичного мислення, що робить їх корисними у штабній, розвідувальній або аналітичній роботі.

Риси особистості, що визначають ефективність військової служби

Психологічна ефективність військовослужбовця залежить від комплексу особистісних рис, серед яких ключовими є:

Відповідальність та дисциплінованість – забезпечують дотримання наказів і норм військової етики;

Самоконтроль і емоційна стабільність – сприяють збереженню ясності мислення у стресових ситуаціях; Рішучість і сміливість – дають змогу швидко приймати рішення в умовах ризику; Колективізм і здатність до співпраці – формують згуртованість підрозділу; Толерантність до невизначеності – забезпечує психологічну гнучкість у бойових умовах; Мотивація служіння – підтримує внутрішню готовність до самопожертви заради колективу чи держави. Психологічні патерни поведінки військовослужбовців Успішні військовослужбовці демонструють певні повторювані моделі поведінки, які забезпечують їхню ефективність:

1. Орієнтація на мету, а не на емоцію – здатність діяти раціонально навіть під тиском емоцій.
2. Оперативне мислення – вміння швидко оцінювати ситуацію та приймати рішення в умовах невизначеності.
3. Адаптивна агресія – уміння спрямовувати енергію боротьби на досягнення цілі, не переходячи межу деструктивності.
4. Соціальна підтримка і згуртованість – здатність довіряти побратимам і підтримувати їх у стресових умовах. Акцентуації характеру та межові стани. Деякі акцентуації характеру можуть мати функціональний ефект у військовій діяльності: Гіпертимна акцентуація сприяє оптимізму, активності та високій працездатності.

Демонстративна – підвищує здатність до самопрезентації та лідерства. Обсесивно-компульсивні риси можуть бути корисними для підтримання дисципліни та порядку.

Водночас надмірний розвиток цих рис або поєднання з патологічними тенденціями (наприклад, параноїдними чи асоціальними) є деструктивним і може призвести до девіантної поведінки.

Також не варто забувати не що військові під час виконання службових завдань отримують психологічні травми, найбільш розповсюдженою є ПТСР. Тож розглянемо також вплив типу темпераменту на успішність психокорекції ПТСР.

Відповідно до спостережень сангвінічний темперамент – найбільш сприятливий до психокорекції.

Сангвініки відзначаються емоційною гнучкістю, позитивним світосприйняттям і здатністю швидко адаптуватися до змін. У процесі психотерапії вони: легше встановлюють довірливий контакт із психологом; охоче включаються в групову або когнітивно-поведінкову терапію; здатні швидше переосмислити травматичний досвід і знайти в ньому сенс.

Флегматики добре піддаються психокорекції, але процес відновлення є повільним і вимагає стабільності та терпіння.

Холерики важче входять у терапію, але після встановлення довіри можуть показати помітний прогрес.

Меланхоліки піддаються психокорекції повільно, але результати – стабільні та глибокі, за умови підтримки й безпечного терапевтичного середовища.

Отже, психологічний профіль ефективного військовослужбовця має поєднувати емоційну врівноваженість, самоконтроль, рішучість і здатність до співпраці. Це є дуже важливою складовою процесу підбору кадрів для такої діяльності. Оптимальні типи темпераменту для такої роботи – сангвінічний і флегматичний, в також сангвінікам буде легше подолати травматичний досвід війни та повернутися до звичайного життя. Однак за умови розвиненого самоконтролю ефективними можуть бути й інші типи темпераменту. Важливу роль відіграють акцентуації характеру, які, за умови корекції, підсилюють функціональні якості особистості. У сукупності ці фактори забезпечують психологічну готовність до дії в екстремальних умовах, що є основою професійної надійності військовослужбовця.

Список використаних джерел:

1. Стреляу Я. Темперамент: теорія і дослідження. – Варшава, 1982.
2. Петренко В. Ф. Психологічна готовність військовослужбовців до дій в екстремальних умовах. – К.: НАОУ, 2018.
3. American Psychological Association. Clinical Practice Guideline for the Treatment of PTSD. – APA, 2017.
4. Виноградова Г. Психологічна допомога військовослужбовцям із ПТСР. – К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка, 2020.
5. Herman J. L. Trauma and Recovery. – Basic Books, 2015. – 336 с

ЗВУКОЧУТЛИВІСТЬ ТА ВПЛИВ ШУМУ НА ДОСТУПНІСТЬ СЕРЕДОВИЩА

ЧЕРНІЙ Забава, доц. ВОЛКОВ Д.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Звукочутливість, або звукова гіперреактивність – вид сенсорної чутливості, набута або вроджена підвищена аудіочутливість, через яку повсякденні звуки можуть бути неприємними або болісними для людини. Включають в себе гіперакузію (аномально гострий слух або (і) хвороблива чутливість до звуків) та мізофонію (це негативне ставлення і навіть відраза до звуків. Ця патологія є неврологічним розладом та медичною проблемою. Найчастіше мізофонія буває селективною – тобто, ненависть до звуків вибіркова. Люди з цим захворюванням страждають на підвищену звукову чутливість, яка пов'язана з певними звуками).

Це може значно впливати на якість життя: людина, що не має можливості витримати гулу натовпу, буде уникати соціальних подій та скупчень, що може призводити до ізоляції та складнощів з порозумінням інших. Шум також впливає на працездатність, можливість відпочивати та душевний спокій людини. Звукочутлива людина втрачає багато сил на контакт з зовнішнім світом, що залишає її втомленою та роздратованою. Про такий досвід повідомляють представники різних груп населення, такі як люди з синдромом дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ), аутизмом, тінітусом, пост-травматичним розладом, що поширюється серед населення через стан війни.

Більша частина існуючих матеріалів по праці з гіперакузією зосереджені на «виправленні» звукочутливості, зменшенні проявів «некоректної» поведінки та заохочуванні повернення до нормалізованого стану мозку, що часто не є повністю можливим та лише поглиблює тенденцію маскування та зневаги проблеми. Ігнорування сенсорної гіперреактивності призводить до постійного стану підвищеного стресу, що може мати психосоматичні або поведінкові наслідки та поглиблювати негативний стан життя людини.

Більшість суспільних заходів та середовищ оперують базуючись на ідеї що усі люди, що їх відвідують, мають однаково високу терплячість до гучності. Для звукочутливих особливим випробуванням стають гіпермаркети, вулиці, суміжні з активними шосе, або на яких працюють генератори, виробничі підприємства, навчальна середа (навчальні заклади середньої та вищої освіти) колективні святкування тощо.

Звукочутливі діти можуть уникати знаходження в класній кімнаті під час перерви, шкільних святкувань, випускних через неспроможність витримати шум. Шумні класні кімнати або аудиторії спричиняють стресовий стан учнів та студентів, відволікають від навчального матеріалу, сприяють погіршенню пам'яті, уваги та когнітивних здібностей. Робітники, що працюють в надгучній середі втрачають зосередженість на роботі, що підвищує ризик нещасних випадків, психосоматичні наслідки постійного стресу сприяють зменшеній продуктивності та відвідуваності через захворювання. Шум утворює ворожу середу, що виключає з себе частину населення та підвищує рівень стресу як в звукочутливих людей, так і в людей зі стандартною чутливістю.

Таким чином розуміємо, що пристосування середовищ з думкою про гучність людей стане позитивним впливом на все населення і надасть доступ до кращої якості життя та більших можливостей для значної частки населення.

Приклади адаптації середовища для звукочутливих людей та/або зменшення шуму, його впливу на людей в ньому:

- Політики контролю шуму: правила обмеження гучності технологічних виробів, музики відповідно до фіксованих норм, виділення тихих зон відпочинку на робочих місцях та в навчальних закладах.
- Поширення захисних засобів слуху: надання захисних навушників на робочих місцях, в навчальних закладах, на суспільних заходах.
- Поширення засобів зниження шуму на робочих місцях, таких як глушники та гальмівні пристрої двигунів, що зменшують гучність техніки.
- Популяризація знань про проблему шуму: тренінги, навчальні лекції в школах, інформаційні кампанії що поширюють інформацію про гіперакузію, що підвищить обізнаність про проблему та змодельює більш лояльне та інформоване ставлення до звукочутливих людей.

ПЕРЕХОДИ ПСИХОЛОГІЇ В ПЛОЩИНУ ЕЗОТЕРИКИ: ПРИЧИНИ, РИЗИКИ Й НАСЛІДКИ

ФАРАТ Каріна, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

У сучасному суспільстві психологічна допомога стала однією з найбільш затребуваних сфер професійних послуг. Зростання інтересу до ментального здоров'я формує високий попит на спеціалістів, здатних забезпечити якісну та ефективну допомогу. Водночас разом із розвитком доказової психології стрімко поширюються й ненаукові, псевдонаукові та інтерфейсні практики, що перебувають на межі науки та езотерики. Це створює значні ризики для клієнтів і загрожує дискредитацією самої професії психолога.

Психологія як наука базується на застосуванні систематичних методів дослідження, об'єктивній перевірці гіпотез та принципах фальсифікації. Доказова практика інтегрує три ключові компоненти: результати найкращих наукових досліджень, професійну експертизу фахівця та індивідуальні характеристики клієнта. Порушення хоча б одного з цих компонентів знижує ефективність втручання та підвищує ймовірність помилки.

Проблема псевдонаукових підходів полягає у відсутності емпіричного підтвердження, недотриманні методологічних стандартів, відмові від наукової перевірки та апеляції до особистого досвіду, «інтуїції» або «енергетичних» концепцій. Прикладами таких підходів є

- астропсихологія,
- регресивна терапія у «минулі життя»,
- нумерологічні консультації,
- робота з «кармою»,
- «енергетичні чистки» чи діагностика за біополем.

Вони часто маскуються під професійну діяльність, підмінюючи наукові терміни езотеричними поясненнями.

Однією з причин популярності псевдонауки є її простота та привабливість: вона обіцяє швидкі результати, дає ілюзію глибокого розуміння та не вимагає складних процедур чи тривалої терапії. Соціальні мережі посилюють цю тенденцію, створюючи інформаційне середовище, в якому харизматичні «гуру-психологи» набувають більшого впливу, ніж фахівці, які працюють відповідно до наукових стандартів. Популярність такого контенту формує хибне уявлення про психологію, спрощуючи складні наукові знання до рівня мотиваційних тез або містичних пояснень.

Найбільшу небезпеку становить робота з вразливими групами – людьми, які пережили травму, втрату, стрес, мають тривожні чи депресивні стани. Застосування псевдонаукових методів у таких випадках може призвести до затримки ефективного лікування, погіршення стану, зростання почуття провини або залежності від «фахівця». Деякі практики можуть прямо шкодити, нав'язуючи людині хибні інтерпретації її проблем («кармічні борги», «енергетичні ураження»), що спричиняють вторинну травматизацію.

Етичні кодекси провідних професійних асоціацій світу наголошують на необхідності роботи лише в межах власної компетенції та наданні клієнту повної інформації про методи, що використовуються. Психолог, який застосовує неперевірені техніки без пояснення їх статусу, порушує принципи інформованої згоди та професійної етики. Комерційний інтерес також може відігравати роль у просуванні швидких, популярних, але ненаукових підходів.

Критеріями науковості психологічного методу є наявність контрольованих досліджень, рандомізованих випробувань, метааналізів, стандартизованих протоколів та валідних інструментів оцінки результатів. Псевдонаукові практики таких критеріїв не мають. Вони зазвичай спираються на особисті свідчення, неперевірені теорії, суб'єктивні інтерпретації або виключно позитивні відгуки без контролю можливих негативних наслідків.

Проблема також полягає у недостатній науковій грамотності населення та студентів-психологів. Навчальні програми мають містити ґрунтовні курси з методології науки, критичного мислення, етики та статистики, що дозволить формувати компетентність майбутніх фахівців й зменшить ризик переходу до ненаукових практик. Розвиток наукової комунікації, підвищення професійної культури та регламентація діяльності допоможуть захистити клієнтів від недобросовісних «практиків».

Таким чином, псевдонаукові практики в психології становлять реальну загрозу для психічного здоров'я населення та репутації професії. Вони можуть створювати хибні очікування, сприяти погіршенню стану та відкладанню кваліфікованої допомоги. Єдиним шляхом мінімізації цих ризиків є системне впровадження доказової практики, підвищення професійних стандартів і розвиток критичного мислення як серед фахівців, так і серед клієнтів. Психологічна спільнота повинна активно формувати позиції щодо неприпустимості ненаукових методів, популяризувати знання та роз'яснювати суспільству критерії вибору компетентного спеціаліста.

Список використаних джерел:

1. Психологія екстремальних ситуацій: методичні рекомендації та матеріали для самостійної роботи студентів. – Миколаїв : НУК ім. адмірала Макарова, 2022. – 36 с. – Режим доступу: <https://nuos.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/OK-14.-MR.-Psihologiya-ekstremalnih-situacij.pdf>
2. Lilienfeld, S. O., Lynn, S. J., & Lohr, J. M. (Eds.).
3. Science and Pseudoscience in Clinical Psychology. – 2nd ed. – New York : The Guilford Press, 2014. – 515 p. – ISBN 978-1462517893. – Режим доступу: <https://www.cms.guilford.com/books/Science-and-Pseudoscience-in-Clinical-Psychology/Lilienfeld-Lynn-Lohr/9781462517893/summary>
4. American Psychological Association.
5. Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. – Washington, DC : APA, 2017. – Режим доступу: <https://proyectoetica.org/wp-content/uploads/2016/03/apa-ethics-code-2017.pdf>
6. Психологія екстремальних ситуацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.scribd.com/document/897758955/психологія-екстремальних-ситуацій>

ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ ОСОБИСТОСТІ

ЛЄВШІН Володимир, доц. ЧИЧКОВ А.Г.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

У психології визначення поняття особистості є неоднозначним та складним. Проблема особистості була цікава людині здавна. Особистість -це індивід, член суспільства, об'єкт пізнання, розумна істота, носій свідомості, вона має певні психологічні характеристики.

Виділяють три періоди у розвитку поглядів на особистість: філософсько-літературний, клінічний та експериментальний.

До початку ХІХ століття існував філософсько-літературний період. Основним методом дослідження було спостереження за поведінкою людей, моральною та соціальною природою людини. Це можна побачити в роботах Геракліта, Сократа, Платона, Канта та інших.

Особистість у Сократа – свідома, розумна людина, здатна до самопізнання та самовдосконалення. Він вважав, що людина стає справжньою, коли усвідомить власні думки, мотиви та буде відповідальною. Його гасло «Пізнай самого себе» актуально й сьогодні.

Особистість у Канта - вільна істота, що відповідає за власні вчинки.

До першої чверті ХХ століття у клінічний період тема особистості стала розглядатися з точки зору наукових досліджень. Досліджували не тільки здорових, а й психічно хворих людей, це дозволило виявити психологічні особливості здорових людей. Але, на жаль, в теорію особистості включали риси не тільки здорових, а й хворих людей.

З.Фрейд розглядав особистість через структуру психіки. Він вважав, що психіка й свідомість не збігаються. У психічному житті людини Фрейд виділяє три рівні – свідоме, підсвідоме, несвідоме. Потрібно розглядати їх в єдності, тоді можна зрозуміти наші думки та фантазії. Особистість у Фрейда – це система, в якій відбувається конфлікт між несвідомим (Воно), свідомим (Я) та внутрішнім моральним контролем (Над-Я).

К.Юнг вважав, що особистість людини включає три рівні: свідоме, особисте несвідоме і колективне несвідоме. Колективне несвідоме утворюється із пам'яті всього минулого людства, що впливає на особистість людини, визначає поведінку з моменту народження.

Засновник індивідуальної психології А.Адлер вважав найважливішою тенденцією в розвитку особистості – її прагнення зберегти в цілісності свою

індивідуальність, усвідомлювати і розвивати її. Особистість – єдине ціле, що наділено творчою силою, а почуття меншовартості стимулює прагнути до досконалості.

Експериментальний період триває від початку XX століття до нашого часу. На початку періоду особистість розглядалася як сукупність окремих психічних функцій, що не давало цілісної картини особистості. В цей період виникають математичні методи оброблення даних експерименту, спостереження та опитування.

У гуманістичній психології людина – це свідомо і розумна істота, яка будує своє життя, прагне до досконалості. Така особистість творча і самодостатня. Особистість – це відкрита система, активна, креативна, здатна до автентичного існування, здатна до зростання.

Особистість у А.Маслоу прагне до самореалізації, якщо немає перешкод і визначається через ієрархію потреб. На першому рівні – фізіологічні потреби, які повинні бути задоволені першочергово. Другий рівень – потреба в безпеці, третій – потреба приналежності і любові, четвертий – потреба в самоповазі, п'ятий – потреби в самореалізації та естетичні потреби. Вони задовольняються послідовно.

Г.Оллпорт, Г.Айзенк, Р.Кеттел – представники диспозиційного напрямку у вивченні особистості. Особистість – це динамічна система психофізіологічних особливостей, які визначають унікальність поведінки й мислення людини. Властивість особистості є демонстрація постійності думок, вчинків, почуттів незалежно від часу, подій та досвіду. Особистість проявляється через риси.

Особистість у Г.Оллпорта – унікальна, на неї впливають когнітивні й мотиваційні процеси. Поведінка людини є результатом конфігурації особистих рис.

Г.Айзенк виділив три базові типи рис: екстраверсія – інтроверсія, невротизм – емоційна стабільність і психотизм – суперего. Типи і риси особистості визначаються спадково. Генетичні фактори мають більш значний вплив на поведінку людини, ніж середовище.

В когнітивній психології особистості за Дж.Келлі, особистість – це мислитель, дослідник, шукач істини. Особистість у Келлі – це індивідуальна ієрархія конструкторів, за допомогою яких людина інтерпретує досвід.

Особистість є і залишається неповторною, унікальною, її неможливо повністю дослідити. Проблема особистості залишається актуальною в теоретичній і практичній психології.

Список використаних джерел:

1. Конспект лекцій до навчальної дисципліни «Психологія особистості» / уклад. Н. О. Кримова. Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2021. - 81 с.
2. Столярченко О. Б. Психологія особистості : навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
3. Махній М.М. Історія психології : навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. – 472 с.
4. Ковальчук З. Я. Історія психології : курс лекцій. Ч. 2. Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 344 с.
5. Яцина О.Ф. Історія психології: становлення і розвиток клінічної психології в історичних процесах : навчальний посібник. Ужгород : Говерла, 2023. – 184 с.

РОЗВИТОК ФРУСТРАЦІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

ДЕМЧУК Тимофій, Ph.D.

ВПНЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Україна, Дніпро

На думку С. Розенцвейга, знаходження змісту поняття «фрустраційна толерантність» повинно спиратися на твердження про здатність особи у процесі задоволення своїх потреб формувати орієнтацію відносно об'єктивних параметрів життєдіяльності, а не на отримання задоволення. В цьому сенсі фрустраційна толерантність походить від здатності керувати собою [5].

За APA Dictionary of Psychology, можливо визначити фрустраційну толерантність, як здатність людини переносити напругу, зберігати відносний спокій при зіткненні з перешкодами [9].

За тлумаченням словника під редакцією Шапара В.Б. фрустраційну толерантність можливо визначати як стійкість до фрустраторів, пов'язаної зі здатністю до адекватної оцінки фрустраційної ситуації та передбачення виходу з неї [8,576].

На думку Синявського В.В., фрустраційну толерантність можливо розглядати як межу допустимого рівня психічної напруги, перевищення якого викликає деструктивні зміни у психіці і поведінці людини [4].

Розвиток фрустраційної толерантності знаходиться в залежності від рівня розвитку регулятивних функцій людини, які впливають на її психологічний стан, впливають на її міжособистісні відносини, формують конструктивну комунікацію.

Розвиток фрустраційної толерантності стає можливим в процесі становлення особистості, через формування певних форм емоційного реагування на життєві труднощі, через розвиток здатності до передбачення успішного виходу з фрустраційної ситуації [7, 21-22].

Розвиток фрустраційної толерантності на думку Божок Н.О. [1, 89] супроводжується формуванням навичок для подолання неприємних обставин на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях.

Розвиток фрустраційної толерантності на думку Предко В.В. [3] повинен відповідати загальному алгоритму розвитку фрустраційної толерантності.

До цього алгоритму відносять наступні компоненти: необхідність фізичної активності, необхідність підтримання здорового сну, необхідність навчитися приймати та любити себе, необхідність позбавитися негативних думок, зайняття майндфулнесом, заняття релаксацією.

Загальним впливом занять спортом є зниження рівня фрустрації, формування життєстійкості та толерантності до стресу. Вони підвищують рівень задоволення життям, знижують рівень гормонів стресу та збільшують

виділення ендорфінів, збільшують впевненість в собі, поліпшують роботу когнітивних функцій, зменшують тривогу, збільшують загальну енергійність.

Загальним впливом нестачі сну є формування схильності до підвищеної імпульсивності, гіперактивності, емоційних спалахів, зниження комунікативної толерантності, терплячості. Дослідники вважають, що розвиток проблем зі сном є основним чинником тривожного розладу у дітей і підлітків у віці від 9 до 16 років. Короткочасне та ситуативне порушення сну стає стресовим фактором, який формує зниження якості життя, швидкі зміни настрою, порушення когнітивних функцій, пам'яті, зниження працездатності. Довготривале порушення сну призводить до гіпертонії, серцево-судинних захворювань, ожиріння, шлунково-кишкових розладів.

Прийняття та любити себе впливає на розвиток позитивної самооцінки. Сприятливий рівень самооцінки надає відчуття впевненості, допомагає стати успішнішим в особистому й професійному житті, забезпечує психічне благополуччя та загальну якість життя.

Люди з надмірно високою самооцінкою можуть переоцінювати свої навички, своєю чергою, часто недооцінюючи справжню ситуацію. Вони також часто обмежують себе у розвитку, оскільки вважають себе уже ідеальними. Своєю чергою, низька самооцінка призводить до різноманітних порушень психічного здоров'я, спричинює тривожні та депресивні розлади. Люди з низькою самооцінкою часто відчують невпевненість та самотність.

Формування позитивного мислення (необхідність позбавлення від негативних думок) це перемога над появою та впливом самокритики, надмірним узагальненням, появою скарг, появою надмірного мислення, ментального викривлення, що дозволяє розвивати оптимальну адаптацію до середовища.

Майндфулнес – техніки саморозвитку, яка орієнтована на усвідомлене перебування в теперішньому, актуальному моменті, на протипагу тому, щоб застрягати в минулому та проектувати майбутнє. Вона пов'язана з підвищенням усвідомленим сенсорних стимулів; до технік відносяться: усвідомлення дихання (та використання дихальних вправ), усвідомлення спілкування, усвідомлення діяльності, введення щоденника, заземлення, медитація, йога.

Релаксація – комплекс методів, які дозволяють розслабити організм та зняти психічну напругу. До них відносять спів, сміх, відчуття вдячності, візуалізація, м'язова релаксація.

Усвідомлена саморегуляція фрустраційного стану – послідовне керування своїми емоціями, думками та поведінкою [6]. Вона може бути здійсненна завдяки використанню ефективних стратегій:

1. Етап визначення та оцінці фрустрації: усвідомлення причин та емоцій, які пов'язані з розвитком фрустрації.

2. Етап формування контролю за емоційним станом: когнітивне переоцінювання ситуації, формування емоційного відсторонення.

3. (Використання навичок конструктивного подолання в вигляді пошуку альтернативних шляхів досягнення мети, гнучкості мислення, прийняття ситуації.

4. Розвиток стресостійкості: формування адаптивних копінг-механізмів, розвиток емоційного інтелекту, формування оптимістичного ставлення до життя.

5. Розвиток само підтримки.

На думку Павлушенко С.М. [2] розвиток фрустраційної толерантності в процесі здійснення комплексного впливу на особистість в ході групових тренінгових занять повинен включати до себе вправи на розвиток емоційно-вольового компоненту фрустраційної толерантності, вправи на розвиток мотиваційно-ціннісного компоненту фрустраційної толерантності, когнітивного компоненту фрустраційної толерантності, поведінкового компоненту фрустраційної толерантності.

Список використаних джерел:

1. Божок Н.О. Психологічний зміст поняття «фрустраційна толерантність». Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Київ-Кіровоград: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. Том.10, Вип.13.- С 84-95.

2. Павлушенко С.М. Аналіз та інтерпретація результатів апробації програми розвитку фрустраційної толерантності операторів сил спеціальних операцій до виконання бойових завдань. Питання психології. Вісник Національного університету оборони України 5 (75) / 2023.

3. Предко В.В. Формування фрустраційної толерантності задля зміцнення життєстійкості старшокласників у діяльності працівників психологічної служби. : методичні рекомендації. Київ: Ніка-Цент ; ДІА, 2022. - 108 с.

4. Психологічний словник. Автор уклад. Синявський В.В., Сергєєнкова О.П. За ред. Побірченко Н.А. Київ: Науковий світ, 2007. - 274 с.

5. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник. Одеса, 2009. - 575 с.

6. Терещенко К. Толерантність особистості: міждисциплінарний підхід. Актуальні проблеми психології. Том І. Випуск 52, 2019, -с. 123–126.

7. Холодова О.О. Психологічні засоби запобігання та корекції фрустрації у професійній діяльності молодих учителів. Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата психологічних наук. Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2004. -200 с.

Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005.- 640 с.

8. APA Dictionary of Psychology. Washington, 2002. - 392 с.

ПСИХОЛОГІЯ ФРУСТРАЦІЇ. ЇЇ НАСЛІДКИ

КОРЖОВ Артем, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Фрустрація (від лат. *frustratio* – омана, марне очікування) – стан людини, що виражається в характерних особливостях поведінки та викликається об'єктивно непереборними (або суб'єктивно так усвідомлюваними) труднощами, що виникають на шляху до досягнення мети або вирішення завдання. Фрустраційна напруга виникає у ситуації, що сприймається суб'єктом, як потенційна чи реальна загроза задоволенню тієї чи іншої потреби. Так як людина, плануючи свої дії на шляху до поставлених цілей, енергетично забезпечує себе на цілеспрямовану поведінку. Саме цей психологічний механізм переривається, при тому у місці переривання утворюється надлишок нереалізованої енергії, що й визиває дискомфорт. Аналогічно тому, як стрес відрізняють від стресора, прийнято розрізняти фрустраційний стан напруги від фрустратора – причини, що викликає в людини напругу. Вивчаючи стан фрустрації, американський психолог Саул Розенцвейг класифікував три типи фрустраторів:

Позбавлення (*privation*) – відсутність необхідних засобів для досягнення мети або задоволення потреб. У свою чергу позбавлення діляться на зовнішні – фрустратор знаходиться поза людиною (суб'єкт хоче їсти, але їжі знайти не може) та внутрішні – фрустратор поза людиною (погана думка про себе як перешкода розвитку відношень)

Втрати (*deprivation*). Втрата майна чи смерть близьких, як зовнішня втрата й втрата авторитету у колективі, як внутрішня. Конфлікт. Прикладом внутрішнього конфлікту є ситуація, коли чоловік хотів би спокусити жінку, але це бажання блокується думками про те, що було б, якби хтось спокусив його матір чи сестру. А ситуація, коли жінка кохає чоловіка, вірного своїй дружині, є прикладом зовнішнього конфлікту.

Слід зазначити, що завдяки явищу апперцепції психічні стани при позбавленні, втраті й конфлікті дуже різні. При різних конфліктах, втратах, позбавленнях, в залежності від їх сили, змісту, а також в залежності від нервової системи людини фрустраційна напруга може викликати дуже різноманітні реакції, але все ж таки можна виділити типові стани, що часто виникають під дією фрустраторів, хоча вони проявляються кожен раз індивідуально.

В першу чергу хочеться відмітити ті випадки, коли під дією фрустраторів, фрустрація все ж не виникає. Такі випадки називаються толерантністю до фрустрації, й зазвичай характеризуються відсутністю тяжких й різких переживань. Найбільш бажаним, «нормальним» вважається психічний стан, що характеризується спокоєм, готовністю використати те, що трапилося, як життєвий урок. Також толерантність може бути виражена у зусиллі, стримуванні імпульсивних реакцій. Проявом толерантності до фрустрації може бути перебільшена байдужість, що часто приховує сильну злобу від ситуації.

Одним з найчастіших і найактивніших проявів фрустрації є агресія. Під агресією у контексті фрустрації мається на увазі такий стан, що може зовні проявлятися у ворожості, грубості, задирливості, а також прикритої недоброзичливості. Він характеризується афективним гнівом, втратою самоконтролю, безладною активністю, бажанням «відіграти зло» на комусь, чи на чомусь. Іноді агресія може бути направлена до себе, проявлятися у грубому відношенні до самого себе.

Ще одним типовим психологічним станом фрустрації є фіксація, який у свою чергу має два варіанти прояву. Перший вид фіксації характеризується стереотипною поведінкою: продовженням запланованих дій по інерції – дії, що мали привести до мети, тепер марні чи навіть небезпечні. Для другого виду фіксації характерна прикутість до фрустратору, потреба тривалий час сприймати, аналізувати останнього, що в свою чергу свідчить про стереотипність вже мислення. Наступним психічним станом є регресія. Характерним для регресії є зниження рівня діяльності, як тієї, що блокує фрустратор, так і іншої, примітивність поведінки: примхливість, потреба «щоб хтось приголубив як дитину», також на відмінну від агресії та фіксації регресія має пасивний характер. Останнім пасивним психічним станом фрустрації є депресія. Для депресивної поведінки типовим є відчуття засмученості, безнадійності, невпевненості, відчаю, а в окремих випадках – апатії, скутості.

Довготривала фрустрація має важкі наслідки для здоров'я людини. Постійні негативні емоції можуть викликати порушення роботи гормональної, серцево-судинної та імунної систем, бути причиною неврозів, мігрені, висипів, безсоння, втоми. Розповсюдженість фрустрації серед людей й важкі наслідки її довготривалої дії роблять її серйозною проблемою для психології. Саме тому кожен психолог повинен вміти допомагати клієнтам виходити зі стану фрустрації, також правильно формувати фрустраційну толерантність

ОСОБИСТІСТЬ У ВИМІРАХ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

ВОЛОШКО Юлія, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Особистість відіграє важливу роль у суспільному житті, беручи участь у розв'язанні соціальних, політичних, економічних, культурних та наукових проблем. Вона є об'єктом дослідження багатьох наук – філософії, соціології, педагогіки, психології, біології, права тощо.

Поняття особистості посідає центральне місце у сучасній науці, адже дає змогу цілісно зрозуміти потенціал людини, її психічні процеси, властивості та стани.

У психології не існує єдиного визначення особистості. Дослідження цього феномена умовно поділяють на два етапи:

- Перший етап (кінець XIX – середина XX ст.) – становлення класичної психології та формування основних ідей про особистість.
- Другий етап (друга половина XX ст.) – розвиток різноманітних підходів і концепцій, що поглибили розуміння її природи.

Усі психічні властивості слід розглядати з урахуванням віку та статі людини, адже ці чинники визначають особливості її природного й соціального розвитку.

- Вікові властивості – це характеристики, що відображають етапи розвитку людини в онтогенезі.
- Статеві властивості – індивідні риси, у яких проявляються психологічні та біологічні особливості статі.

До індивідуально-типологічних властивостей належать:

- Загальносоматичні (конституційні) – ендокринно-біохімічні особливості, тип обміну речовин, будова тіла.
- Білатеральні – симетрія або асиметрія тілесних і сенсорних характеристик людини.
- Нейродинамічні – особливості функціонування нервової системи, що визначають темп, силу та врівноваженість психічних процесів.

Основні виміри особистості в психології

Психічні властивості

Психічні властивості – це індивідуальні психологічні особливості людини, які відрізняють її від інших, проявляються у поведінці, сприйнятті та

ставленні до світу. До них належать:

Темперамент – природна властивість нервової системи, що визначає динаміку психічної діяльності (швидкість, інтенсивність, врівноваженість реакцій).

- Характер – сукупність сталих психічних якостей, які виявляються у поведінці та взаємодії з оточенням.

- Здібності – індивідуально-психологічні особливості, що забезпечують успішне виконання певних видів діяльності.

- Соціальні властивості

Соціальні властивості формуються у процесі взаємодії людини із соціальним середовищем і змінюються протягом усього життя. Вони охоплюють:

- Світогляд – систему поглядів, переконань та ідеалів, що визначають ставлення до світу.

- Цінності та інтереси – життєві орієнтири, мотиви та прагнення, які спрямовують поведінку людини.

Структура особистості

Структура особистості – це цілісна система взаємопов'язаних компонентів, які визначають індивідуальність людини та особливості її поведінки. До основних компонентів належать:

- Спрямованість – система мотивів, інтересів, бажань, ідеалів і переконань, що визначають ставлення особистості до себе, інших і світу.

- Здібності – індивідуальні психологічні особливості, які забезпечують успішність у певній діяльності.

Особистість з точки зору біхевіоризму

А з точки зору біхевіоризму, який розглядає предметом психології поведінку, особистість трактується як сукупність поведінкових реакцій, властивих конкретній людині.

Основним принципом цього напрямку є схема «стимул – реакція» (S – R), згідно з якою будь-яка поведінка виникає у відповідь на певний зовнішній стимул чи ситуацію.

Важливим доповненням до цього є закон ефекту Торндайка, який стверджує, що зв'язок між стимулом і реакцією посилюється, якщо він супроводжується підкріпленням. Підкріплення може бути:

- позитивним – похвала, отримання бажаного результату, матеріальна винагорода;

- негативним – біль, покарання, невдача, критика тощо.

Поведінка людини зазвичай спрямована на досягнення позитивного підкріплення, але іноді – на уникнення негативного.

Отже, з позицій біхевіоризму особистість – це сукупність набутих реакцій і навичок, що забезпечують адаптацію до середовища. Вона включає:

- соціально регульовані інстинкти;
- соціалізовані емоції;
- здатність до навчання і формування нових навичок;
- здатність зберігати та відтворювати набуту поведінку.

Таким чином, біхевіористи розглядають особистість не як внутрішню сутність, а як результат досвіду, навчання та взаємодії з оточенням.

Отже, особистість – це цілісна система індивідуальних і соціальних властивостей людини, що формується у процесі розвитку, діяльності та спілкування. Вона поєднує природне й соціальне, відображаючи унікальність кожної людини.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЛУНІНА – ВЕРШНЯК Катерина, ЗВО другого (магістерського) рівня освіти,
САМОЙЛОВ О., доктор психологічних наук, професор

ВПНЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Україна, Дніпро

При визначенні змісту, процесуальних та структурних характеристик, функцій поняття «емоційний інтелект» ми спиралися на аналіз наукових праць Х. Вайсбаха, Г. Гарднера, Д. Гоулмана, Д. Карузо, Дж. Майєра, П. Саловея, І.М. Андрєєвої, І.Ф. Аршави, О.І. Власової, Г.Г. Гарскової, С.П. Дерев'янка, В.В. Зарицької, Н.В. Ковриги, Д.В. Люсіна, М.О. Манойлової, Е.Л. Носенко, Н.А. Чеботар, Є. Яковлєвої та ін.

Дослідники вважають, що особливості сучасного стану досліджень емоційного інтелекту обумовлені відсутністю єдиної психологічної теорії та діагностичного інструментарію досліджень.

Виникнення першої концепції емоційного інтелекту (EQ) дослідники відносять до праць М. Белдока [5].

Перша дискусія стосовно змісту поняття «емоційний інтелект» з'явилася в науковому дискурсі наприкінці 20 сторіччя в працях П. Саловея та Дж. Мейєра як спроба поєднати до цього протилежних в поглядів вчених явищ: емоцій та інтелекту [9], хоча, на думку Носенко Е.Л., ці спроби поєднати емоції та інтелект беруть початок з часів Аристотеля [6], а в радянські часи ця тематика знайшла своє відображення в проблематиці зв'язку емоцій та інтелекту, які розроблялися в працях Л.С. Виготського, С.Я. Рубінштейна, О.Н. Леонтьєва.

За думками Л.С. Виготського, розвиток емоцій відбувається паралельно свідомості. Він вважав, що: (1) в розвитку людських емоцій спостерігається опосередкованість інтелектом, (2) цей розвиток супроводжується закономірним зв'язком між розвитком емоцій та розвитком мислення, (3) вплив емоцій на мислення спостерігається в регуляції мислення та його мотивації, (4) емоція – один із складників мислення [1].

Погляди С. Рубінштейна були спрямовані на розгляд емоцій як єдності переживання та пізнання. На його думку, «судження зазвичай переповнене певною формою емоцій» [7, 55].

За О. Леонтьєвим, ефективність (емоційність) – це різновид пізнавального процесу [1].

На погляд П. Саловея та Дж. Мейєра, емоційний інтелект, можливо розглядати як «здібність відстежувати власні і чужі почуття й емоції,

розрізняти їх, використовувати цю інформацію для спрямування мислення і дій» [8, 69].

Важливість цього феномену підкреслюється авторами тим, що завдяки його розвитку підвищується якість повсякденної взаємодії з іншими, тому що розвиток цієї якості впливає на формування навичок соціальної взаємодії, наприклад, навичок стримування імпульсивної поведінки.

Важливість правильно сприймати, виражати свої емоції, керувати емоціями підкреслюється авторами як елемент, який впливає на кращу адаптацію до середовища [4]. Дослідники вважають, що загальним елементом емоційного інтелекту є емоційна обізнаність, яка включає до себе (1) здатність людини розпізнавати, усвідомлювати, аналізувати, інтерпретувати та диференціювати свої емоційні стани, (2) здатність розпізнавати емоційні прояви інших людей. Другим елементом стає здатність людини керувати своїми емоційними станами та використовувати їх в якості знаряддя в ході цілеспрямованої діяльності. Таким чином формується можливість у людини зберігати самоконтроль у стресових реакціях, зберігаються ресурси для прийняття рішень в необхідний час.

Погляд П. Саловея та Дж. Мейєра на емоційний інтелект – це визначення змісту цього поняття через сукупність когнітивних навичок, головними з яких є навички розпізнавати, розуміти, використовувати та управляти емоційними станами своїми та інших.

За думками Д. Гоулмена, емоційним інтелектом можливо вважати здатність усвідомлювати та розпізнавати власні почуття та почуття інших людей, формувати мотивацію свою та інших, керувати емоційними станами [10]. В його поглядах прослідковується зв'язок між когнітивними здібностями та ентузіазмом, наполегливістю, соціальними навичками, самосвідомістю, саморегуляцією, мотивацією, емпатією та навичками міжособистісної взаємодії [2].

За поглядами Р. Бар-Она, емоційний інтелект можливо вважати набором всіх «некогнітивних здібностей, компетентностей та навичок, які впливають на здатність людини успішно справлятися з вимогами та тиском навколишнього середовища» [10]. Мета дії емоційного інтелекту - сприяти адаптації людини.

Деякі вчені вважають, що у процесі становлення психології дослідження емоційного інтелекту стало самостійною галуззю, мета якої визначити особливості практики використання цього терміну для визначення здатності розуміти власні почуття та емоції свої та інших з цілями формування та розвитку міжособистісних стосунків [3].

Список використаних джерел:

1. Вовченко О.А. Концептуалізація феномену емоційного інтелекту підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку: Монографія. Київ: ПП «ЮНІСОФТ», 2021. - 450 с.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Віват, 2018. -512 с.
3. Дерев'янка С.П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : автореф. дис. канд. психол. наук. Київ, 2019. С. 20.
4. Колісник Л. О. Соціально-психологічні аспекти розвитку емоційного інтелекту. Педагогічний вісник. 2020. № 4. - С. 56–65.
5. Логвись О. Дослідження розвитку емоційного інтелекту майбутніх педагогів у контексті освітньої євроінтеграції. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Спецвипуск. - С. 70–77.
6. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. : Педагогіка і психологія. 2012. Т. 20, вип. 18. - С. 116-122.
7. Теодорович С.О., Ковбасюк А.М. Розвиток емоційного інтелекту в педагогічній роботі хорового диригента. Молодий вчений. № 7 (83) липень, 2020.- С. 53- 56
8. Філіппова І. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації. Соціальна психологія. 2007. № 4. - С. 68–79.
9. Шпак М.В. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. Актуальні проблеми психології розвитку особистості. Психологія особистості. 2011. № 1(2). - С. 282–288.
10. Юркевич В. Проблема розвитку емоційного інтелекту. Вісник практичної психології. № 3. 2005. - С. 38–49.

Секція IV
ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ І
СУЧАСНА КУЛЬТУРА

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОД ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ

КАЗІМІРОВА Евеліна, ШКУРО Дар'я, проф. КАЛАШНІКОВА Ольга

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Картина «Спаситель світу» (Salvator Mundi), атрибутована Леонардо да Вінчі, стала культурним та економічним феноменом після її продажу у 2017 році за рекордну суму - 450,3 мільйона доларів.

Ця подія не лише привернула увагу громадськості, але й актуалізувала фундаментальні для мистецтвознавства проблеми, що знаходяться на перетині мистецтва, науки та історії. Центральна дискусія розгортається навколо двох ключових аспектів: по-перше, проблема атрибуції – встановлення автентичності та ступеня особистої участі Леонардо у створенні роботи; по-друге, наукова інтерпретація зображення кришталевої кулі, оптичні властивості якої не відповідають відомим знанням майстра у цій галузі. Традиційні методи мистецтвознавчої експертизи у випадку «Спасителя світу» не призвели до загальної згоди в науковій спільноті. Це створює методологічний виклик, для відповіді на який у XXI столітті залучаються новітні цифрові технології, зокрема тривимірне моделювання, цифрова реконструкція зображень і системи штучного інтелекту (ШІ).

Суперечності, пов'язані із зображенням кулі в руці Христа, стали поштовхом для проведення ряду технічних експериментів із використанням сучасних комп'ютерних технологій. Дослідники з Каліфорнійського університету застосували технології 3D-візуалізації та комп'ютерного рендерингу світла, щоб перевірити, яким чином могла існувати така оптична ілюзія у реальному світі. Було створено серію цифрових моделей, які відтворювали можливі варіанти кулі – тверду з гірського кришталю, порожнисту скляну та комбіновану структуру. Вони також удосконалили геометрію руки, що тримає кулю, щоб вона м'яко торкалася кулі, використовуючи «Maya», різновид програмного забезпечення.

Моделювання показало, що лише порожниста сфера з тонкого видувного скла (радіусом близько 6,8 см і товщиною стінки 1,3 мм) могла створити ефект,

ідентичний тому, що спостерігається на полотні Леонардо. Комп'ютерна реконструкція також підтвердила, що художник з великою точністю відтворив поведінку світла – поєднання спрямованого джерела згори та дифузного освітлення.

Таким чином, використання цифрових технологій дозволило підтвердити оптичну правдоподібність композиції.

Паралельно із технічними методами комп'ютерної реконструкції у сфері мистецтвознавства активно розвиваються системи, засновані на штучному інтелекті. Нейромережі дедалі частіше залучаються до процесів атрибуції творів мистецтва, аналізу стилістичних особливостей і розпізнавання авторських почерків. ШІ може проводити порівняльний аналіз у високій роздільній здатності, допомагати в ідентифікації осіб або предметів на старовинних полотнах, створювати бази даних оцифрованих зображень для музеїв і наукових інституцій. У контексті дослідження робіт Леонардо да Вінчі, застосування алгоритмів ШІ відкриває значні перспективи. Комп'ютерний аналіз може бути використаний для перевірки гіпотези про стилістичну та морфометричну єдність між ключовими роботами майстра, такими як «Спаситель світу», «Іоан Хреститель» та постатями з «Таємної вечери». Це дає можливість створити цифровий портретний каталог на основі ключових точок облич, що дозволить математично перевірити теорії про використання художником однієї моделі або застосування автопортретних мотивів. Також з'являється можливість відкрити шлях до гіпотези, що художник залишив у «коді» картини власну науково-філософську метафору, яку сучасні технології допомагають прочитати.

Дослідження картини «Спаситель світу» демонструє, що сучасні цифрові технології – стали невід'ємною та досить потужною складовою мистецтвознавчої експертизи. Вони дозволяють верифікувати технічні параметри, об'єктивно перевіряти наукові гіпотези, як-от оптична логіка зображення, та суттєво посилюють процес атрибуції творів. Штучний інтелект, зокрема, доводить свою ефективність як інструмент, здатний прискорювати аналіз, обробляти великі масиви візуальних даних. Однак є і фундаментальна межа. Алгоритми ШІ ефективно аналізують що зображено, але не здатні інтерпретувати чому і як. Ця здатність до інтерпретації глибокого культурно-історичного контексту залишається унікальною прерогативою людини. Експерт виступає центральною ланкою процесу, що здатен синтезувати технічні дані, надані ШІ, з гуманітарним знанням. Таким чином, технології не замінюють, а якісно посилюють експерта. Лише синтез аналітичних можливостей штучного інтелекту та глибокого мистецтвознавчого аналізу дозволяє по-справжньому прочитати «код Леонардо» – унікальну єдність

точного наукового спостереження, художнього генія та філософсько-символічного задуму.

Список використаних джерел:

1. Kalashnikova O.L. Digital art, copyright and the art market//Digital transformations in culture: Scientific monograph Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 384p.– PP. 222-240. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-319-4-13>
2. Калашнікова О.Л. Штучний інтелект у розвитку технологічних інструментів експертизи культурних цінностей. Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції 23 травня 2025 р. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2025. С.375-378. URL: <https://drive.google.com/file/d/1-77AYYnDA-DhhWmiHeEs1DjLtkXxZDjb/view>
3. Cascone S. Computer Scientists Say They've Solved the Mystery of the Orb in Leonardo da Vinci's 'Salvator Mundi'. Artnet News. 3 January 2020. URL: <https://news.artnet.com/art-world/scientists-solve-mystery-salvator-mundi-orb-1745037>

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ТА САМОСПРИЙНЯТТЯ У МОЛОДІ

ДУЛІЧЕНКО Яна, доц. ЧИЧКОВ А.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Соціальні мережі визначають нові стандарти взаємодії людей та їх самовираження. Інтернет-платформи, такі як Facebook, Instagram, TikTok, стали не лише майданчиками для спілкування, але й впливовими чинниками на формування самооцінки та самосприйняття особистості. Звісно ж, соціальні мережі це не єдине «зло», що впливає на сприйняття нами власного реального образу, але варто брати цей фактор для уваги.

Той факт, що соціальні мережі глибоко увійшли в наше повсякденне життя може впливати на нього як позитивно, так і негативно. Так, незважаючи на деякі ризики, пов'язані з їх використанням, вони також відіграють позитивну роль у психічному здоров'ї індивідів.

Перш за все, соціальні мережі допомагають у зменшенні почуття самотності. Широкий спектр можливостей для спілкування та взаємодії з друзями, рідними та знайомими створює віртуальне оточення, яке може стати ефективним засобом подолання відчуття ізоляції.

До того ж, соціальні мережі забезпечують зручний доступ до інформації та ресурсів для саморозвитку. Завдяки широкому колу контенту, який регулярно ділиться у соціальних мережах, користувачі можуть отримати доступ до навчальних матеріалів, курсів, книг, інформативних статей та інших ресурсів, які сприяють їхньому особистісному та професійному зростанню.

Проте, не зважаючи на низку позитивних моментів в розвитку соціальних мереж, є доволі багато і негативних моментів. Негативний вплив соціальних мереж на психічне здоров'я став предметом значної уваги серед дослідників у науковій спільноті.

Одним із найпоширеніших негативних аспектів є збільшення ризику розвитку депресії та тривожних розладів серед осіб, які активно використовують соціальні мережі. Це пов'язано з тим, що соціальні мережі можуть стимулювати порівняння з іншими користувачами, що призводить до почуття неповноцінності та низької самооцінки. Постійне виставлення ідеального життя на показ у соціальних мережах може викликати у людей стрес, почуття втрати, а також поглиблювати вже існуючі психічні проблеми.

Ще одним негативним аспектом є ризик розвитку залежності від соціальних мереж, що може призвести до втрати контролю над власним часом та занепаду інших аспектів життя. Користувачі можуть витрачати години на перегляд контенту та взаємодію з іншими користувачами, занедбуючи реальні соціальні контакти та важливі обов'язки.

Соціальні мережі впливають на самооцінку молоді через підтримку ідеалізованого образу життя та зовнішності. Публікації, в яких акцент робиться на бездоганності, можуть викликати в користувачів враження недостатньої адекватності власної зовнішності та навіть життя, таким чином впливаючи на їх самосприйняття.

Розглянемо тепер механізми взаємодії в соціальних мережах. Лайки, коментарі, репости – все це, сучасні способи комунікації в Інтернеті, в соціальних мережах вони виступають інструментами вираження підтримки, згоди чи незгоди. Користувачі різних платформ постійно взаємодіють з різними фото та відео матеріалами, відгукуючись на них лайками, репостами, таким чином поширюючи різні ідеї та тенденції, створюючи нові тренди, в тому числі й задаючи певні стандарти краси.

Недостатня кількість коментарів та вподобань може суттєво впливати на самооцінку. Високий рівень визнання в соціальних мережах може піднімати самоповагу, а відсутність визнання, навпаки. У суспільстві ХХІ ст. соціальні мережі здобули широку популярність та стали важливим інструментом для спілкування, знаходження роботи. Вони змінюють спосіб взаємодії, допомагають зблизити людей з різних куточків світу. Однак, соціальні мережі мають як позитивні, так і негативні аспекти.

Позитивні аспекти:

- розвиток комунікативних навичок: соціальні мережі є майданчиком для спілкування з ровесниками та однодумцями, що допомагає формувати навички вербалізації емоцій та вирішення міжособистісних конфліктів;
- розширення соціального кола: мережі дозволяють підтримувати зв'язки;
- простір для самовираження: мережі надають можливість заявити про себе, висловити свої думки та почуття, а також знайти своє місце у світі.

Негативні аспекти:

- соціальне порівняння: постійне спостереження за життями інших може викликати почуття меншовартості та незадоволеності своїм зовнішнім виглядом, досягненнями та життям загалом;
- зниження самооцінки: порівняння себе з ідеалізованими образами в мережі може призвести до заниженої самооцінки, невпевненості в собі та тривожності;

- ідеалізований образ реальності: молодь може не відрізняти реальне життя від ідеалізованого контенту в мережі, що призводить до депресії та незадоволеності своїм життям;

- залежність: надмірне використання соціальних мереж може призвести до того, коли реальність знецінюється, а система цінностей та прагнень змінюється.

Для того, щоб зменшити негативний вплив соціальних медіа на психологічний стан та самооцінку молоді в Україні, важливо:

- Усвідомлювати вплив соціальних мереж і розуміти, що багато з того, що ви там бачите, є вираженням ідеалу, а не повноцінною реальністю.

- Встановлювати ліміти у використанні соціальних мереж, включно з часом, вільним від соціальних мереж.

- Бути критичним до того, що бачимо в соціальних мережах, не порівнювати своє життя з ідеалізованими зображеннями інших людей.

- Слідкувати за своїм емоційним та психологічним станом і, за необхідності, звертатися по допомогу до психолога.

Список використаних джерел:

1. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси // Сучасне суспільство. 2012. № 2. – 179-184 с.

2. Березовська Л. Вплив соціальних мереж на психологічне благополуччя особистості. Вісник Національного університету оборони України. 2020. № 55(2). - С.10

3. Якущенко Ю., Глущенко К. Соціальні мережі як провідний вид віртуального спілкування. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали IX Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників. Суми: Сумський державний університет, 2021. - 400-417 с.

4. Лазаренко О. А., Веретенко Т. Г. Формування безпечної поведінки в інтернет-мережі// «Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук ХХІ століття» (7 серпня 2020 рік, Черкаси, Україна). Черкаси: МЦНД, 2020. Том 2. - С. 26-34.

ОСОБИСТІСТЬ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ПСИХОЛОГІЇ

СУГАКОВА П., викладач СОНЕЧКО О.

Навчально-науковий гуманітарний інститут
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Україна, Миколаїв

У тезах розглядаються особливості функціонування та розвитку особистості в умовах цифрового середовища, яке суттєво змінює процеси соціалізації, комунікації та самоідентифікації. Цифрова реальність створює як нові можливості для саморозвитку, так і серйозні психологічні ризики, пов'язані із залежністю, втратою автентичності та інформаційним перевантаженням.

Мета дослідження: проаналізувати особливості формування, розвитку та функціонування особистості в умовах цифрового середовища, визначити основні психологічні виклики, ризики та можливості, що постають перед сучасною людиною у віртуальному просторі.

Цифрове середовище стало невід'ємною частиною сучасного життя, впливаючи на всі сфери діяльності людини – від професійної до особистісної. Постійна взаємодія з інформаційними технологіями, соціальними мережами та цифровими платформами призводить до трансформації базових психологічних процесів: сприйняття, мислення, емоцій, самооцінки та ідентичності.

Одним із ключових явищ є формування цифрової ідентичності, яка часто відрізняється від реальної. Людина створює «ідеалізоване Я» для віртуального простору, прагнучи соціального схвалення, лайків і позитивних відгуків. Це може підсилювати залежність від онлайн-взаємодії, викликати емоційне виснаження та знижувати рівень самоцінності.

Водночас цифрове середовище відкриває і нові можливості для саморозвитку – доступ до знань, онлайн-освіти, психологічних ресурсів і підтримки. Для багатьох воно стає простором самовираження, соціальної активності та професійного зростання.

Серед головних психологічних викликів цифрової епохи дослідники виділяють: інформаційне перевантаження; скорочення тривалості уваги; підвищення рівня тривожності та страху пропустити щось важливе (FOMO); порушення емоційної регуляції; зниження рівня емпатії через брак безпосереднього живого спілкування.

Психологія сьогодні стоїть перед завданням адаптації своїх концепцій до умов цифрової соціалізації. Важливо формувати цифрову компетентність, уміння критично оцінювати інформацію, дотримуватись цифрової етики та підтримувати психологічний баланс між реальним і віртуальним життям.

З позицій гуманістичної психології, необхідно сприяти розвитку усвідомленості (mindfulness) – здатності жити в теперішньому моменті, контролювати власні емоційні реакції й уникати автоматизованої поведінки в цифровому просторі.

Цифровізація сучасного світу суттєво впливає на всі сфери життєдіяльності людини, зокрема й на формування її особистості. Віртуальний простір стає не лише засобом отримання інформації, а й середовищем соціальної взаємодії, де особистість формує свою цифрову ідентичність, самопрезентує себе та встановлює нові типи міжособистісних зв'язків.

Разом із тим зростає кількість психологічних викликів, пов'язаних із цифровим середовищем. Серед них – формування залежності від соціальних мереж, зниження рівня емпатії, труднощі в побудові реальних соціальних контактів, а також втрата відчуття автентичності через прагнення відповідати віртуальним стандартам.

Особливу увагу привертає феномен «цифрового я» – образу, який людина створює у віртуальному просторі. Часто цей образ є ідеалізованим, що призводить до розриву між реальним і віртуальним «я», спричиняючи внутрішній конфлікт, невпевненість і навіть депресивні стани.

З іншого боку, цифрове середовище відкриває нові можливості для розвитку – забезпечує доступ до знань, професійного зростання, міжкультурної комунікації та творчої самореалізації. Важливим завданням сучасної психології є пошук балансу між перевагами технологічного прогресу та ризиками, які він несе для психічного здоров'я людини.

Психологічна адаптація в умовах цифровізації потребує розвитку цифрової грамотності, емоційного інтелекту, критичного мислення та здатності до саморефлексії. Тільки за умови усвідомленого використання цифрових технологій можна зберегти цілісність особистості та її психічне благополуччя в інформаційному суспільстві.

Таким чином, цифрове середовище є не лише технічним, а й соціально-психологічним феноменом, який формує новий тип особистості. Для збереження психічного здоров'я та гармонійного розвитку необхідне системне дослідження впливу цифрових технологій і створення психологічних стратегій безпечної взаємодії з ними.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Зінченко В. П. Психологія інформаційного суспільства. – Харків: Право, 2020. – 312 с.
3. Назарук В. Г. Вплив соціальних мереж на формування самооцінки підлітків // Психологічні перспективи. – 2022. – № 39. – С. 88–97.
4. Турецька Г. П. Цифрова залежність як виклик сучасній особистості // Актуальні проблеми психології. – 2023. – Т. 10, № 2. – С. 54–61.
5. Twenge, J. M. iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy—and Completely Unprepared for Adulthood. – New York: Atria Books, 2017. – 352 p.
6. Przybylski, A. K., Weinstein, N. Digital screen time limits and young people's psychological well-being: Evidence from a population study // Computers in Human Behavior. – 2019. – Vol. 92. – P. 210–218.
7. WHO. Mental health and digital technology: Policy and practice review. – Geneva: World Health Organization, 2022. – 56 p.

УКРАЇНСЬКА МОВА В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ: МЕМИ, ІНТЕРНЕТ-КУЛЬТУРА

ХОЛОПОВА Ілона, доц. ЖАРКО С.

Університет митної справи та фінансів
Україна, Дніпро

Цифровий простір став провідною сферою мовних практик ХХІ століття. Соціальні мережі, месенджери та платформи для створення контенту формують нові молодіжні мовні зразки, які включають сленг, меми, цитати з інфопростору, скорочення та емоційні маркери.

Під впливом повномасштабного вторгнення росії активного поширення в соціальних мережах набуває українська мова. Якщо ще десять років тому більшість онлайн-контенту була російсько- або англomовною, то сьогодні українська мова активно конкурує з ними, адаптує нові терміни й навіть формує власну інтернет-естетику. Перехід на українську в соцмережах став не лише мовним, але й ідентичнісним та політичним вибором.

Швидким і масовим способом передавання смислів, емоцій і культурних кодів є меми. Термін «мем» уперше запропонував британський вчений Річард Докінз у 1976 році для позначення одиниці культурної інформації, що передається від людини до людини [4].

В інтернет-контексті мем – це формалізований фрагмент візуального, текстового або аудіовізуального контенту, який швидко модифікується й реплікується спільнотами. Інтернет-меми виконують функції інформування, сатири, консолідації групової ідентичності та емоційної регуляції спільноти. Науковці переконують, що меми – це не лише «жарти», а складний лінгвокультурний феномен із власною системою ознак [1].

Український мем-простір має свої особливості: він поєднує політичну сатиру, гумор на побутові теми, рефлексії й травми війни, локальні культурні коди та запозичення з інших мов. Українські меми мають вагоме значення у формуванні наративів під час соціальних та політичних криз, зокрема під час повномасштабного вторгнення 2022 року [2]. Вони стали засобом інформаційного супроводу та психологічної підтримки. Приклади таких феноменів – фрази та образи, які швидко увійшли в суспільний дискурс, стали символічними («Доброго вечора, ми з України», «Доброго вечора, ми з України», «Може я також хочу шоколадку», про козаків і «Паляницю», Пес Патрон тощо).

Впливові українські контентмейкери нині застосовують такі мемні шаблони:

- фрази з фільмів і серіалів;

- вирізки з TikTok-звуків;
- цитати з політичної та військової реальності;
- локальні культурні жарти про побут, студентство, дорогу, транспорт, сесії та стосунки.

Меми прискорюють появу неологізмів, сленгових форм та кальок. Вони утворюються завдяки словотворенню афіксальними способами, унаслідок скорочення та інтерференція з англійською (loanwords). Наприклад, словоформи, що походять від англійських фраз або брендів, набувають локального відтінку й стають маркерами певної субкультури.

Меми часто свідомо порушують граматичну норму (спрощення, іронічні помилки, «діалектизація» мови) для створення гумору або емоційного ефекту. Інтернет-простір наповнений унікальними мемами, які базуються на грі слів, колориті діалектів, цитатах із фільмів чи пісень. Вони стали частиною колективної свідомості і використовуються навіть поза мережею [3].

Цифровий простір стимулює мовну децентралізацію: українська мова поширюється поза офіційними та освітніми інституціями, через звичайне спілкування та гумор. Розвиток цифрової української культури сприяє зміцненню національної ідентичності та демонструє, що мова може бути не лише «офіційною», але й живою, гнучкою і сучасною.

Проте, попри активний розвиток українського контенту, існують певні проблеми: нестача україномовних платформ, алгоритмічна перевага російськомовного контенту, а також питання стандартизації неологізмів [3]. Тому доцільною сьогодні є підтримка україномовного сегменту державою.

Таким чином, українська мова в цифровому просторі сьогодні є не просто засобом комунікації, а важливим чинником формування національної свідомості. Соціальні мережі, меми та інтернет-культура створюють новий формат мовного середовища, сприяють поширенню української мови, роблять її сучасною, модною та емоційною. Так формується новий мовний стиль, у якому поєднуються традиційні лексичні елементи, сленг, запозичення та мемні конструкції. При цьому меми виконують не лише розважальну, а й соціальну, культурну та навіть політичну функцію: вони об'єднують суспільство, вибудовують спільні смисли та дозволяють швидко реагувати на важливі події.

Українська мова в цифровому просторі набуває нових форматів, збагачується та утверджує себе як мова спільноти, що усвідомлює власну унікальність і культурну цінність. Інтернет-культура стає одним із найпотужніших інструментів розвитку та популяризації мови українського народу.

Список використаних джерел

1. Сучасні тенденції в розвитку українського мовлення: мова медіа та соціальних мереж – Perspectives (збірник) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://share.google/Uo0h5ZseEU6Zgujk3> (дата звернення: 21.11.2025).
2. Українська мова у цифровому просторі: аналітична доповідь / НАН України. – Київ, 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9617> (дата звернення: 21.11.2025).
3. Статті та огляди про мем-культуру і історію українських мемів : Антологія мемної культури України (Genius.space) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://share.google/dbug8xWHx1tm> (дата звернення: 21.11.2025).
4. Докінз Р. «Егоїстичний ген» (The Selfish Gene) / Р. Докінз. – 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Richard_Dawkins/Ehoistychnyi_hen/ (дата звернення: 21.11.2025).

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМОСПРИЙНЯТТЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ

БІЛОВОДЕНКО Єрофей, доц. БОРИСОВ В.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

У ХХІ столітті соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя, особливо для молоді, трансформувавши способи комунікації, отримання інформації та встановлення соціальних зв'язків. Майже універсальне використання цифрових платформ молоддю (до 95% підлітків віком 13-17 років користуються соціальними мережами) актуалізує нагальне питання громадського здоров'я: як це середовище впливає на психологічне благополуччя та самосприйняття підлітків. Наявний масив досліджень вказує на те, що соціальні мережі мають як позитивні, так і негативні аспекти, і хоча вони можуть надавати переваги для деяких дітей та підлітків, існують численні докази того, що соціальні мережі також можуть становити значний ризик шкоди для психічного здоров'я. Наразі немає достатньо доказів, щоб визначити, чи є соціальні мережі достатньо безпечними для дітей та підлітків. З одного боку, віртуальний світ надає молодим людям додаткову свободу для вираження своїх емоцій, поглядів та життєвих позицій. Багато підлітків повідомляють, що соціальні мережі допомагають їм почуватися більш прийнятими (58%), мати підтримку у важкі часи (67%) та демонструвати свою творчу сторону (71%). Цей аспект є особливо важливим для маргіналізованих груп молоді, включаючи расові, етнічні та сексуальні й гендерні меншини, які знаходять у мережі позитивну спільноту, зв'язок з однодумцями та контент, що підтверджує їхню ідентичність. Для осіб, які живуть з психічними розладами, соціальні мережі стали популярним майданчиком для обміну особистим досвідом, пошуку інформації та надання взаємної підтримки. Ці платформи дають змогу подолати ізоляцію, відчутти себе менш самотніми та отримати різні види підтримки – інформаційну, емоційну та оціночну. Крім того, онлайн-взаємодія може бути легшою для осіб із порушеними соціальними функціями, наприклад, при шизофренії, а анонімність допомагає долати стигму.

Однак ці потенційні переваги нівелюються значними ризиками, які соціальні мережі становлять для самосприйняття та психологічного стану. Одним із ключових механізмів негативного впливу є соціальне порівняння.

Соціальні мережі створюють можливість постійно порівнювати себе з іншими людьми. Це посилюється феноменом «ідеалізації реальності», оскільки користувачі, як правило, поширюють лише ту інформацію про себе, яка прикрашає їхнє життя та створює позитивне уявлення, демонструючи лише успіх, щастя та позитивні моменти. Постійне спостереження за ідеалізованими образами та життям інших викликає почуття незадоволення власним життям, зовнішнім виглядом та досягненнями, а також заздрість, яка, в свою чергу, може викликати депресію. Це безпосередньо впливає на самосприйняття, особливо на образ тіла. Дослідження демонструють значний зв'язок між використанням соціальних мереж та занепокоєнням щодо образу тіла, розладами харчової поведінки та низькою самооцінкою, особливо серед дівчат-підлітків. Майже половина (46%) підлітків віком 13-17 років зазначили, що соціальні мережі змушують їх почуватися гірше щодо свого тіла. Навіть коли молоді люди використовують мережу для самоствердження через отримання лайків та коментарів, їхня самооцінка потенційно страждає, якщо цей процес стає надто залежним від зовнішньої оцінки.

Прямий вплив на психологічне благополуччя також є предметом серйозного занепокоєння. Довготривале дослідження американських підлітків показало, що ті, хто витрачав понад 3 години на день у соціальних мережах, мали подвійний ризик виникнення проблем із психічним здоров'ям, включаючи симптоми депресії та тривоги. Інші дослідження підтверджують, що більш часті візити та використання більшої кількості платформ корелюють із вищим рівнем депресивних та тривожних симптомів. Частково це може бути зумовлено тим, що час у соціальних мережах замінює особисте спілкування та порушує життєво важливі види діяльності, зокрема сон. Існує послідовний зв'язок між надмірним використанням соціальних мереж та поганою якістю сну, зменшенням його тривалості та депресією серед молоді. Крім того, самі середовища соціальних мереж часто є ворожими. Вони стали майданчиком для кібербулінгу, погроз, шантажу та інших форм цифрового насильства. 64% підлітків повідомляють, що «часто» або «іноді» стикаються з контентом, що базується на ненависті. Існує стійкий зв'язок між кібербулінгом у соціальних мережах та депресією. При цьому молоді люди, які вже мають депресивні симптоми, мають вищі шанси стати жертвами онлайн-переслідувань. Також молодь стикається з екстремальним та шкідливим контентом, включаючи сцени самопошкодження та самогубства, що може нормалізувати таку поведінку.

Проблематичне використання часто зумовлене самим дизайном платформ. Такі функції, як нескінченні сповіщення, нескінченна прокрутка та алгоритми рекомендацій, розроблені для максимізації залученості користувачів. Це може призвести до нав'язливої потреби постійно перевіряти повідомлення та компульсивного, неконтрольованого використання, що викликає занепокоєння щодо залежності, яка може активувати в мозку механізми, подібні до тих, що спостерігаються при інших залежностях. Таке використання пов'язане з «синдромом втрачених можливостей», який, у свою чергу, асоціюється з депресією та тривогою, а також із проблемами уваги. Усі ці ризики є особливо небезпечними, оскільки підлітковий вік (10-19 років) є надзвичайно чутливим періодом розвитку мозку. У цей час, коли формується ідентичність та самооцінка, мозок, зокрема мигдалина та префронтальна кора, особливо сприйнятливий до соціального тиску, думок однолітків та соціального порівняння – усього того, що є основою функціонування соціальних мереж.

На завершення, хоча соціальні мережі пропонують молоді важливі інструменти для самовираження та соціальної підтримки, наявні докази свідчать про значні та серйозні ризики для їхнього психологічного благополуччя та самосприйняття. Зв'язок між соціальним порівнянням, ідеалізованою реальністю, кібербулінгом та погіршенням психічного здоров'я, низькою самооцінкою та проблемами з образом тіла є суттєвим. З огляду на особливу вразливість підліткового мозку, ми не можемо ігнорувати ці ризики. Тягар захисту молоді не може лягати виключно на плечі дітей та їхніх батьків. Необхідно застосовувати підхід «безпека перш за все», а також розвивати у молоді навички критичного мислення та управління емоціями, щоб забезпечити розумне та збалансоване використання соціальних мереж, яке мінімізує їхній негативний вплив.

Список використаних джерел:

1. Гречановська О. В. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді / О. В. Гречановська, О. М. Мегем, Л. М. Потапюк // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. – 2023. – Т. 34 (73), № 4. – С. 60–67.
2. Naslund J. A., Bondre A., Torous J., Aschbrenner K. A. Social Media and

Mental Health: Benefits, Risks, and Opportunities for Research and Practice // Journal of Technology in Behavioral Science. – 2020. – Vol. 5, No. 3. – P. 245–257.

3. U.S. Department of Health and Human Services. Social Media and Youth Mental Health: The U.S. Surgeon General's Advisory. – Washington, DC : U.S. Department of Health and Human Services, 2023. – 27 p.

Секція V

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

ПРОГРАМИ ЄС ЯК ДРАЙВЕРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ІВЧЕНКО Євгенія, доц. ПРИХОДЬКО О.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Україна, Дніпро

Сучасна система міжнародних відносин характеризується швидкими трансформаціями, що охоплюють усі сфери суспільного життя – політичну, економічну, соціальну, наукову та культурну. В умовах глобальних викликів, спричинених війною Росії проти України, енергетичними кризами, зміною клімату та прискоренням технологічних процесів, особливої ваги набуває інноваційний розвиток як фундамент відновлення держави та її переходу від ресурсної до знаннєвої економіки та подальшої інтеграції в європейський простір.

Європейський Союз розглядає інновації не лише як економічну категорію, а як базовий елемент сталого розвитку, який поєднує наукові дослідження, цифровізацію, екологічну трансформацію та соціальну згуртованість. Україна, обравши європейський курс, активно долучається до програм ЄС, що спрямовані на розвиток інноваційного потенціалу, модернізацію інституційної спроможності та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Одним із ключових інструментів є програма Horizon Europe (Горизонт Європа) – найбільша рамкова програма ЄС у сфері досліджень та інновацій з бюджетом понад 95 мільярдів євро на період 2021–2027 років. У 2022 році Україна отримала статус асоційованої держави до Horizon Europe та Euratom, що забезпечило українським науковцям, університетам і підприємствам рівні з країнами-членами ЄС можливості участі у конкурсах, проєктах та партнерських мережах. Це стало історичним кроком у напрямі інтеграції України до Європейського дослідницького простору.

Horizon Europe виступає драйвером інституційної трансформації, оскільки участь у ній вимагає адаптації українських наукових та освітніх установ до високих європейських стандартів управління проєктами, етики досліджень та прозорості фінансових механізмів. Завдяки участі українські інституції долучаються до спільних проєктів у сферах відновлюваної енергетики, штучного інтелекту, біотехнологій, охорони довкілля та відбудови інфраструктури. Особливої актуальності набувають напрями, пов'язані з «зеленим переходом» і цифровою трансформацією, які відповідають стратегічним пріоритетам ЄС та сприяють відбудові України на інноваційних засадах.

Ще одним важливим інструментом співпраці є програма Interreg Europe, що сприяє міжрегіональному партнерству, обміну досвідом і впровадженню інноваційних практик на місцевому рівні. Ця програма є ключовою для децентралізованої інтеграції, посилюючи суб'єктність українських регіонів. У межах Interreg Europe 2021–2027 передбачено участь українських регіонів у спільних ініціативах із країнами ЄС, спрямованих на посилення економічної стійкості, розвиток малого та середнього бізнесу, інтелектуалізацію виробництва та підвищення ефективності управління. Залучення українських територіальних громад до Interreg Europe дозволяє налагодити сталу співпрацю з європейськими муніципалітетами, університетами та агенціями розвитку.

Варто зазначити, що у 2024 році в межах Interreg Europe Україна вже бере участь у низці спільних проєктів, зокрема у сфері підтримки інноваційного підприємництва, управління регіональними політиками розвитку та підвищення цифрової спроможності місцевих адміністрацій. Крім того, активізація транскордонних програм Interreg NEXT сприяє безпосередньому фінансуванню спільних інноваційних екосистем.

Окремої уваги заслуговує ініціатива New European Bauhaus (Новий Європейський Баухаус), започаткована Європейською Комісією у 2020 році. Її концепція поєднує інноваційні технології, екологічну сталість (зокрема, принципи циркулярної економіки), естетику та інклюзивність у формуванні нового підходу до простору і середовища життя. Для України ця ініціатива має стратегічне значення в контексті післявоєнної відбудови – вона дає змогу реалізовувати архітектурні, урбаністичні та соціальні рішення, засновані на принципах «зеленого» дизайну, енергоефективності та збереження культурної спадщини. Участь українських архітекторів і дослідників у New European Bauhaus сприяє формуванню креативних спільнот, що розробляють інноваційні та соціально орієнтовані моделі відновлення українських міст.

Попри значні успіхи, на шляху інноваційної інтеграції існують і виклики. Головними з них є безпекові ризики, що ускладнюють участь іноземних партнерів у проєктах на території України, а також необхідність подальшої адаптації національного законодавства та підвищення адміністративної спроможності регіональних та університетських менеджерів для ефективного використання грантових коштів.

Таким чином, участь України у програмах Horizon Europe, Interreg Europe та New European Bauhaus має багатовимірний ефект. Вона забезпечує доступ до фінансових ресурсів і сучасних знань, сприяє формуванню інноваційних кластерів і партнерських мереж, а також зміцнює позиції України в системі міжнародного науково-технологічного співробітництва. Європейські програми виступають не просто донорами, а стратегічною матрицею для трансформації

освітніх і наукових інституцій, підтримки розвитку людського капіталу та формування цілісної екосистеми інновацій.

Отже, інноваційне партнерство України та ЄС набуває дедалі глибшого стратегічного змісту, поєднуючи наукову співпрацю, цифровізацію, екологічну модернізацію й соціальні інновації. Реалізація спільних програм формує передумови для нової моделі відбудови – розумної, сталої та стійкої (resilient). Ці ініціативи не лише зміцнюють міжнародні зв'язки, але й відображають стратегічну мету України – стати рівноправним і проактивним учасником європейського простору інновацій та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Horizon Europe – The EU Research and Innovation Framework Programme (2021–2027) [Електронний ресурс]. – Brussels, 2024. – Режим доступу: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/horizon-europe> (дата звернення: 05.11.2025).
2. Interreg Europe. Programme Manual 2021–2027 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.interregeurope.eu> (дата звернення: 05.11.2025).
3. New European Bauhaus Initiative. European Commission [Електронний ресурс]. – Brussels, 2024. – Режим доступу: <https://new-european-bauhaus.eu> (дата звернення: 05.11.2025).
4. Ministry of Education and Science of Ukraine. Ukraine's Participation in Horizon Europe and Euratom Programmes [Електронний ресурс]. – Київ, 2023. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 05.11.2025).
5. Delegation of the European Union to Ukraine. EU–Ukraine Cooperation in Research and Innovation [Електронний ресурс]. – Brussels–Kyiv, 2024. – Режим доступу: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine> (дата звернення: 05.11.2025).
6. OECD. Science, Technology and Innovation Outlook 2024 [Електронний ресурс]. – Paris: OECD Publishing, 2024. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org> (дата звернення: 05.11.2025).

**ПОЛІТИКА ЯК ЗАСІБ ПОКРАЩЕННЯ РІВНЯ ВЗАЄМОДІЇ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
СКРИННІК Владислав, КАРПОВСЬКИЙ В.**

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного
університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

У сучасному світі, де більшість держав є багатонаціональними, надзвичайно важливим стає питання ефективної взаємодії між різними етнічними, мовними та культурними спільнотами. Політика держави відіграє ключову роль у створенні умов для гармонійного співіснування національних меншин, забезпечення їхніх прав і рівних можливостей.

Політика щодо національних меншин – це система заходів, спрямованих на гарантування прав меншин, розвиток їхньої культури, мови, традицій, а також на інтеграцію у суспільне життя без втрати етнічної ідентичності. Такі політики формуються на принципах рівності перед законом, недискримінації, визнання культурного різноманіття та участі меншин у прийнятті рішень, що їх стосуються.

Політичні інструменти для покращення взаємодії між національними групами включають:

- Законодавче забезпечення – прийняття законів, які гарантують захист прав меншин.
- Освітня політика – підтримка культурних програм і навчання мов меншин.
- Політика представництва – участь меншин у політичному житті та самоврядуванні.
- Інформаційна політика – боротьба з мовою ворожнечі, формування позитивного образу меншин.

Держава має діяти не лише як гарант прав, а й як посередник між спільнотами. Її завдання – не допустити дискримінації, сприяти діалогу та формувати атмосферу взаємоповаги. Важливо, щоб політика базувалася на справедливому розподілі ресурсів, доступі до освіти та працевлаштуванні для всіх груп населення. Наведемо приклади успішних політик:

1. Канада – приклад країни, яка завдяки політиці мультикультуралізму забезпечила високий рівень інтеграції різних етнічних груп.
2. Швейцарія – багатомовна держава, де політична система базується на повазі до мовного та культурного різноманіття.
3. Україна – проводить політику підтримки національних меншин, закріплену у Конституції та Законі «Про національні меншини».

Попри наявність законодавчої бази, залишаються проблеми: неповна реалізація норм у регіонах, недостатня поінформованість населення, політизація етнічних питань. Перспективним напрямом є розбудова громадянського суспільства, що підтримує діалог культур, та розширення освітніх і культурних програм.

Отже, політика є одним із найважливіших засобів покращення взаємодії між національними меншинами. Її ефективність залежить від рівня демократичності держави, готовності суспільства приймати різноманіття та здатності влади забезпечити справедливість для всіх громадян. Гармонійна міжетнічна взаємодія – це не лише політичне завдання, а й основа стабільності, миру та розвитку будь-якої держави.

Список використаних джерел:

1. Докінз Р. «Егоїстичний ген» (The Selfish Gene) / Р. Докінз. – 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Richard_Dawkins/Ehoistychnyi_hen/ (дата звернення: 21.11.2025).

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ДУКАЛЬТЕТІНКО Олександра, доц. РЯБІК П.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Сучасний світ переживає період глибоких трансформацій, які впливають не лише на політичні та економічні процеси, але й на психологічний стан суспільств і окремих людей. Міжнародні відносини сьогодні неможливо розглядати без урахування їхнього соціально-психологічного виміру. Війни, терористичні акти, інформаційні війни, масова міграція та глобальні кризи формують нові типи колективної свідомості, впливають на самоідентифікацію, почуття безпеки й довіри між народами.

Психологічні чинники стають визначальними у формуванні міжнародної поведінки держав, лідерів і суспільств. Тому розуміння сучасних міжнародних процесів потребує міждисциплінарного підходу, який поєднує знання політичної психології, соціальної психології, конфліктології та комунікативних наук.

1. Психологія міжнародних конфліктів

Міжнародні конфлікти мають не лише політичну, а й глибоку психологічну природу. Агресія, страх, образ ворога, потреба у безпеці та контролі – це ті внутрішні мотиви, що часто лежать в основі колективних рішень.

Війна Росії проти України стала прикладом того, як пропаганда та маніпуляція історичною пам'яттю формують у масовій свідомості виправдання насильства. Учасники конфлікту нерідко сприймають протилежну сторону не як супротивника, а як «нелюдяного ворога», що сприяє ескалації жорстокості.

Психологічно важливим аспектом міжнародних конфліктів є травматизація населення. Тривале перебування у стані війни призводить до посттравматичних розладів, колективного стресу, апатії або, навпаки, до підвищення національної згуртованості та розвитку колективної стійкості (resilience).

2. Масова свідомість і інформаційний вплив

У сучасних міжнародних відносинах боротьба за вплив відбувається не лише на полі бою, а й у сфері свідомості. Інформаційні війни, дезінформація, маніпуляції у медіа стали ефективною зброєю. Психологічно це пов'язано з феноменом когнітивних упереджень – люди схильні приймати інформацію, що підтверджує їхні переконання, і відкидати протилежну.

Соціальні мережі підсилюють ефект «інформаційних бульбашок», коли суспільства втрачають здатність до критичного мислення і стають поляризованими. У міжнародному масштабі це проявляється у зростанні недовіри між державами, поширенні ксенофобії, страху перед «іншими» культурами.

3. Психологічні наслідки глобальних криз

Пандемія COVID-19, війни, економічні та кліматичні кризи спричинили глобальне відчуття невизначеності. Людство зіткнулося з колективним досвідом тривоги, безсилля та вразливості. Це призводить до зростання депресивних станів, агресивності, соціальної апатії або радикалізації частини населення.

Психологи зазначають, що у періоди глобальних криз посилюється потреба у стабільності та належності, що може проявлятися як у консолідації нації, так і у піднесенні націоналізму чи авторитарних тенденцій.

4. Міграція та міжкультурна адаптація

Масова міграція – ще один виклик сучасних міжнародних відносин. Вимушені переселенці стикаються з численними психологічними проблемами: втратою дому, соціального статусу, почуттям відчуження у новому середовищі. Водночас приймаючі суспільства переживають стрес міжкультурної взаємодії, що може спричиняти напруження, дискримінацію чи конфлікти на ґрунті культурних відмінностей.

Для психологів важливо розуміти механізми міжкультурної адаптації – як формується почуття належності, які стадії проходить людина в новому середовищі, і як підтримати її психологічно. На міжнародному рівні це впливає на імідж держав, гуманітарну політику та рівень міжнаціональної довіри.

5. Роль лідерів і політичної комунікації

Міжнародна поведінка держав значною мірою визначається особистісними якостями їхніх лідерів. Політична психологія вивчає такі феномени, як харизма, авторитарність, нарцисизм, схильність до ризику – риси, що безпосередньо впливають на прийняття зовнішньополітичних рішень.

Психологічно важливою є також мова дипломатії: вона відображає колективні установки, страхи та очікування. Маніпуляції, агресивна риторика або навпаки, м'яка сила (soft power) – це інструменти впливу, що мають психологічний підґрунт.

6. Колективна ідентичність і психологія глобалізації

Глобалізаційні процеси поставили перед людством питання ідентичності: хто ми в умовах відкритого світу? Багато суспільств переживають кризу самоідентифікації, прагнучи зберегти культурну унікальність. Це породжує внутрішні конфлікти між традиційним і модерним, між національним і глобальним.

Психологічно такі процеси виявляються у феноменах культурного шоку, відчуття втрати стабільності, а також у потребі знайти нові форми колективної солідарності – від волонтерських рухів до міжнародних ініціатив взаємодопомоги.

Висновки

Психологічний вимір сучасних міжнародних відносин є надзвичайно важливим для розуміння глобальних процесів. Політичні рішення, війни, міграція, економічні кризи – усе це має глибокі наслідки для психіки людини та колективної свідомості.

Завдання сучасної психології – не лише аналізувати ці процеси, але й сприяти формуванню психологічної стійкості, емпатії, толерантності та культури миру. Міжнародна стабільність неможлива без гуманітарного виміру, у центрі якого – людина, її психічне здоров'я та здатність до співпереживання.

Таким чином, психологія стає ключовим інструментом осмислення і гармонізації міжнародних відносин, допомагаючи зрозуміти не лише політичні, а й глибинні людські мотиви, що стоять за ними.

ВІДНОВЛЕННЯ АВТЕНТИЧНИХ КУЛЬТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ З ЄВРОПОЮ ТА СВІТОМ, ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КОЛОНІАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

КРИКІН Микола, ЛОМАКА М.

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного
університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

Протягом століть українська культура розвивалася під тиском імперських наративів, що прагнули асимілювати її та представити як «провінційну гілку» іншої, більшої культури. Повномасштабне вторгнення Росії 2022 року стало каталізатором для остаточного розриву з цим колоніальним минулим, відкривши шлях до відновлення автентичних культурних зв'язків України з Європою та світом. Цей процес є не просто відмовою від чогось, а активним «поверненням» до власного джерела та переосмисленням свого місця у глобальному культурному ландшафті.

«Нині заради України організації та інституції: міжнародні й національні, урядові й неурядові об'єднуються навколо однієї мети – перемогти. Адже ми воюємо з рашистськими окупантами ще й на інформаційному та культурному фронтах. Тому так важливо, що сьогодні ми разом у справі захисту не лише нашої історичної пам'яті, культурної самобутності та національної ідентичності, а й демократичних цінностей, а отже, порятунку України й усього світу», – зазначив Ігор Пошивайло.

Процес відновлення автентичних культурних зв'язків неможливий без глибокої деколонізації – незворотного розриву з багатовіковою колоніальною спадщиною. Це акт відновлення національного суверенітету на культурному та ментальному рівнях. Критичний погляд на історію є наріжним каменем деколонізації. Україна повертає собі наративи, які були свідомо витіснені, спотворені або «русифіковані».

«Глобальні виклики потребують глобальної співпраці. Європейська група закликає світову спільноту об'єднати зусилля та працювати разом, щоб зберегти українську культурну спадщину, бо її знищують. Ми тут, щоб побачити ситуацію на власні очі та визначити нагальні потреби країни, громади й експертного середовища. Ми обговорили, як плануватиметься перша допомога, з'ясували можливості навчання. Я хочу запевнити, що ми як міжнародна організація хочемо вам допомогти й готові вже сьогодні почати працювати з вами», – підкреслила Тереза Патрісію, президент Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць.

Історично Україна завжди була частиною європейської цивілізації. Нині

відбувається інтенсивне відновлення прямого та рівноправного діалогу з Європою. Культурна дипломатія активно працює над тим, щоб усунути російського «культурного посередника»:

Українські митці тепер напряду беруть участь у ключових європейських бієнале, арт-резиденціях та мистецьких форумах, а не як «представники пострадянського простору».

Зростає кількість міжнародних культурних копродукцій (кіно, театр, музика), що дозволяє їм представляти унікальну українську історію світовій аудиторії.

Відновлення зв'язків відбувається на рівні ідей та інтелектуальної думки:

Європейські видавництва масово публікують переклади сучасної української літератури (Сергій Жадан, Оксана Забужко) та перевидують класиків. А український досвід боротьби за свободу та демократичні цінності стає предметом вивчення та обговорення на європейських академічних та філософських платформах.

Звільнення від колоніальної спадщини підвищує глобальну рецепцію української культури, представляючи її як джерело унікальних культурних явищ.

Україна привносить у світовий культурний діалог унікальний досвід боротьби за існування: Світ уважно вивчає українську модель культурного спротиву під час війни (стріт-арт, документальне кіно), що стає символом національної стійкості.

Українські інтелектуали формулюють нову філософію свободи та гідності в умовах сучасної гібридної війни.

Відновлення автентичних культурних зв'язків з Європою та світом – це незворотний процес, який дозволяє українській культурі зайняти належне їй місце в глобальному контексті. Це акт самовизначення, що перетворює культурний суверенітет на непохитну основу політичної незалежності.

Список використаних джерел:

1. Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП). Інформаційно-аналітичні звіти щодо стану культурної спадщини та деколонізації (за 2022–2024 роки). Київ : МКІП, 2022–2024.

2. Про затвердження Стратегії культурної дипломатії України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1184-р. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zhennia-operatsiinohoplanu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-u-20252027-rokakh-i-293> (дата звернення: 08.11.2025).

3. Рябчук М. Постколоніальний синдром: Спостереження. Київ : Критика, 2011. - 240 с.

Секція VI

ЗАГАЛЬНІ РИСИ І НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА. КУЛЬТУРА І ВИХОВАННЯ: КОНЦЕПЦІЇ, МОДЕЛІ, ІНСТРУМЕНТАРІЇ

ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ЯК ОСНОВА ІСТОРИКО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

НІКОНОВА Ірина, доц. ФАТАЛЬЧУК С.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Україна, Слов'янськ

Сучасні процеси інформатизації, глобалізації та швидкого оновлення знань зумовлюють підвищення вимог до системи освіти. Нові соціальні запити вимагають розвитку в учнів особистісних, метапредметних і предметних компетентностей. Це передбачає формування мотивації до навчання, готовності до саморозвитку, пізнавальної активності та комунікативних умінь. Важливу роль у цьому відіграє організація дослідницької та проєктної діяльності школярів, зокрема на уроках історії, де пріоритетом стає розвиток історичного мислення та вміння застосовувати знання у практичних ситуаціях [1]. Одним із найефективніших засобів формування досвіду історичного пізнання виступає краєзнавство, що поєднує роботу з історичними джерелами, матеріалами про минуле рідного краю, традиції та культурну спадщину. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії переносить акцент із засвоєння фактів на розвиток мислення, сприяє формуванню особистісних цінностей учнів, виховує інтерес до минулого та любов до Батьківщини в цілому. Робота з історичними джерелами забезпечує формування навичок пошуку, аналізу, узагальнення інформації, розвиває критичне мислення. Особливої ефективності ця діяльність набуває у формі проєктів та музейної педагогіки, де навчальний простір переноситься до музеїв, архівів, історичних місць.

У Законі України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту» особливо наголошується на принциповій єдності освітньої та виховної функцій школи, що визначається як один із ключових орієнтирів державного освітнього стандарту. У цьому контексті шкільне краєзнавство набуває статусу не другорядного методичного інструменту, а цілісного педагогічного феномена, здатного забезпечити інтеграцію навчального змісту з виховними завданнями. Воно виступає засобом гармонізації когнітивної, емоційно-ціннісної та громадянсько-патріотичної сфер розвитку учнів, що зумовлює його актуальність у сучасній освітній політиці [5; 6].

Проблема організації краєзнавчої роботи у школах та її значення для історико-пізнавальної діяльності учнів має глибоке коріння в історії педагогічної думки. Ще Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, А. Дістервег наголошували на зв'язку освіти з пізнанням навколишнього світу. В українській педагогіці цю ідею розвивали Г. Сковорода, М. Максимович,

С. Русова, Б. Грінченко, М. Грушевський, які розглядали краєзнавство як засіб національного виховання та формування громадянської свідомості. У ХХ ст. А. Макаренко та В. Сухомлинський підкреслювали необхідність поєднання навчання з життям і працею в реальному середовищі. Сучасні науковці (Л. Березівська, О. Сухомлинська, Н. Побірченко, А. Сбруєва та ін.) визначають краєзнавство як інтегративну форму освіти, що поєднує знання, діяльність і цінності [2; 3; 4; 7; 8].

Сучасний процес інформатизації, глобалізації, нових наукових відкриттів, впровадження інноваційних розробок у школах, пов'язаний з цим, швидко оновлення знань актуалізують високі вимоги освіти. Нові соціальні запити диктують нові цілі освіти. У зв'язку з цим новий освітній стандарт одним із пріоритетних напрямів виділяє забезпечення формування та розвитку у учнів особистісних, метапредметних та предметних умінь [1]. Цей процес створює мотивацію до навчання, забезпечує готовність та здатність учнів до саморозвитку та цілеспрямованої пізнавальної діяльності, освоєння універсальних пізнавальних, комунікативних дій, а також специфічних предметних умінь. Це забезпечується організацією дослідницької та проєктної діяльності школярів.

Під проєктною діяльністю школярів ми розуміємо спільну навчально-пізнавальну діяльність, яка спрямована на розв'язання певної проблеми та створення унікального кінцевого продукту. Вона дозволяє учням самостійно здобувати знання, розвивати навички критичного мислення, співпраці та самостійності під час роботи над виконанням практичного значення.

Загальновизнано, що пріоритетною метою шкільної історичної освіти є формування інтелектуальних та інформаційних умінь, історичного мислення школярів, розвиток здібностей використовувати набуті знання та вміння у навчальних, навчально-проєктних, соціально-проєктних ситуаціях та повсякденному житті. Цілком очевидно, що у вирішенні завдання формування досвіду діяльності при вивченні, усвідомленні історії, історичних процесів, особлива роль належить краєзнавству, роботі з історичними джерелами, які представляють історію рідного краю, малої батьківщини.

Так, робота безпосередньо з історичними джерелами (архівними матеріалами), доступними дитині, вирішує ряд завдань: формування інтересу до предмета, мотивація діяльності (самостійність у пошуку інформації, аналіз історичного джерела), систематизація зібраного матеріалу, розвиток загальнопредметних та предметних умінь. Це можливо шляхом перенесення навчальної діяльності зі шкільного класу до стін музею, організації навчального простору уроку до «сховища історичних артефактів» [1].

Музей як освітній простір сприяє формуванню історичної свідомості через безпосередній контакт учнів із матеріальними свідченнями минулого. Краєзнавчі музеї містять багатий потенціал для навчально-дослідної роботи: археологічні артефакти, предмети побуту, документи, фотографії, що ілюструють різні етапи розвитку краю. Досвід дослідників і вчителів свідчить, що екскурсії, тематичні виставки, шкільні музеї та пошукові гуртки сприяють розвитку активності учнів, навчають їх самостійно здобувати й осмислювати інформацію. Музейна діяльність стимулює не лише пізнавальні, а й емоційно-ціннісні аспекти навчання – через «дотик» до минулого формується повага до історії, культурної спадщини, родинних традицій [9]. Так, наприклад, залучення учнів до проєктної діяльності на основі музейних експонатів забезпечує комплексний розвиток компетентностей, формує інформаційну та дослідницьку культуру, виховує ціннісне ставлення до історії рідного краю та сприяє національно-патріотичному вихованню.

Отже, організація краєзнавчої роботи у школі є важливою умовою реалізації компетентнісного підходу в освіті. Вона сприяє інтеграції знань, діяльності й виховання, розвиває пізнавальну активність і національну самосвідомість школярів. Використання музейних ресурсів як навчальних джерел робить історію «живою» і доступною, забезпечує глибоке засвоєння змісту освіти, формує покоління, здатне не лише знати, а й розуміти та цінувати історичну спадщину своєї Батьківщини.

Нажаль наше дослідження тільки частково означило проблематику організації краєзнавчої роботи, яка активізує історико-пізнавальну діяльність школярів. У подальших наукових роботах планується розкриття нових методів і форм краєзнавчої роботи, які сприятимуть формування навичок пошуку, аналізу, узагальнення інформації та розвитку критичного мислення учнів.

Список використаних джерел:

1. Бугрій В. С. Проблеми шкільного краєзнавства в українській педагогічній думці 20-х років ХХ ст. Збірник наукових праць: Спеціальний випуск “До витоків становлення української педагогічної науки”. Київ: Науковий світ, 2002. - С. 100-102.
2. Грінченко Б. Д. Вибрані твори: у 2-х т. – Київ : Інтеллект-АРТ, 2008. – Т. 1 / упоряд. Ю. Б. Кузнецов, Н. В. Левчик. – 448 с.
3. Грибинюк М. Б. Можливості використання педагогічних ідей Ж.-Ж. Руссо у початковій школі на прикладі роману «Еміль, або Про виховання» / М. Б. Грибинюк // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 15(1). – С. 240–249.

4. Євтух М. Б. Дістервег: педагог, учений: до 200-річчя від народження / М. Б. Євтух // Радянська школа. – 1990. – № 7. – С. 84–86.
5. Закон України про освіту [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38–39, ст. 380. – Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/> (дата звернення: 10.09.2023).
6. Закон про повну загальну середню освіту [Електронний ресурс] / Верховна Рада України законом від 23.02.2023 № 2925-IX. – Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/> (дата звернення: 10.02.2025).
7. Погляди Григорія Сковороди : зб. науково-теоретичних праць. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – С. 29–31.
8. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Карамушка, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-е вид., допов. і переробл. – Київ : Вища школа, 2004. – 422 с.
9. Яцик Т. О., Степанюк В. В. Словник коротких термінів з педагогіки. – Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. – 50 с.

ПЕДАГОГІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ТА ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ В ЧАСИ НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ У 1941-1943 р.

БОРИСОВ Владислав доцент кафедри філософії та українознавства

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Під час окупації Німеччиною та її союзниками територія України була розподілена на декілька адміністративних одиниць. Навіть сама окупаційна адміністрація визнавала, що вона «проводить культурну політику, спрямовану на знищення української культури» [1]. Щоправда міністр окупованих територій А.Розенберг пропонував на початку війни стимулювати в Україні національно-культурне життя, відкривати університети, навчати національну еліту німецькій мові. Тому окупанти спочатку не заважали спробам місцевої інтелігенції хоч якось задовольнити культурно-освітні потреби населення. Однак, в умовах насильницького розподілу України дії по відродженню культурного життя були спорадичні та мали дуже обмежений характер.

Не дивлячись на несприятливі обставини, у листопаді 1941 р. розпочали свою роботу вищі навчальні заклади. В першу чергу – Український державний університет, ректором якого став І.Ф.Розгін, професор–мікробіолог, проректором доцент Ващенко І.І. У складі університету працювало 7 факультетів – історико-географічний (126 студ.), філологічний (українське (145 студ.) та німецьке (112 студ.) відділення), фізико-математичний (92 студ.), хімічний (51 студ.), біологічний (99 студ.), сільськогосподарський (78 студ.), медичний (1099 студ.), а також – фармакологічне відділення (449 студ.) та фармакологічні курси (254 слухачі). На протязі 1941–1943 р.р. кількість студентів університету коливалась від 2505 до 2577 осіб [2, 50]. Набору нових студентів 1942 – 1943 р.р. до університету не було. В складних умовах розпочалась 1 листопада 1941 р. і робота Дніпропетровського інституту інженерів транспорту, учбові приміщення якого спочатку були зайняті окупаційними військами, потім – Головною дирекцією східних залізниць Німеччини. Канцелярію інституту було розміщено у трьохповерховому житловому будинку, у сорока великих кімнатах якого і проводились аудиторні заняття. Директором інституту став зав. кафедрою електротяги та електропостачання, професор Олійниченко П.В., його заступником – професор Ніколайчук М.П. У складі інституту нараховувалось чотири факультети (шляхо-будівельний, електротехнічний, експлуатаційний, механічний), на яких навчалось 119 студентів. Ніякого набору нових студентів до інституту також не

проводилось. Більш того не вирішеним залишилось і питання про завершення підготовки та випуск 29 інженерів-транспортників навесні 1942 р. [3, 10–15].

Нестача палива, розповсюдження інфекційних хвороб та відверте небажання окупаційної влади сприяти освітянському процесу стало причиною припинення занять в учбових закладах міста взимку 1941–1942 р.р. З цього приводу ректор університету І.Ф.Розгін в листі на ім'я голови обласної управи висловив рішучий протест. «Акт ліквідації єдиного університету, – писав він, – німецькою владою і згода чи бездіяльність управи, щоб не допускати до цього, глибоко обурює весь колектив університету і громадянство міста» [3, 52]. В таких умовах викладання в університеті та інших вузах міста було переведено на консультаційний метод.

Роботу педагогів та науковців міста, безумовно, можна тлумачити і як факт співпраці з окупаційною владою. Однак, треба враховувати і те, що більшість науковців та педагогів – жінки та особи похилого віку, не спроможні були суттєво впливати на військово-політичну ситуацію в регіоні. Виконуючи ж свої професійні обов'язки вони не тільки зберігали від остаточного знищення освітні заклади Дніпропетровщини, але і, головне, сприяли продовженню освітянського процесу, зірвати який намагалася окупаційна влада і ті сили, що зневірилися у подальшому розвитку культосвітнього життя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Коваль М.В. «Просвіта» в умовах «нового порядку» (1941–1944 р.р.) // Український історичний журнал. № 3. 1995.
2. Семененко В.И., Радченко Л.А. История Украины с древнейших времен до наших дней. Харьков: Торсинг, 2002. С 480.
3. Державний архів Дніпропетровської області. фонди: 1,7, 18,43,305,439, 2276, 2281, 2443,2567, 4073.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ САМОСТІЙНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТРАНСПОРТНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

КАРПОВСЬКИЙ Василь, викладач.

САДОВЕНКО Світлана, докторка філософії, методист

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного
університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

У сучасних умовах розвитку транспортної галузі України особливого значення набуває формування у майбутніх фахівців високого рівня правової культури та юридичної самостійності. Відповідальність за дотримання законодавства, здатність своєчасно приймати правомірні рішення та вільно орієнтуватися у правових нормах - це невіддільна частина професійної компетентності сучасного інженера чи управлінця транспортної сфери.

В умовах реформування фахової передвищої освіти та зростання професійних вимог, ключовою компетентністю сучасного інженера чи управлінця транспортної сфери стає посилена юридична самостійність (правова обізнаність та здатність самостійно приймати юридично виважені рішення). Юридична самостійність – це здатність особистості усвідомлено діяти відповідно до норм права, самостійно приймати вірні рішення в правових ситуаціях, здатність аналізувати правові наслідки своїх дій та нести за них юридичну відповідальність [1].

Здобувачі фахової передвищої освіти транспортних спеціальностей вивчають навчальні дисципліни, пов'язані з організацією роботи усіх видів транспорту (авіаційного, залізничного, автомобільного, морського тощо), логістикою, сучасними технологіями, різноманітними перевезеннями.

Для студентів транспортних спеціальностей поняття юридичної самостійності означає не лише ґрунтовні знання чинного законодавства, але й уміння вільно застосовувати його на практиці - у питаннях безпеки руху, охорони праці, екологічних вимог, договірних відносин тощо [3].

Транспорт - це галузь підвищеної небезпеки і величезного обсягу відповідальності. Будь-яке порушення правових норм може мати серйозні наслідки: аварії та катастрофи, матеріальні збитки та завдання шкоди екологічному довкіллю, загрози життю та здоров'ю людей [4].

Навчальний процес підготовки фахівців транспортної галузі характеризується домінантною роллю практичного навчання. Це забезпечується високою питомою вагою практично орієнтованих дисциплін, виробничою практикою та акцентом на розв'язанні реальних технічних завдань. Це створює виклик: як поєднати технічну підготовку здобувачів освіти із правовою

самостійністю. Якщо правове виховання студентів і розвиток їх правової самостійності не інтегровані в навчальний процес транспортних спеціальностей - це створює ризик того, що майбутні професіонали транспортної справи не будуть готові діяти самостійно у правовому полі держави.

Тому майбутній фахівець транспортної сфери повинен досконало володіти усіма елементами правової культури, чітко розуміти механізми юридичної відповідальності та мати надійно сформовані навички правомірної поведінки в різних ситуаціях професійної діяльності [3].

На нашу думку, підвищення юридичної самостійності у здобувачів освіти транспортних спеціальностей можна забезпечити шляхом реалізації наступних пріоритетних заходів.

- Поглиблення правової освіти. Необхідно удосконалити навчальні програми з дисциплін «Транспортне право», «Безпека дорожнього руху» та інших суміжних курсів, всіляко орієнтуючи їх на практичне застосування отриманих знань юридичного спрямування.

- Інтерактивні методи навчання. Це й активне використання різноманітних ділових ігор під час навчання, і впровадження аналізу правових казусів. Активне моделювання виробничих ситуацій на навчальних заняттях буде сприяти розвитку критичного мислення і самостійності у прийнятті правильних рішень.

- Використання цифрових ресурсів: онлайн-курси з транспортного права, платформи для самостійного вивчення правових питань, доступ до нормативної бази через електронні системи.

- Посилення практичної підготовки з правовим складником. Під час виробничих практик (зокрема, в транспортних підприємствах) студентам варто давати не лише технічні завдання, а й правові: аналіз внутрішньої документації підприємства, виявлення правових ризиків, підготовка пропозицій з удосконалення правового забезпечення діяльності.

- Формування компетенцій самостійного правового аналізу: студент має вміти самостійно ознайомитися з нормативними актами, правилами дорожнього руху, правилами перевезень, трактувати їх, самостійно приймати рішення.

- Формування правової культури і правосвідомості. Проведення лекцій, семінарів, гостьових виступів практиків з транспортного права, логістики, правоохоронних органів, транспортних інспекцій. Це допомагає здобувачам освіти побачити реальний правовий контекст їх професії.

- Заохочення до самостійного читання правової літератури, участі у конференціях, конкурсах, публікаціях з тем «правове забезпечення транспортних систем».

Отже, підвищення юридичної самостійності студентів транспортних спеціальностей - це непростий багатогранний процес, що включає зміни в робочих програмах навчальних дисциплін, методи навчання, виховання правової культури, активізацію студентської спільноти, практичну підготовку майбутніх фахівців транспортної сфери з правовим нахилом [4].

Для ефективного успіху потрібна співпраця викладачів, адміністрації закладу освіти, студентів і партнерів із транспортної галузі. Успішна реалізація таких шляхів сприятиме не лише покращенню якості освіти, а й підготовці майбутніх фахівців транспортної галузі, які будуть здатні діяти в сучасних умовах не лише технічно професійно, а й правомірно, відповідально й самостійно. Тільки такий підхід забезпечить формування відповідального, компетентного й незалежного фахівця, здатного діяти високо ефективно в умовах реального правового життя.

Список використаної літератури:

1. Валуєва Л. В. Юридична відповідальність на морському транспорті: навчальний посібник / Л. В. Валуєва, Б. В. Бабін. – Одеса : Освіта України, 2014.
2. Англійська мова: посібник для студентів юридичних спеціальностей / Л. М. Назарова. – Харків : Право, 2006.
3. Москаленко С. І. Транспортне право: методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів спец. 081 «Право» за освітньо-професійною програмою «Правове забезпечення авіаційної діяльності» / С. І. Москаленко. – Кропивницький, 2021.
4. Транспортне право України / Міщенко І. В. – Одеса, 2020.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ТАТАРЕЦЬ Павло, АЛЕЙНИКОВ Т.

ВСП «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки Українського державного
університету науки і технологій»
Україна, Кам'янське

Сучасна транспортна система України функціонує в умовах підвищених ризиків, технічних викликів та соціальних змін. Автомобільний транспорт є однією з галузей, що найбільше впливають на економічну безпеку, мобільність населення, екологію та рівень соціального благополуччя. Проте саме автомобільний транспорт залишається серед найбільш аварійно небезпечних сфер: значна частина ДТП спричинена людським фактором, недисциплінованістю водіїв, недостатньою підготовкою або ігноруванням вимог ПДР.

У таких умовах професійна культура безпеки майбутніх водіїв, слюсарів, техніків, механіків та операторів транспортних засобів стає критично важливою. Її формування виходить за межі суто технічної підготовки: вона передбачає правову, моральну, психологічну та комунікативну складові. Відповідно, професійна освіта має поєднувати знання, навички і виховний компонент, спрямований на розвиток відповідального ставлення до життя і здоров'я людей.

Культура безпеки в галузі автомобільного транспорту – це система цінностей, норм поведінки, моделей професійних дій, світоглядних установок, які забезпечують безпечну експлуатацію транспортних засобів та запобігання аварійним ситуаціям. Її формування вимагає врахування таких ключових аспектів: соціальний, психолого-педагогічний, морально-етичний.

Соціальна значущість полягає у безпеці дорожнього руху, що є однією з глобальних проблем сучасного суспільства. Україна входить до країн з підвищеним рівнем аварійності, де значну частину ДТП спричинено:

- перевищенням швидкості,
- недотриманням дистанції,
- керуванням у стані втоми або стресу,
- неуважністю,
- технічно несправними транспортними засобами.

Це підтверджує недостатній рівень культури безпеки, що має виховуватися на етапі професійної підготовки.

Психолого-педагогічний аспект реалізується, коли фахівець автомобільної галузі працює в умовах підвищеного ризику, тому формування

психологічної готовності до екстремальних ситуацій, самоконтролю, уважності та стресостійкості є невід'ємною частиною освітнього процесу.

Морально-етичний аспект – культура безпеки – передбачає дотримання норм професійної етики, а саме:

- повагу до інших учасників дорожнього руху,
- відповідальність за дії,
- чесність і дисципліну,
- нетерпимість до порушень ПДР.

Українська система професійної освіти зберігає низку особливостей, які відрізняють її від інших моделей. Тому підготовка фахівців автомобільного транспорту складається з:

- теоретичного компоненту (ПДР, будова автомобіля, технічне обслуговування),
- практичного (тренажери, автодром, навчальна їзда),
- виховного (професійно-етичне виховання, формування дисципліни та відповідальності).

Традиції української педагогічної школи тісно переплітаються з інноватикою, тому у процесі професійної підготовки дотримуємось таких принципів:

- гуманістичний, студентоцентризований підходи,
- виховання відповідальної особистості,
- зв'язок освіти з реальними життєвими викликами,
- практико орієнтованість.

Ці принципи формують у студентів автомобільних спеціальностей думку про професію як суспільно значущу та виховують повагу до праці.

В умовах сьогодення відбувається зростання вимог до професійних компетентностей майбутніх працівників, тому що сучасні роботодавці ставлять такі вимоги до фахівців (особливо без досвіду роботи):

- здатність працювати в умовах інтенсивного руху,
- уміння обирати безпечну траєкторію руху,
- технічна грамотність,
- екологічна відповідальність,
- культура взаємодії в команді,
- культура спілкування.

Це визначає особливу роль виховання і культури безпеки у професійній підготовці та потребу у формуванні soft skills.

Тому педагогічними інструментами формування культури безпеки вважаємо інтерактивні технології навчання, застосування кейс-методів («Алкоголь за кермом», «Небезпечне перевантаження»); аналіз відеоситуацій з

ДТП; творчі проекти (плакати, пам'ятки з безпеки руху); тренінги з емоційної саморегуляції; рольові ігри («Дорожній конфлікт»).

Застосування цифрових та мультимедійних ресурсів, тому що сучасні технології підсилюють сприйняття матеріалу: 3D-моделі дорожніх ситуацій, відеоаналіз маневрування, симулятори небезпечних умов (дощ, ожеледь), інтерактивні карти чорних точок ДТП.

Також виховні заходи: зустрічі з водіями-ветеранами, поліцейськими, психологами; конкурси інфографік з безпеки; волонтерські акції щодо безпечної мобільності; участь у тижнях безпеки дорожнього руху («Легкий електротранспорт в Україні»).

Отже, формування культури безпеки майбутніх фахівців автомобільного транспорту є пріоритетним напрямом розвитку сучасної професійної освіти України. Воно забезпечує якість підготовки фахівців, транспортну дисципліну та загальну безпеку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гляненко, К. А. Значення інноваційних технологій у системі професійної підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін [Текст] / К. А. Гляненко // Суспільство та національні інтереси : журнал. – 2024. – № 5(5). – С. 162–169. – URL: <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe009>

2. Гляненко, К. А. Проблеми та перспективи сучасної освіти України [Текст] / К. А. Гляненко // Актуальні питання у сучасній науці : журнал (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). – 2024. – Вип. 8(26). – С. 789–797.

3. Гляненко, К. А. Формування soft skills у здобувачів вищої освіти під час воєнного стану [Текст] : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. / К. А. Гляненко // Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Житомир, 4 жовтня 2024 р.). – Research Europe, 2024. – С. 124–128.

4. Правила дорожнього руху з коментарями та ілюстраціями [Текст] / З. Д. Дерех, В. Ф. Душник, Ю. Є. Заворицький. – Київ : Арій, 2025. – 200 с.

Секція VII

**КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА
УКРАЇНИ ТА СВІТУ У СУЧАСНОМУ
ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ**

**ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНА ПІДГОТОВКА У ФІЗИЧНОМУ
ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ**
БРАЖНИКОВА Єлизавета, доц. СОКОЛОВА Л., доц. ІВЧЕНКО О.,
ст. викл. КИРИЧЕНКО А.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Впровадження елементів військово-прикладної підготовки у курс фізичної культури сьогодні є не просто доцільним, а життєво необхідним кроком для системи освіти. Сучасні геополітичні реалії наочно демонструють, що гарантії безпеки мають підкріплюватися практичною готовністю громадян до захисту державного суверенітету. Фізична культура в своїй класичній формі часто орієнтована на загальне зміцнення здоров'я та розвиток спортивних якостей, що, безперечно, важливо. Однак вона не завжди відповідає на конкретні виклики, з якими може зіткнутися людина в умовах збройного конфлікту чи надзвичайної ситуації. Саме військово-прикладна підготовка забезпечує цей практичний зв'язок між фізичною формою та функціональними навичками, необхідними для виживання та оборони [1].

Вона формує не лише фізичну витривалість, але й критично важливі психологічні якості, такі як стресостійкість, вміння діяти в команді та приймати рішення в умовах високого навантаження. Подолання смуги перешкод, навички пересування місцевістю чи евакуація «пораненого» виховують у молоді впевненість у власних силах. Це трансформує абстрактне поняття «захист Батьківщини» у цілком конкретні компетенції. Для української молоді, яка живе в умовах повномасштабної війни, ці знання мають безпосередню практичну цінність і підвищують індивідуальну та колективну стійкість [2]. Таким чином, інтеграція цих елементів є логічним та адекватним відгуком освітньої системи на потреби часу. Вона готує студентів не тільки до мирного життя, але й формує покоління, здатне цей мир захистити, поєднуючи фізичну міць з гідністю та відповідальністю громадянина.

Впровадження елементів військово-прикладної підготовки потребує чіткої та безпечної методики, яка трансформує звичайне заняття фізичною культурою в потужний інструмент патріотичного виховання. Перш за все, цей процес має бути поетапним і враховувати рівень фізичної підготовки студентів, щоб уникнути травм та забезпечити позитивний досвід. На початковому етапі

доцільно інтегрувати окремі базові вправи, такі як переповзання, правильне падіння та перекочування, подаючи їх як елементи розминки чи функціонального тренування. Це дозволяє студентам поступово адаптуватися до незвичних навантажень. Ключовим методологічним принципом має стати ігровий та змагальний підхід, який підвищує мотивацію та створює позитивний емоційний фон. Наприклад, класичну естафету можна перетворити на «доставку боєприпасів» або «евакуацію пораненого», використовуючи імітовані макети вантажу чи ноші. Така метафора перетворює абстрактну фізичну вправу на конкретну навичку, наповнену суспільним значенням.

Важливо використовувати групову роботу для формування колективного духу [2]. Складання та подолання простої «смуги перешкод» вимагає від команди взаємодопомоги, чіткої комунікації та розподілу ролей, що безпосередньо виховує почуття взаємовиручки, яке є основою будь-якого патріотизму. Історичний контекст надає цим вправам глибокий виховний зміст. Викладач може розповісти, як подібні навички рятували життя українським воїнам у минулій історії чи під час сучасних бойових дій, тим самим створюючи зв'язок між фізичними зусиллями студента та подвигом захисників України. Безпеку слід вважати абсолютним пріоритетом: кожен елемент, будь то робота з імітованою зброєю для вироблення правильного пересування чи навіть простий кидок гранати на точність, має супроводжуватися детальним інструктажем та демонстрацією. Це виховує не лише обережність, але й повагу до зброї як знаряддя захисту, а не нападу.

Врешті-решт, методика має бути гнучкою та інклюзивною, пропонуючи альтернативні завдання для студентів з різними можливостями, але зберігаючи загальну мету – участь у спільній справі. Підсумкові заняття можна проводити у формі тактичних ігор чи командних змагань на святкових заходах, присвячених Дню Захисника України чи Дню Незалежності, що символічно завершує цикл навчання та закріплює патріотичний зміст фізичної активності. Таким чином, через поєднання поступовості, ігрового підходу, історичного осмислення, акценту на безпеку та колективну роботу, елементи військово-прикладної підготовки органічно вплітаються в навчальний процес. Вони перетворюють фізичне виховання з набору вправ на систему формування громадянина-патріота, який усвідомлює свою роль у захисті свободи та незалежності своєї держави, розвиваючи при цьому не лише тіло, але й міцний, вольовий дух.

Список використаних джерел:

1. Havenetidis K., Bissas A., Monastiriotis N., Nicholson G., Walker J., Bampouras T. M., Dinsdale A.J. Combining sport and conventional military training provides superior improvements in physical test performance. *International Journal of Sports Science and Coaching*. 2022. Vol. 18(5). URL: <https://doi.org/10.1177/17479541221116959>
2. The formation of military applied skills of higher education students in the process of physical education. *Physical culture, physical education of different age group population*. 2023. Vol. 1(61). P. 54-63. URL: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2023-01-54-63>
3. Thornton M.T., Welch A.S., Caulfield S., Pojednic R.M. The Cadet Athlete Physical Training Intervention (CAPTI): A 16-week periodized program to remediate underdeveloped tactical athletes at a senior military college. *International Journal of Exercise Science*. 2024. Vol. 17(4). P. 1083–1091. URL: <https://doi.org/10.70252/SSZU9761>

СИНЕРГІЯ ПЛАВАННЯ ТА НЕЙРОГІМНАСТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**ВОЙЦЕХОВА Оксана, доц. СОКОЛОВА Л., доц. ГРИДНЄВА Т.,
проф. КРИШЕНЬ В., проф. ОВЧАРОВ В.**

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Плавання справедливо вважається одним з найбільш гармонійних видів активності, адже воно одночасно зміцнює тіло та розвиває розум. Потужний позитивний вплив на мозок починається вже з покращення кровообігу: завдяки посиленому постачанню кисню активізується мислення і зростає рівень працездатності. Крім того, складнокоординовані рухи у воді, що вимагають синхронної роботи всіх м'язів, слугують чудовим тренуванням для обох півкуль мозку, що безпосередньо розвиває пам'ять та когнітивні здібності [1]. Важливим благом є і здатність води ефективно знімати стрес, заспокоюючи нервову систему і допомагаючи швидше відновлювати сили після інтелектуальних навантажень. Всі ці фактори – покращення кровопостачання, міжпівкульна інтеграція та психоемоційна розрядка, природним чином, ведуть до ще одного ключового результату, а саме значного підвищення вміння концентрувати увагу. Саме тому регулярні заняття плаванням мають таку велику цінність для студентів, допомагаючи їм не лише підтримувати фізичну форму, але й значно підвищити ефективність навчального процесу.

Нейрогімнастика (або мозкова гімнастика) – це серія простих фізичних вправ, спрямованих на синхронізацію роботи півкуль головного мозку, покращення міжпівкульних зв'язків та активізацію нервової системи. Вона допомагає поліпшити увагу, пам'ять, координацію, зняти стрес і підвищити загальну продуктивність мозку.

Плавання, як складнокоординований вид активності, вимагає від тіла синхронної роботи всіх м'язів, чіткого контролю дихання та неухильної концентрації у неприродному для людини середовищі [2]. Саме ця унікальна комбінація викликів робить плавання ідеальним полем для поєднання з нейрогімнастикою, що примножує позитивний ефект від тренувань. Таке поєднання дозволяє досягти потрібного ефекту: по-перше, відбувається суттєве покращення нейромоторного зв'язку, завдяки чому мозок навчається точніше «відчувати» положення тіла у воді та керувати ним. По-друге, спеціальні вправи спрямовані на розвиток білатеральності, тобто гармонійної взаємодії лівої та правої частин тіла, що є фундаментом для виконання технічних стилів, таких як кроль чи брас. І, нарешті, систематичне виконання нейрогімнастичних

вправ значно прискорює адаптацію до водного середовища, покращуючи просторову орієнтацію та допомагаючи швидше сприймати незвичне положення тіла [3]. Таким чином, інтеграція нейрогімнастики в тренувальний процес не лише підвищує технічну майстерність плавця, але й комплексно розвиває його нервову систему.

Поєднання занять плаванням з нейрогімнастикою є особливо корисним для студентів-першокурсників саме через радикальну зміну формату навчання, яка вимагає від них значно більшої самодисципліни та здатності до самостійного засвоєння великих обсягів інформації. На відміну від школи, де процес був жорстко структурованим, університетське навчання базується на автономії, що вимагає високої концентрації, розвиненої пам'яті та уміння ефективно відновлювати психічні ресурси. Саме тут і проявляється потрібний ефект від симбіозу плавання та нейрогімнастики. Регулярне плавання, як таке, що покращує кровообіг і забезпечує мозок киснем, безпосередньо підвищує розумову працездатність, необхідну для тривалих занять. Одночасно нейрогімнастика, інтегрована у тренувальний процес, активізує міжпівкульні зв'язки, розвиваючи пам'ять та когнітивну гнучкість, що критично важливо для вивчення нових складних дисциплін. Крім того, цей комплекс має потужний антистресовий ефект, допомагаючи боротися з тривогою та психічним перевантаженням, які нерідкі під час адаптації до нового життя. Систематичне виконання координаційних вправ у воді тренує здатність до концентрації, яка є ключовою для самостійної роботи з підручниками та лекціями. Таким чином, такі заняття стають не просто фізичним активом, а стратегічним інструментом для підвищення академічної успішності, допомагаючи студенту впоратися з підвищеними інтелектуальними навантаженнями та сформувати міцний фундамент для всієї подальшої освіти.

Українське студентство в умовах воєнного стану стикається з унікальними викликами, що посилюють традиційні труднощі адаптації до навчання у закладі вищої освіти. Постійний психоемоційний стрес, порушення навчального процесу через повітряні тривоги та необхідність навчання в змішаних форматах створюють значне навантаження на когнітивні функції та нервову систему студентів-першокурсників. У цьому контексті поєднання плавання з нейрогімнастикою виступає не просто оздоровчою практикою, а стратегічним інструментом психофізіологічної підтримки. Цей симбіоз спрямований на компенсацію негативного впливу хронічного стресу на пам'ять, увагу та здатність до навчання, що є особливо актуальним для покоління, яке формується в умовах тривалої травматичної ситуації.

Для ефективного впровадження даної методики в освітній процес пропонуються наступні практичні кроки [4]. Насамперед, доцільно інтегрувати спеціальні практикуми з плавання, що поєднуються з нейрогімнастикою, в навчальні плани як курс за вибором або факультатив для студентів перших

курсів. Такі заняття мають бути доступними безкоштовно або за пільговою вартістю, враховуючи складну економічну ситуацію багатьох родин. Тренінги можна організувати на базі університетських спортивних комплексів або через партнерство з міськими басейнами, складаючи розклад з урахуванням основного навчального навантаження.

Ключовим елементом є розробка адаптованого комплексу вправ, який поєднує класичні плавальні техніки з нейрогімнастикою, що може включати плавання з асиметричними рухами, вправи на рівновагу у воді та координаційні завдання [5]. Важливо провести інструктаж для тренерів та викладачів фізичного виховання щодо основ нейрогімнастики та її впливу на когнітивні процеси, щоб вони могли коректно демонструвати вправи та пояснювати їх користь. Для підвищення мотивації студентів можна впровадити систему моніторингу власного прогресу, наприклад, через щоденники самопочуття або прості тести на концентрацію уваги до і після циклу занять.

Організація таких групових тренувань також сприятиме соціалізації та взаємопідтримці серед студентів, що є важливим фактором подолання почуття ізоляції. Для тих, хто через переміщення або інші обставини не має регулярного доступу до басейну, можна розробити онлайн-модуль із записами комплексів вправ нейрогімнастики, які можна виконувати самотійно, з подальшим їхнім закріпленням під час відвідування басейну.

Таким чином, системний підхід до впровадження плавання та нейрогімнастики в освітній процес може стати вагомим внеском у збереження психічного здоров'я, підвищення академічної резилентності та формування життєвого ресурсу українського студентства в умовах воєнного часу та в період відновлення.

Список використаних джерел:

1. Merlo G., Jaforte L. Artistic swimming and school engagement: the mediating role of metacognition and technology. *Front. Educ. Sec. Educational Psychology*. 2023. Vol. 8. <https://doi.org/10.3389/feduc.2023.1271006>
2. Yu Y., Xia L., Yan H., Lu Y. Effects of 8 weeks parent-accompanied swimming on physical capacity and intelligence in preschool children. *Front. Public Health. Sec. Public Health Education and Promotion*. 2024. Vol. 12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1410707>
3. Abdurafikova D. A. Neurogymnastics and its place in the education process. *Journal NX- A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*. 2024. Vol. 10 (01). P. 20-22. ISSN No: 2581 – 4230
4. Neuroswimacademy. URL: <https://www.neuroswimacademy.com> (дата звернення 26.10.2025)
5. Inertia Therapy Services. Brain fitness: Aquatic Motor-Cognitive Therapy. URL: https://www.inertiatherapy.com/?page_id=2707 (дата звернення 26.10.2025)

ПЛАВАННЯ ЯК КАТАЛІЗАТОР СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

АФОНІНА Анна^a, доц. СОКОЛОВА Л.^a, ст. викл. КИРИЧЕНКО А.^a,
викл. ТОКМАКОВА С^b.
керівн. гурт. плавання КОСЕНКО І.^c

^aУкраїнський державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

^bІвано-Франківський національний медичний університет
Україна, Івано-Франківськ

^cБілоцерківська гімназія – початкова школа № 15
Білоцерківської міської ради Київської області.
Україна, Біла Церква

Роль плавання у соціальній інтеграції осіб з особливими потребами в Україні є надзвичайно актуальною через поєднання гострої соціальної вразливості цієї категорії та доказової ефективності водно-рухової терапії як інструмента реабілітації і соціалізації. В Україні кількість осіб з інвалідністю перевищує 3 млн осіб, у тому числі близько 231 тис. дітей, що формує велику групу громадян, які потребують як реабілітаційних послуг, так і програм соціальної інтеграції [1]. До початку широкомасштабної агресії офіційні дані також фіксували близько 2,7 млн осіб з інвалідністю; війна і пов'язані з нею зовнішні впливи ще більше загострили їхні потреби та ризики маргіналізації частини українського населення [2].

Соціальна ізоляція людей з інвалідністю в Україні проявляється в обмеженому доступі до освітніх, культурних і спортивних послуг, низькій участі у громадському житті та бар'єрах для працевлаштування. Офіційні та аналітичні звіти виявляють, що громадська і громадянська активність осіб з інвалідністю залишається суттєво нижчою порівняно з населенням без інвалідності, що свідчить про реальну проблему соціального виключення [3].

Традиційне та адаптивне (інклюзивне) плавання поєднують фізіотерапевтичні, психологічні та соціальні ефекти: воно знижує больовий синдром, покращує рухливість, підвищує самооцінку і сприяє формуванню соціальних зв'язків у групі [4]. Міжнародні та вітчизняні дослідження переконливо доводять, що систематичні заняття у водному середовищі є одним із найбільш ефективних засобів комплексного впливу на організм осіб з різними нозологіями. Вода створює унікальні умови для безпечного руху, знижуючи навантаження на опорно-руховий апарат і дозволяючи виконувати вправи навіть людям з обмеженими фізичними можливостями. Заняття

плаванням сприяють розвитку кардіореспіраторної витривалості, покращують роботу серцево-судинної та дихальної систем, стабілізують артеріальний тиск і сприяють підвищенню толерантності до фізичних навантажень [5, 6]. Окрім фізіологічних переваг, доведено позитивний вплив водних вправ на психоемоційний стан: знижується рівень тривожності, підвищується впевненість у власних силах, формується відчуття самостійності [7, 8]. Для осіб з порушеннями опорно-рухового апарату чи неврологічними розладами плавання відіграє реабілітаційну роль, активізуючи м'язи, які важко залучити під час сухопутних вправ, і відновлюючи рухові функції [9]. Участь у групових заняттях з плавання стимулює соціальну взаємодію, розширює коло спілкування та знижує рівень соціальної ізоляції. Отже, плавання виконує не лише оздоровчу, а й потужну соціально-адаптаційну функцію, сприяючи інтеграції людей з особливими потребами у суспільне життя.

Однак в Україні існують суттєві перешкоди для впровадження масштабних програм адаптивного плавання: недостатність доступної інфраструктури (басейнів з пандусами, підйомниками), брак підготовлених інструкторів і методичних програм, а також обмежене фінансування реабілітаційних заходів. Через ці бар'єри багато осіб з інвалідністю не отримують належної можливості для систематичних занять, що стримує процес їхньої соціальної інтеграції.

Відтак, розробка і впровадження державних та місцевих програм адаптивного плавання має бути пріоритетом у стратегіях реабілітації й інклюзії, особливо в контексті відновлення після воєнних руйнувань та посилення системи соціальної підтримки. Ефективні програми повинні включати міжсекторну співпрацю, а саме, охорони здоров'я, освіти, спортивних організацій та місцеві громади для забезпечення комплексного підходу: від медичної реабілітації до соціально-педагогічної підтримки.

Підвищення професійної кваліфікації інструкторів з адаптивного плавання, розробка національних методичних рекомендацій і забезпечення фінансових стимулів для створення доступної інфраструктури є практичними кроками, які прискорять інтеграцію осіб з особливими потребами у суспільне життя [4]. Крім того, включення адаптивного плавання в програми інклюзивної освіти і позааудиторної роботи сприятиме ранній соціалізації молоді з інвалідністю і формуванню довготривалих соціальних навичок. Оцінка результатів таких програм повинна містити не лише фізіологічні показники, а й індикатори соціальної інтеграції, а саме, рівень участі в суспільному житті, рівень самостійності, психологічне благополуччя і працевлаштування.

Інвестиції у доступні програми плавання є інвестицією в людський капітал і стійкість громад. Отже, питання ролі плавання у соціальній інтеграції

осіб з особливими потребами в Україні є важливим і практично орієнтованим. Воно потребує наукового обґрунтування, державної підтримки та міжсекторної реалізації на рівні громад і закладів освіти.

Список використаних джерел:

1. Глобальний сайт ЮНІСЕФ. Unicef для кожної дитини. "Children with disabilities" https://www.unicef.org/ukraine/en/topics/children-disabilities?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 02.11.2025)
2. Situational Analysis of the Rights of Persons with Disabilities in the Ukraine. Finalised March 2025. Global Disability Fund. 97 p. 3. Machlouzarides M., Uretici S. A resilient picture: experiences of persons with disabilities in Ukraine. 2023. 48 p.
3. Митчик О.П., Дишко О.П., Ішук О.А., Романюк В.П. Адаптивне плавання як засіб реабілітації осіб з обмеженими можливостями. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2025. № 10 (197). С. 136-139. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.10\(197\).25](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.10(197).25)
4. Petrovic A., Ravic M., Plecevic S., Novaković J., Srejavic I., Bolevich S., Rankovic G., Turnic T. N., Jakovljevic V., Jeremic N. Swimming attenuates blood pressure and oxidative stress in hypertensive rats. Serbian Journal of Experimental and Clinical Research. 2021. Vol. 24(2). https://doi.org/10.2478/sjecr-2020-0006?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate
5. Sumartana I. M., Setiaji Y. The physical and mental health benefits of swimming: Enhancing fitness, relaxation, endurance, and overall well-being. Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies. 2025. Vol. 1(2). P. 88-100. <https://doi.org/10.71028/jescs.v2i1.28>
6. Forsten J., Wetherell M. A. An exploratory study into the effects of regular cold-water sea swimming on daily indices of mental health. Lifestyle Medicine. 2025. Vol. 6(3). e70029. <https://doi.org/10.1002/lim2.70029>
7. Tang Z., Wang Y., Liu J., Liu Y. Effects of aquatic exercise on mood and anxiety symptoms: A systematic review and meta-analysis. Front. Psychiatry. Sec. Public Mental Health. 2022. Vol. 17(13). 1051551. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.1051551>
8. Murray L., Kennedy M., Malone M., Mair L., Alexander L. Aquatic exercise interventions in the treatment of musculoskeletal upper extremity disorders: A scoping review. Clinical Rehabilitation. 2025. Vol. 39(5). <https://doi.org/10.1177/02692155251315078>

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ СЬОГОДЕННЯ

ПЛАХТИРЯ Андрій^а, доц. СОКОЛОВА Л.^а, доц. МЕЛЬНИК О.^а,
доц. САПА Ю.^а, ШВЕЦЬ Ю.^б заст. директора

^аУкраїнський державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
^бДніпровський ліцей № 120 Дніпровської міської ради
Україна, Дніпро

Фізична культура як інструмент соціальної адаптації та реабілітації студентської молоді набуває критичної актуальності в сучасних умовах, що характеризуються низкою гострих соціальних викликів. Сьогоднішнє студентство навчається в умовах безпрецедентного стресу, викликаного не лише академічними навантаженнями, а й тривожністю через війну, соціальною ізоляцією після пандемії та масовим переходом на дистанційні формати освітньої діяльності. Наслідки цих явищ проявляються як у психічному, так і в фізичному стані молоді. Нажаль, відповіддю на ці виклики часто стає ще глибша зануреність у віртуальний простір і зниження рухової активності.

Дана проблема має конкретні виміри: дослідження показують, що більшість студентів проводять у сидячому положенні по 8-10 годин на день, що призводить до гіпокінезії [1-4]. Гіпокінезія у студентів пов'язана з такими наслідками, як зниження маси м'язів, порушення постави, підвищення ризику ожиріння, порушення роботи серця, зменшення когнітивної активності та саморегуляції. [2, 5, 6]. Наслідки цього – це не лише погіршення фізичної форми, але й посилення психоемоційних розладів. Хронічний стрес і низька рухова активність утворюють замкнене коло: стрес знижує мотивацію до руху, а відсутність фізичного навантаження, у свою чергу, позбавляє організм природного механізму боротьби зі стресом через вивільнення ендорфінів. Групові заняття фізичною культурою, наприклад, командні ігри чи групові тренування, безпосередньо розривають ланцюг соціальної ізоляції, створюючи простір для неформальної комунікації та відновлення соціальних зв'язків. Особливої уваги заслуговує зростання потреби у соціальній адаптації для таких вразливих груп, як переміщені особи та студенти з інвалідністю. Для переміщених студентів, які втратили звичне соціальне оточення, спортзал чи секція стають універсальним місцем інтеграції, де мова тіла та спільна мета долають комунікаційні бар'єри. У цьому контексті фізична культура виступає мовою, зрозумілою для всіх. Для студентів з інвалідністю адаптивний спорт або спеціально розроблені фізкультурні програми є не лише засобом фізичної

реабілітації, а й потужним інструментом соціалізації, який підвищує самооцінку та долає стигматизацію.

Тобто, фізична культура сьогодні вже не може розглядатися лише як засіб фізичного вдосконалення. Вона перетворюється на багатофункціональний соціально-педагогічний інструмент, здатний одночасно вирішувати завдання фізіологічного, психологічного та соціального характеру. Реалізація цього потенціалу вимагає від освітніх установ розробки інноваційних програм, що інтегрують психологічну підтримку, соціальну роботу та фізичну активність, роблячи акцент на інклюзивності та відновленні соціального капіталу студентської спільноти в цілому. Ключовим аспектом є підбір видів діяльності, які інтенсифікують міжособистісну взаємодію. Групові тренування, такі як функціональний тренінг або кругові заняття, формують середовище взаємної підтримки, де студенти мотивують один одного. Ігрові види спорту, наприклад, волейбол або футзал, вчать стратегічному мисленню та розвивають згуртованість, оскільки успіх команди залежить від скоординованих дій кожного. Командні змагання, як міжфакультетська спартакіада чи турніри з настільного тенісу, створюють спільну ціль і відчуття приналежності до групи. Для студентів, які віддають перевагу менш конкурентному середовищу, ідеально підходять групові фітнес-програми, такі як степ-аеробіка або танцювальні класи, де соціальний контакт поєднується з покращенням фізичної форми. Окрему цінність має туризм, оскільки спільні походи чи орієнтування на місцевості не лише зміцнюють здоров'я, але й формують довіру та здатність колективно подолати труднощі.

Для студентів з психоемоційними або фізичними труднощами необхідні спеціалізовані програми реабілітації. Для подолання тривожності та наслідків стресу ефективними є практики психофізичної релаксації, такі як методи прогресивної м'язової релаксації за Джекобсоном або аутогенний тренінг [7, 8]. Регулярні заняття йогою, зокрема таких її напрямів, як «Йога для зменшення стресу», допомагають відновити психоемоційний баланс через контроль дихання та усвідомлену роботу з тілом. Для студентів з обмеженими фізичними можливостями, наприклад, із захворюваннями опорно-рухового апарату, ідеально підійде гідрокінезіотерапія – заняття в басейні, де опір води зменшує навантаження на суглоби, сприяючи безпечному посиленню м'язів. Університети можуть запроваджувати цільові програми, як-от «Спорт для всіх», що включає створення інклюзивних груп, де студенти з інвалідністю та без неї разом займаються адаптованими вправами.

У цьому процесі роль викладача фізичного виховання трансформується з інструктора у фасилітатора соціальної взаємодії. Його завданням стає не лише демонстрація техніки, але й створення на занятті атмосфери довіри та

взаємоповаги. Викладач може спеціально формувати команди зі студентів, які мають труднощі в спілкуванні, використовувати ігри на командоутворення та заохочувати взаємодопомогу під час виконання складних вправ. Наприклад, під час заняття з аеробіки викладач може запропонувати студентам у парах скласти невелику зв'язку рухів, що спонукає до співпраці та невербальної комунікації. Фізична культура стає потужним практичним інструментом, який через конкретні види діяльності, спеціалізовані програми та компетентне керівництво формує стійке, згуртоване та здорове студентське середовище.

Реалізація комплексного підходу до фізичної культури як інструменту адаптації дозволить отримати низку конкретних та вимірюваних соціально-психологічних результатів. Насамперед, слід очікувати суттєвого покращення психоемоційного стану студентів завдяки регулярній фізичній активності, яка є природним антидепресантом. Під час групових тренувань та ігрових видів спорту в організмі активізуються нейрохімічні процеси, що підвищують рівень ендорфінів та серотоніну. Наприклад, студент, який відчуває соціальну тривогу після періоду дистанційного навчання, через кілька тижнів регулярних занять командною грою як баскетбол може відчути зменшення симптомів та підвищення емоційної стійкості. Це відбувається не лише через біохімічні процеси, але й через відчуття соціальної приналежності та досягнення успіху у колективній діяльності.

Систематична участь у групових активностях безпосередньо веде до підвищення рівня соціальної взаємодії, комунікативності та згуртованості. Коли студенти разом працюють над спільною метою, як-от підготовка до туристичного походу чи змагань з орієнтування, вони розвивають навички невербальної комунікації, навчаються розподіляти обов'язки та підтримувати один одного. Студент-першокурсник, який почувався ізольованим у новому колективі, через спільні фітнес-проекти, наприклад, створення команди для участі в благодійному забігу, знаходить однодумців і будує соціальні зв'язки. Ці зв'язки часто переходять за межі спортзалу, формуючи міцну соціальну мережу підтримки, що особливо важливо для переміщених осіб, які втратили своє звичне оточення.

Одним з найважливіших очікуваних результатів є формування стійкої мотивації до здорового способу життя. Завдяки різноманітності пропонованих активностей студенти мають змогу знайти те, що приносить їм задоволення, що є ключовим фактором для підтримки довічної звички. Наприклад, студентка, яка відвідала пробне заняття з йоги для зняття стресу, може захопитися цим напрямком і почати самотійно практикувати йогу, а згодом – цікавитися принципами здорового харчування. Групові заняття створюють середовище здорової конкуренції та взаємного натхнення, коли успіхи одного

стимулюють інших. Це формує позитивний цикл: фізична активність покращує самопочуття, що мотивує до її продовження, а підтримка одногрупників закріплює цю поведінку як соціальну норму.

Як прямий наслідок, ми отримаємо помітне зменшення проявів стресу, втоми та апатії. Студенти, які регулярно займаються, набувають ефективніший механізм регуляції емоційного стану. Наприклад, замість того щоб замикатися в стресі перед сесією, студент може піти на заняття з аеробіки, що дозволить йому «перезавантажити» розум, зняти м'язову напругу та повернутися до навчання з відновленою концентрацією. Активності, що поєднують фізичне навантаження та релаксацію, як-от гідрокінезіотерапія або йога, безпосередньо вчать організм протистояти втомі. У довгостроковій перспективі це призводить до зниження рівня вигорання, підвищення академічної успішності та формування стійкої особистої стресостійкості, яка стане незамінним ресурсом у їхній майбутній професійній діяльності. Таким чином, інвестиції в таку трансформовану систему фізичного виховання дадуть комплексний ефект, виховавши не лише здорове, але й соціально адаптоване, стресостійке та активне покоління.

Список використаних джерел

1. Barbosa B.C.R., Menezes-Júnior L. A. A., Fróis L. F., Vidigal M. C. A., Paula W., Chagas C. M. S., Machado E. L., Nobre L. N., Freitas E. D., Vidigal F. C., Cardoso C. S., Silva L. S., Meireles A. L. Replacing sedentary behavior with physical activity reduces symptoms of anxiety and depression: a study with young adults. *BMC Public Health*. 2025. Vol. 25. P. 2971. <https://doi.org/10.1186/s12889-025-23523-4>
2. Heller S., Kalo K., Werner A. M., Eisenbarth L., Reichel J. L., Mülder L. M., Schäfer M., Letzel S., Simon P., Rigotti T., Dietz P. Sedentary time of university students before and during the COVID-19 pandemic: Risk groups and pre-pandemic predictors using cross-sectional and longitudinal data. *Front Public Health*. 2023. Vol. 11. P. 1138442. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1138442>
3. Lu Y., Yu K., Zhai M., Ma P. Age and school-segment difference in daily sedentary behavior and physical activity among student (9–23 years): a cross-sectional accelerometer-based survey. *Sec. Children and Health*. 2023. Vol. 11. <https://doi.org/10.3389/fped.2023.1202427>
4. Løyen A., Clarke-Cornwell A.M., Anderssen S.A., Hagströmer M., Sardinha L. B., Sundquist K., Ploeg H.P. (2017). Sedentary time and physical activity surveillance through accelerometer pooling in four European countries. *Sports Medicine*. 2017. Vol. 47(7). P. 1421-1435. <https://doi.org/10.1007/s40279-016-0658-y>

5. Yadav A., Choudhary S. Identification of the Most Prevalent Hypokinetic Disorders Linked to Sedentary Lifestyles and their Impact on Public Health. *Sports Science and Health Advances*. 2024. Vol. 2(01). P. 185-192. <https://doi.org/10.60081/SSHA.2.1.2024.185-192>
6. Cepková A., Zemková E., Šooš L., Uvaček M., Muyor J. M. Sedentary lifestyle of university students is detrimental to the thoracic spine in men and to the lumbar spine in women. *PLoS One*. 2023. Vol. 18(12). e0288553. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0288553>
7. Toussaint L., Nguyen Q. A., Roettger C., Dixon K., Offenbächer M., Kohls N., Hirsch J., Sirois F. Effectiveness of Progressive Muscle Relaxation, Deep Breathing, and Guided Imagery in Promoting Psychological and Physiological States of Relaxation. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*. 2021. Vol. 2. 5924040. <https://doi.org/10.1155/2021/5924040>
8. Breznoscakova D., Kovanicova M., Sedlakova E., Pallayova M. Autogenic Training in Mental Disorders: What Can We Expect? *International journal of environmental research and public health*. 2023. Vol. 20(5). 4344. <https://doi.org/10.3390/ijerph20054344>

ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПЕРШОЇ ДОЛІКАРСЬКОЇ ДОПОМОГИ У ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ

ХИЖНЯК Артем, доц. СОКОЛОВА Л., доц. МЕЛЬНИК О.,
доц. САПА Ю.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Надзвичайно актуальним для української студентської молоді в сучасних умовах є впровадження елементів першої долікарської допомоги (ПДД) у заняття з фізичного виховання. Ця актуальність обумовлена низкою чинників, що стосуються як загальних викликів, так і специфіки нинішньої ситуації в Україні. Слід зрозуміти, що фізичне виховання традиційно сприймається як дисципліна, спрямована на розвиток фізичних якостей та рухових навичок, однак сучасні реалії вимагають розширення її функціоналу та наповнення новим, практично орієнтованим змістом [1]. Для української молоді, яка живе в умовах воєнного стану, питання безпеки та готовності до надзвичайних ситуацій набувають особливого значення [2]. У країнах ЄС, зокрема Німеччині та Фінляндії, навчання ПДД інтегроване у програми фізичної культури в університетах, що підтверджує доцільність впровадження подібної практики в Україні. Аналіз сучасних стандартів ЄС показав, що навчання ПДД інтегроване у бакалаврські програми з фізичної культури і спорту університетів Іспанії, Польщі та інших країн [3, 4]. Наприклад, в Іспанії – це обов'язковий модуль у Degree in Sports Science, який містить базову та розширену долікарську допомогу постраждалому, CPR, використання AED, реагування на кровотечі. В Польщі курси BLS/AED є обов'язковими для усіх студентів ВНЗ.

Заняття фізичною культурою пов'язані з підвищеним ризиком травматизму – від незначних порізів і синців до серйозніших вивихів, переломів чи навіть зупинки серця при надмірному навантаженні. У таких ситуаціях вміння швидко та правильно надати першу долікарську допомогу може буквально врятувати життя. Це не абстрактна теорія, а конкретна компетенція, яка може знадобитися будь-якій людині в будь-який момент. Для студентів, які щодня стикаються з фактором невизначеності через загрозу повітряних тривог та обстрілів, ці навички стають частиною повсякденної культури безпеки. Вони переходять із розряду «бажаних» у категорію «обов'язкових».

Інтеграція першої долікарської допомоги у фізичне виховання має також глибокий виховний ефект. Вона формує в молоді почуття відповідальності не лише за власне здоров'я, але й за життя оточуючих. Коли студент навчається діяти в умовах стресу, панувати над емоціями та надавати допомогу, він розвиває такі важливі якості, як самовладання, емпатія та громадянська солідарність. У контексті патріотичного виховання це набуває особливого резонансу – турбота про ближнього є одним із фундаментальних проявів любові до своєї країни та народу. Практичні навички доповнюють моральні принципи, створюючи цілісний образ свідомого громадянина.

З методичної точки зору, фізичне виховання є ідеальним полем для відпрацювання навичок ПДД [1]. Заняття можна організувати так, щоб теоретичні знання одразу ж знаходили практичне застосування. Наприклад, під час проведення естафет чи подолання смуги перешкод можна моделювати ситуації, де одного з учасників «травмовано», і інші студенти повинні надати йому допомогу, евакуювати з поля «ураження» чи зупинити «кровотечу». Такий ігровий формат не лише підвищує мотивацію, але й краще засвоюється, оскільки пов'язує навички з конкретними діями та емоціями.

Важливо розуміти, що мова йде не про перетворення викладача фізкультури на інструктора з медицини, а про інтеграцію базових, життєво важливих алгоритмів. До них належать: дії при артеріальній та венозній кровотечах, накладання джгута, допомога при забиттях дихальних шлях, немовлячій та дитячій реанімації, фіксація кінцівок при переломах, допомога при отруєнні вугільним монооксидом (що актуально в умовах воєнного часу) та дії під час теплового або сонячного удару [4]. Ці навички мають бути відпрацьовані до автоматизму, щоб у критичний момент студент діяв без вагань.

Крім того, така практика сприяє подоланню психологічного бар'єру страху перед наданням допомоги [5]. Багато людей не намагаються допомогти через паніку або невпевненість у своїх діях. Регулярні тренування в знайомому середовищі, під керівництвом викладача, дозволяють зробити ці дії природними та звичними. Це формує психологічну стійкість – якість, необхідну не лише в екстремальних ситуаціях, але й у повсякденному житті [6].

Соціальний аспект також неможливо недооцінити. Командна робота під час відпрацювання сценаріїв надання першої долікарської допомоги згуртовує колектив, будує довіру між студентами. Вони починають сприймати одне

одного не просто як одноступників, а як людей, від дій яких може залежати чиєсь життя. Це підвищує рівень взаємоповаги та колективної відповідальності.

У довгостроковій перспективі масова базова підготовка студентів з першої допомоги може суттєво підвищити загальний рівень безпеки та обороноздатності громади. Країна, де кожен громадянин володіє цими навичками, є значно стійкішою до будь-яких надзвичайних ситуацій – як природних, так і спричинених людським фактором. Для України, яка захищає свою незалежність, це питання національної безпеки та громадянської зрілості.

Таким чином, впровадження елементів першої долікарської допомоги у фізичне виховання студентів – це не мода чи тимчасовий захід. Це стратегічно важлива та актуальна потреба часу, продиктована самим життям. Це поєднання фізичного розвитку з практичними навичками виживання, формуванням громадянської позиції та зміцненням психологічного духу молодого покоління. Це інвестиція не лише в здоров'я, але й в безпеку, відповідальність та життєздатність українського суспільства в цілому. Відмова від такого інноваційного підходу була б недбалістю щодо майбутнього нації, тому цю ініціативу слід розглядати як обов'язковий компонент сучасної освітньої програми, адаптованої до викликів сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Parada-Espinosa J.M., Ortega-Gómez S., Ruiz-Muñoz M., González-Silva J. Teaching Methodologies for First Aid in Physical Education in Secondary Schools: A Systematic Review. *Healthcare (Basel)*. 2025. Vol. 13(10)/ 1112. doi: <https://doi.org/10.3390/healthcare13101112>
2. Omelchuk M., Maksymchuk B., Ihnatenko S., Navolskyi N., Kitsak T., Vitkovskyi O., Ostrovska N., Vykhreshch A., Lukashchuk M., Lukashchuk I., Demianchuk M., Khmeliar I., Kushnir L., Maksymchuk I. Developing Professional Competency in First Aid in Future Coaches in Ukraine. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. Vol. 14(3). P. 392-411. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.3/615>
3. García-Blaya J. Á., Abalde J. A., Vaquero-Cristóbal R. Assessment of First Aid Knowledge at Different Stages of Education. *Healthcare*. 2025. Vol. 13(13). 1507. <https://doi.org/10.3390/healthcare13131507>
4. Bray J., Acworth J., Page G., Parr M., Morley P. Aussie KIDS SAVE LIVES: A position statement from the Australian Resuscitation Council and

supported by stakeholders. *Emergency Medicine Australasia*. Vol. 33(5). P. 944-946.
<https://doi.org/10.1111/1742-6723.13840>

5. Heard C. L., Pearce J. M., Rogers M. B. Mapping the public first-aid training landscape: a scoping review. *Disasters*. 2020. Vol. 44(1). P. 205-228.
<https://doi.org/10.1111/disa.12406>

6. Pavoni K., Tharris K. First aid education guidelines for the General Approach: Integrating physical and mental care in approaching any first aid situation. *International Journal of First Aid Education*. 2021. Vol. 4(2). P. 33-40.
<https://doi.org/10.21038/ijfa.2021.0424>

Секція VIII

БІЗНЕС В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ ДІАЛОГУ

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ГЛОБАЛЬНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

МІТІН Дмитро, доцент ЧИЧКОВ А.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується зростанням ролі етичних і соціальних чинників у діяльності бізнесу. Під впливом глобалізаційних процесів формується нова модель підприємництва, де успіх компанії визначається не лише фінансовими показниками, а й внеском у розвиток суспільства, екології та людського потенціалу.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) стає важливим інструментом забезпечення сталого розвитку, діалогу між бізнесом, владою та громадськістю. Метою є аналіз тенденцій розвитку КСВ у глобальному бізнес-середовищі та визначення шляхів адаптації міжнародного досвіду в українських реаліях.

Корпоративна соціальна відповідальність трактується як стратегічний підхід до управління, що поєднує економічні цілі з етичними, соціальними та екологічними зобов'язаннями. У глобальному вимірі КСВ включає реалізацію стандартів ESG (Environmental, Social, Governance), які охоплюють відповідальність бізнесу перед суспільством, довкіллям і працівниками.

Такі міжнародні компанії, як Microsoft, Patagonia, ІКЕА та ін. демонструють, що корпоративна соціальна відповідальність не лише підвищує репутацію, а й створює довгострокову конкурентну перевагу. Їхні програми включають зменшення вуглецевого сліду, підтримку місцевих громад, розвиток освіти, залучення до волонтерства працівників та прозорість звітності.

Серед ключових напрямів реалізації КСВ у глобальному бізнесі можна виокремити:

- екологічну відповідальність (зменшення шкідливих викидів, перехід на відновлювані джерела енергії);
- соціальну відповідальність (справедлива оплата праці, підтримка біорізноманіття, гендерна рівність, благодійні програми);
- економічну відповідальність (прозорість звітності, дотримання етичних норм, антикорупційна політика).

В умовах війни та відновлення економіки України корпоративна соціальна відповідальність набуває особливого значення. Багато компаній реалізують соціальні ініціативи на підтримку внутрішньо переміщених осіб,

медичних закладів, відбудову громад. Такі дії сприяють формуванню довіри між бізнесом і суспільством.

Отже, корпоративна соціальна відповідальність у глобальному бізнес-середовищі виступає не лише моральною вимогою, а й економічною необхідністю, яка формує позитивний імідж компаній, підвищує лояльність споживачів і працівників, сприяє інноваційному розвитку.

Для українських підприємств актуальним є впровадження міжнародних стандартів, прозора комунікація зі стейкхолдерами, розвиток партнерства з громадами та освітніми установами. Інтеграція принципів соціальної відповідальності в бізнес-моделі забезпечить сталий розвиток і зміцнить позиції України у світовій економіці.

УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ ЯК СКЛADOVA САМОМЕНЕДЖМЕНТУ

ДЬОМІНА Л., к.е.н., доц. ЧЕРНИШЕВА О.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Нині постає проблема в потребі нових навичок, які допоможуть працівнику в підвищенні та просуванні по кар'єрній драбині. Для саморозвитку у даному напрямі в нагоді стане самоменеджмент та його основні складові.

Самоменеджмент – це здатність управляти собою, своїми потенційними можливостями, здібностями, знаннями, з метою ефективного використання робочого часу, досягання поставленої мети та обраних цілей, отримання суспільного визнання, вищої продуктивності в роботі, особистому житті, отримання більшого заробітку, що дає можливість відчувати себе гармонічною людиною в навколишньому світі. Самоменеджмент характеризується трьома основними рисами – це результативність, самоспрямованість й автономність. Кожна дія повинна приводити до вимірюваного, реального і відчутного (матеріального) результату. Об'єкт і суб'єкт діяльності збігаються, тобто діяльність спрямована на саму людину. Акцент робиться на тому, що суб'єкт може виконати чи створити самотійно [2].

Кар'єрний самоменеджмент – це технологія самотійного застосування усіх функцій управління діловою кар'єрою та ґрунтується на поєднанні функціонального, процесного та цільового підходів до управління кар'єрними процесами. [1]. В самоменеджменті, як і в інших науках існують свої методи самодисципліни та планування, а також методи нормування праці. Останні є одним із факторів, які потрібно знати для професійного управління діловою кар'єрою.

Навички, які надбає людина під час вивчення самоменеджменту є дуже актуальними на нинішній час, та в умовах активної цифровізації. 26% респондентів у McKinsey 2022 American Opportunity Survey назвали відсутність потрібного досвіду, навичок, кваліфікацій головною перепорою для руху в іншому, кращому напрямку кар'єри – важливий доказ того, що кар'єрне управління вимагає активного розвитку навичок [3].

Системне, свідоме використання самодисципліни, самоорганізації та самоконтролю ввійдуть у звичку. Завдяки цим звичкам людина може досягти успіху, як і для кар'єрного розвитку, так і у повсякденному житті. До корисних навичок спершу можна виділити планування кар'єри, тобто визначення інтересів, схильностей, можливостей і навичок особистості.

Як і в звичайному самоменеджменті так і в управлінні діловою кар'єрою використовуються стандартні етапи використання своїх навичок. Мається на увазі спочатку постановка цілі, далі збір інформації, планування, прийняття рішень, втілення в життя планів, їх контролювання і вже в кінці аналіз.

Стрес-менеджмент – вміння людини попереджати або долати стресові ситуації завдяки власній психологічній компетентності. Це поняття є ще однією ланкою у постановці себе, як успішного менеджера. Рациональне використання свого часу за допомогою планування дає людині впевненість у собі і позбавляє від стресів.

Так як і стрес, існують й інші види гальмуючих факторів успішної побудови кар'єри: за характером впливу, за природою та за ознакою часу. Внутрішнє гальмування представляє собою внутрішні обмеження людини, що діють "зсередини". Це відсутність чи недостатній рівень внутрішніх ресурсів: слабкі потреби, недостатність мотивів, знань, досвіду або навіть наявність хвороби. Ця категорія підкреслює, що рушійною силою кар'єри є сама особистість, і якщо її внутрішній «двигун» ослаблений, прогрес неможливий.

Зовнішнє – це фактори, пов'язані з саме зовнішнім середовищем діяльності: невідповідність середовища активності особистості (наприклад, її конкурентним інтересам) або ж дисбаланс інтересів керівника і організації. Це класичний конфлікт між особистими амбіціями та організаційними реаліями.

Фізичні – прямі обмеження, пов'язані з тілом та здоров'ям. Психологічні – емоційні та когнітивні бар'єри, які блокують здатність діяти, ризикувати та адаптуватися. Соціальні – інституційні та структурні проблеми, що створюють "стелю" або "стіни" для руху. Сюди ж відносяться і напруження у стосунках.

Ідеальні (пов'язані зі сферами культури, моралі, ідеології) – ціннісні та етичні конфлікти. Кар'єра може гальмуватися, якщо вона суперечить глибоко вкоріненим нормам чи переконанням. Короткострокові (втома, гостре захворювання) – минаючі, але впливові кризи, які вимагають відпочинку та відновлення. Стійкі (дезорганізація в роботі, економічні перепади, порушення традицій) – хронічні системні проблеми, які створюють постійний опір і вимагають планових змін або адаптації. Постійні (вікові зміни) – незворотні, природні процеси, які вимагають зміни стратегії, перекваліфікації або переходу до ролі наставника.

Управління діловою кар'єрою в сучасних умовах є невід'ємною складовою самоменеджменту. Управління діловою кар'єрою через призму самоменеджменту перетворює пасивне очікування на активне, свідоме конструювання професійного шляху, роблячи людину повноцінним суб'єктом власного успіху та гармонії.

Список використаних джерел:

1. Мішина С. В., Мішин О. Ю. Кар'єрний самоменеджмент як інструмент управління кар'єрними процесами на підприємстві. Ефективна економіка. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8601>
2. Биба В. Теоретичні засади розвитку самоменеджменту організації. Економічна наука. 2021. Вип. 2. С. 98–104. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2021/12.pdf
3. Taking a skills-based approach to building the future workforce. McKinsey & Company. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/taking-a-skills-based-approach-to-building-the-future-workforce>.

КОГНІТИВНИЙ КАПІТАЛ ЯК РУШІЙНА СИЛА ЕКОНОМІКИ: РИЗИКИ ТА РЕСУРСНІ МОЖЛИВОСТІ

КАЛІФЦЬКИЙ Олександр, доц. ІВАНОВА М.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Поняття когнітивного капіталізму сформувалося у Франції та Італії як нове пояснення постіндустріальних змін в економіці. Заснування концепції когнітивного капіталізму як процесу накопичення нематеріальних активів, активного використання інтелектуальної або цифрової праці та виробництва символічних товарів і образів – набуло логічного продовження в еволюції суспільно-економічних відносин. Як доведено в [1], когнітивні компетенції стають головним чинником зростання та добробуту націй, а для адаптації до стрімко мінливого цифрового середовища потрібен саме інтелектуальний ресурс. В умовах глобалізації й технологічних зрушень країни з потужним когнітивним капіталом отримують конкурентну перевагу. В когнітивний капітал розглядається як невід’ємна частина людського капіталу, що забезпечує ефективне управління знаннями та інноваційний розвиток[2]. Один із засновників цього напрямку Я. Муліє-Бутанг визначав когнітивний капіталізм як «парадигму, в якій суттєвим стає не витрачання робочої сили, а витрачання винахідницької сили» [4].

Метою дослідження є актуалізація поняття когнітивного капіталу для економічного зростання та розвитку українського суспільства.

В умовах воєнного конфлікту в Україні та трансформації економіки дослідження когнітивного капіталу є особливо важливим. Як відомо, «когнітивна компетентність» - інтелект, знання та вміння ними користуватися - стають дедалі важливішою в сучасній, все більш складній економіці завдяки більш кваліфікованій робочій силі та більш інноваційному середовищу. Все це суттєво підвищує конкурентоспроможність компанії, країни, сприяє появі нових продуктів і формує базу для довгострокового розвитку. Особливо актуально це для України: за високого наукового потенціалу розуміння й розвиток когнітивного капіталу можуть стати ключем до післявоєнного відновлення, підвищення ефективності економіки й зміцнення суверенітету. Таким чином, концепція когнітивного капіталу допомагає виявити нові механізми зростання й визначити пріоритети політики у сфері освіти, науки та управління.

Однак, разом із такими беззаперечними можливостями когнітивний капітал несе в собі низку ризиків. Потужний науково-технологічний потенціал України (47-ме місце за показниками знань і технологій в світовому рейтингу [5]) може не реалізуватися через слабкі інститути (108-ме місце за якістю інститутів [5]) та відтік умів. Без цілеспрямованих заходів щодо розвитку когнітивного капіталу країна ризикує посилювати відставання в цифровій економіці [3]. Гостро стоїть проблема «відтоку умів», що також знижує національний інтелектуальний потенціал.

Ризики для індивідів. У когнітивному капіталізмі працівник змушений безперервно навчатися й генерувати нові ідеї, що призводить до зростання стресу та нестабільності зайнятості. Знання й креативність легко перетворюються на товар: за відсутності гнучкої підтримки з боку держави або суспільства індивід може зіткнутися з «неформальною зайнятістю», відсутністю трудових гарантій і постійним відчуттям невизначеності.

Ризики для суспільств виникають через нові соціальні розриви: формується так званий «пролетаріат знань» – клас інтелектуальних працівників, чий «живі знання» експлуатуються капіталом. Це може призвести до поглиблення нерівності між тими, хто має доступ до інформаційних технологій та освіти, і тими, хто залишається поза цифровою економікою. Без уваги до проблем доступу до освіти й соціалізації технологій ризик соціальної фрагментації зростає.

Ризики для економіки. З погляду економіки, слабкий фокус на когнітивному капіталі загрожує повільним інноваційним зростанням і зниженням конкурентоспроможності. Країни, які не стимулюють розвиток науки, освіти та НДДКР, втрачають позиції на глобальних ринках. Водночас неконтрольоване впровадження «суто інтелектуального» підходу може призвести до формування «бульбашок» у високотехнологічних секторах і посилення фінансових спекуляцій.

Таким чином, когнітивний капітал як сучасний нематеріальний ресурс, який охоплює сукупність знань, інтелекту і критичного мислення індивідів, доцільно вважати провідним фактором створення вартості. Забезпечити розвиток когнітивного капіталу в Україні мали б галузі соціальної інфраструктури: освіта, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення; а також наукові інститути.

Список використаних джерел:

1. Rindermann H. Cognitive Capitalism: Human Capital and the Wellbeing of Nations. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. – P.45-152.
2. Хаустова В. Є., Доронин А. В., Доронина М. С. Cognitive Resources of New Economy, 2021. – С. 124 - 131 URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-3_0-pages-124_131.pdf
3. Ласкаєв О., Спаський І. Formation of cognitive capital in the context of the modern risk environment. Economic Analysis: Scientific Journal, 2024. – Т. 34(4). – С. 492- 497.
4. Wark M. Cognitive Capitalism. Public Seminar. – 2015. – URL: <https://publicseminar.org/2015/02/cog-cap/> (дата звернення 30.10.2025)
5. Global Innovation Index 2025, WIPO (2024). Ukraine – Country Profile. Доступно на: <https://www.wipo.int/edocs/gii-ranking/2025/ua.pdf>

ТЕХНОЛОГІЇ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ КЕРІВНИКІВ

ВІТТІХ Карина, доц. ЧЕРНИШЕВА О.

Український державний університет науки та технологій
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Україна, Дніпро

Сучасна управлінська діяльність характеризується високим темпом змін, інформаційним перевантаженням та необхідністю оперативних рішень. Ефективне управління часом стає важливою складовою професійної компетентності керівника. В умовах дистанційної та гібридної роботи особливо актуальними є технології тайм-менеджменту, які допомагають координувати завдання, контролювати виконання і підтримувати баланс між стратегічними й операційними функціями.

Серед найбільш поширених технологій тайм-менеджменту – матриця Ейзенхауера, метод Pomodoro, техніка блокування часу, метод Парето, делегування завдань і пріоритезація за ABC. У діяльності керівника вони адаптуються до масштабних задач, мультизадачності та дистанційної координації команд.

Використання цифрових інструментів (Trello, Asana, Microsoft Planner, тайм-трекери) підвищує ефективність керівників, особливо коли вони інтегровані з комунікаційними платформами та мають автоматичні нагадування. Дослідження доводять, що стратегічне планування, постановка цілей і організація задач суттєво впливають на продуктивність та добробут працівників.

Впровадження технологій управління часом сприяє зменшенню стресу, підвищенню мотивації та вдосконаленню організаційної поведінки. Водночас існують виклики: інформаційне перевантаження, низька дисциплінованість працівників, небажання змінювати звички та технічні бар'єри у використанні цифрових платформ.

Практичні рекомендації до впровадження технологій тайм-менеджменту полягають у виконанні етапів: розробка персонального плану часу керівника з поділом на стратегічні, оперативні та відновлювальні блоки часу; використання цифрових систем управління завданнями з функціями пріоритезації та нагадування; здійснення аудиту витрат часу і мінімізації непотрібних зустрічей; формування культури управління часом у колективі через навчання та стандарти планування.

Інтеграція класичних методик (матриця Ейзенхауера, Pomodoro, ABC-аналіз, делегування) із сучасними цифровими інструментами (Trello, Asana, Microsoft Planner) сприяє підвищенню продуктивності, прозорості

процесів і командної взаємодії. Водночас ефективність впровадження залежить від рівня цифрової грамотності, готовності до змін, самодисципліни та підтримки культури управління часом у колективі.

Таким чином, тайм-менеджмент у діяльності керівника – це не лише набір технік, а цілісний підхід до організації праці, що потребує системного мислення, гнучкості та постійного самовдосконалення.

ДЛЯ НОТАТКІВ

[illegible]

Наукове видання

Збірник тез доповідей Всеукраїнської інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Україна – світ: діалог культур» (До Міжнародного дня філософії), яка відбулась 20 листопада 2025 року у м. Дніпро.

Набір здійснено з готових оригіналів-макетів, які були надані авторами доповідей в електронному вигляді. Відповідальність за зміст окремих публікацій, їх орфографію та якість рисунків несуть автори тез.

Над електронним макетом збірника тез працювала доцент кафедри філософії та українознавства Какуріна І. І.

Технічне редагування
Комп'ютерна верстка

І.І. Какуріна
Т.М. Кіжло

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 9,82. Обл.-вид. арк. 9,95.

Зам. № 159

Видавець: Український державний університет науки і технологій
вул. Лазаряна, 2, ауд. 2216, м. Дніпро, 49010.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7709 від 14.12.2022.

Адреса дільниці оперативної поліграфії:
ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
просп. Науки, 8, м. Дніпро, 49005.